NUMMUS ÆREUS

VETERUM CHRISTIANORUM

EXPLICATUS.

NUMMUS ÆREUS

VETERUM CHRISTIANORUM

COMMENTARIO

IN DUAS PARTES DISTRIBUTO

EXPLICATUS

PRODIT NUNC PRIMUM

EX MUSEO VICTORIO

Adjectis Sacris aliquibus Monimentis.

N. Gutierez Scul.

ROMÆ

TYPIS ZEMPELIANIS. MDCCXXXVII.

PRÆSIDUM FACULTATE.

Οὐχ ἑώρα Θεὸν ὁ πάλαι Ἰσραήλ: ἡμεῖς δὲ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμεθα. Καὶ αἰσθητῶς μὲν τὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα προτιθέμενοι ἁπανταχῇ, καὶ τὴν πρώτην ἁγιαζόμεθα τῶν αἰσθήσεων, πρώτη αἰσθήσεων ὅρασις ὥσπερ καὶ τοῖς λόγοις τὴν ἀκοήν. Sanctus Joannes Damascenus Oratione I. adversus Sanctarum Imaginum oppugnatores.

Non vidit Deum antiquus ille Israel: Nos autem revelata facie,gloriam Domini contemplati sumus.Et sensibus expositam ipsius formam ubique proponimus, primumque sensuum ei consecramus, inter sensus enim visus primas obtinet, quemadmodum sermonibus dicamus auditum. *Ita vertit Petrus Franciscus Zinus Interpres.*

AD-

ADLOQUUTIO AD LECTOREM.

HAbes in hoc Commentario, Vir erudite, Diſſertationes duas: Alteram cum Hiſtoria de Imagine Jeſu Chriſti, quæ ad hæc tempora ſimillima prototypo, præſertim Romæ adſervari oſtenditur, in Baſilica, quæ dicitur *ad Sancta Sanctorum*. Alteram cum Hiſtoria Baptiſmatis ab Joanne Jeſu Chriſto Domino noſtro collati. Hiſce Diſſertationibus argumentum præbuit Nummus Æreus Antiquus *Muſei Victorii*, Imagine Chriſti impreſſa, & ejus Baptiſmate valde præſtans, nec umquam antea editus. Id autem præſtitit Auctor in explicatione Nummi, ut Annorum perpetua ſerie Chriſti Imagines cultas, & ſervatas continuo fuiſſe adſerat, pluribus indicatis Patrum teſtimoniis, & vetuſtiſſimis monimentis; quæ adhuc ſuperſunt Sacrarum Picturarum. Porro quæ pertinent ad Sacrum Baptiſma in Nummo expreſſum, ſingula obſervantur, & Ritus aliqui recenſentur ab Eccleſiaſtica Diſciplina conſtituti, additis Sacris quibuſdam Emblema-

blematibus, quæ Christianum hominem valde adficiant, atque delectent: eaque pariter illustrantur, & explicantur. Græcas Scriptorum sententias in Latinum etiam translatas adferre studuit, vel notis Græco-Latinas intertexere, una cum locis omnibus ad marginem indicatis; commoditati eruditorum in illo item oneris levandi genere satis facturus, ex monito Marci Fabii Quintiliani (1). Commentarium vero non ita quæsitis verbis concinnatum est, quale fortasse volueris pro tuo in literis oblectamento, omnem Tullianam redolens elegantiam: in eo enim conscribendo magni Cæsaris Cardinalis Baronii consilio adhæsit Auctor: qui, quemadmodum res philosophicas, ut inquit Cicero (2), *dicere ornate velle, puerile est*: ita aliquando ait (3): *Ego quidem eloquentiæ, & Latine loquendi studium non reprehendo, ita tamen, ut Religioni serviat, non imperet.*

IN-

(1) Lib. x. Cap. v. *Vertere Græca in Latinum Veteres nostri Oratores optimum judicabant.*

(2) Lib. III. de Finibus.

(3) In Notis ad Martyrolog. Roman. ad diem v. Idus Novembr. Lit. b

INDEX, ET SYNOPSIS CAPITUM

PARTIS PRIMÆ COMMENTARII.

I.	*Caussa, & propositum illustrandi antiqui Numismatis Christiani.*	pag. 1.
II.	*Numismatis antiqui descriptio.*	2.
III.	*De Imagine Jesu Christi D. N. in Nummo expressa.*	ibidem.
IV.	*Argumenta pro ejusdem similitudine cum Prototypo.*	3.
V.	*Aliis conjecturis, & momentis eadem sententia confirmatur.*	4.
VI.	*Jesu Christi Imagines primis Ecclesiæ suæ sæculis apud Paganos adservatæ.*	ibidem.
VII.	*Primævi Christifideles illas habuerunt jure, & studio longe potiore, atque præcipuo.*	6.
VIII.	*Signum Jesu Christi æneum* Paneade *celeberrimum.*	7.
IX.	*Quinto Ecclesiæ Sæculo adhuc* Paneade *exstabat.*	8.
X.	*Aliæ Jesu Christi Imagines eod. Sæculo* v.	10.
XI.	*Imago Christi* Amidæ *culta.*	11.
XII.	*Alia Imago Christi Romæ* ad Sancta Sanctorum *vetusta Majorum veneratione illustris.*	13.
XIII.	*Epistola Liberio Papæ adscripta.*	15.
XIV.	*Duplex Salvatoris Imago Romæ* ad Lateranum *miraculis clara.*	ibid.

XV. *Utra-*

XV.	*Utraque præcipuis Scriptorum testimoniis illustratur.*	17.
XVI.	*Plura de Imagine Jesu Christi servata* ad Sancta Sanctorum.	18.
XVII.	*De ornamentis ejusdem Imaginis.*	22.
XVIII.	*Quando alia Icon Jesu Christi celebrari desierit?*	ibidem.
XIX.	*Summorum Pontificum recensentur Diplomata, in quibus una tantum Imago* ad Sancta Sanctorum *memoratur.*	23.
XX.	*De eadem Imagine certa manifestantur monimenta, & refelluntur incerta.*	24.
XXI.	*Joannis Giacchetti mendum detegitur, & confutatur.*	26.
XXII.	*Ritus antiquus servatus in delatione annua hujus Imaginis ad Basilicam Liberianam* Mense Augusto.	ibid.
XXIII.	*De alia translatione ejusdem Imaginis ad Liberianam Basilicam* Anno Jubilæi.	27.
XXIV.	*Aliqua notatu digna de Imagine Salvatoris* ad Sancta Sanctorum.	ibidem.
XXV.	*De vera Imagine Jesu Christi D. N. judicium.*	28.
XXVI.	*Post redditam Ecclesiæ pacem Imagines Salvatoris palam in Templis publicæ venerationi propositæ.*	29.
XXVII.	*De Nimbo Crucigero circa Jesu Christi caput in Nummo expresso. Antiquæ recensentur ipsius Imagines cum eodem Nimbo.*	ibid.
XXVIII.	*Imago Jesu Christi* ad Sancta Sanctorum, *& in aliis pervetustis Ædibus sacris picta, similis adseritur illi, quæ in Nummo visitur.*	33.

XXIX. *Ni.*

XXIX. *Nicephorus Callistus Jesu Christi vultum accurate describit.* 34.

XXX. *Idem Nicephorus vindicatur a censuris.* 35.

XXXI. *Nicephoriana descriptio antiquis Imaginibus Jesu Christi respondet, atque cohæret.* 36.

XXXII. *Carneola cum Imagine Jesu Christi, Nimbo Crucigero distincta.* 37.

XXXIII. *Opus fictile antiquum simile.* 38.

XXXIV. *Imago Jesu Christi Pueri cum eodem Nimbo expressa in antiquo Vitro.* 40.

XXXV. *Alia Imago Jesu Christi Pueri cum pari Nimbo scalpta in Heliotropio.* 42.

XXXVI. *Forma Crucis Dominicæ ex antiquis monimentis expenditur, & illustratur.* 43.

XXXVII. *Nummi Veteres cum Imagine Jesu Christi D. N. ornata Nimbo Crucigero.* 44.

XXXVIII. *Disputatio Joannis Tristani, & Jacobi Sirmondij de Nummo Christiano Musei Pasqualinii. Quidue in Annalibus reperitur de Nummis Isaaci Comneni.* 47.

XXXIX. *Explicatur Nimbi Crucigeri mysterium, & nonnulla de Cruce notantur.* 49.

XL. *Agnus cum Nimbo Crucigero.* 51.

XLI. *Nimbus circa Agnum multiplici Cruce ornatus.* 55.

XLII. *Scriptores recensentur, qui agunt de Symbolo Agni.* ibidem.

XLIII. *Emblemata, & signa memorata Jesum Christum Crucifixum exprimebant.* 56.

INDEX, ET SYNOPSIS CAPITUM

PARTIS SECUNDÆ

COMMENTARII.

I. *Expositio partis aversæ Nummi Ærei.* 57.

II. *Vocabulorum Baptismatis, & Baptisterii significatio.* 58.

III. *Jesus Christus per Immersionem in Jordane baptizatus fuit.* 59.

IV. *Nummus idem mysterium indicat.* ibidem.

V. *Mos veterum Christianorum indicandi per signa res sublimes, & arcana.* 61.

VI. *Antiqua Christianorum monimenta recensentur, quæ expressum in Nummo mysterium exhibent.* 62.

VII. *Olim Baptisma Christifidelium, etiam per Infusionem usurpatum.* 65.

VIII. *Donaria cum Historia Baptismatis Domini nostri Jesu Christi.* 67.

IX. *De pelliceo indumento Sancti Joannis Baptistæ.* 68.

X. *Columba symbolum Spiritus Sancti.* 70.

XI. *Multa de symbolo Columbæ.* Chi. X. *Nomen Christi indicat in Gemmis, Vitreis Monimentis, & Lapidibus.* 72.

XII. *An alias in Jordane Spiritus Sanctus descenderit? Idem Fluvius olim ad Baptismum adhibitus, & Aqua ipsius ad Baptismum ministrandum alio missa.* 78.

XIII. *Expo-*

XIII.	*Exponitur Lemma in Nummo expressum.*	80.
XIV.	*Ejusdem Orthographia expenditur, & illustratur.*	83.
XV.	*De Anno, ac Die, in quo Christus baptizatus fuit.*	85.
XVI.	*Orientales Populi Jesu Christi Baptisma præcipua solemnitate quotannis recolunt. Idem agitur ab Ecclesia Neritina.*	87.
XVII.	*Sacrum Baptisma sero acceptum antiquitus.*	89.
XVIII.	*Idem in Paschate, ac Pentecoste Ritu solemni ministratum: De re ipsa disciplina varia.*	99.
XIX.	*Ætas Numismatis subobscura. Idem Joanni Zimiscæ Imperatori Constantinopolitano ex conjectura tribuitur.*	103.

FIGURÆ

In Parte Prima Commentarii.

I.

IN Fronte Nummus Æreus cum Imagine Jesu Christi Domini nostri, & ejus Baptismate.

II.

CAP. XXVII. *Nummus Argenteus Gregorii* XIII. *cum Imagine Jesu Christi in una, in altera parte, Insignia gentilitia Pontificis cum Symbolo Caritatis, & Æquitatis.* pag. 32.

III.

CAP. XXXII. *Carneola cum Imagine Jesu Christi insculpta. Num.* I. 37.

IV.

Opus Fictile cum Imagine Jesu Christi utrimque anaglypha. Num. II. ibid.

V.

Imago Virginis Mariæ recumbentis ad Præsepe Jesu Christi, ex antiquo Vitro. Num. III. ibidem.

VI.

Imago Virginis Mariæ Puerum Jesum in ulnis gestantis in Heliotropio scalpta. Num. IV. ibid.

VII.

CAP. XXXIII. *Lucerna fictilis cum Cruce foliata.* 39.

VIII.

VIII.

CAP. XXXVIII. *Nummus Æreus cum Imagine Jesu Christi, & in aversa parte Templum rotundum.* 47.

IX.

CAP. XL. *Anuli tres Veterum Christianorum, ex ære, signati Num.* I. *Num.* II., & *Num* III. *Omnes cum Monogrammate Christi decussato.* 52.

X.

Lucerna fictilis cum Monogrammate Sacro, ad formam rectæ Crucis expresso. 53.

XI.

Duæ aliæ Lucernæ fictiles vetustissimæ, pariter cum eodem Jesu Christi Monogrammate recto. 54.

XII.

CAP. XLIII. *Post finem, ad ornatum Operis. Achates Varius Antiquus Cruce signatus, cum Lemmate* YESV YAVA. *hoc est*: Jesu Adonai, *scilicet*. IESV DEVS. 56.

FIGURÆ

In Parte Altera Commentarii.

XIII.

CAP. V. I*Mago Virginis Mariæ cum Jesu Puero in Fonte quodam expressa, opere anaglypho, ex antiqua Gemma.* 61.

XIV.

XIV.

CAP. VI. *Nummi duo Argentei Reipublicæ Florentinæ, cum Historia Baptismatis, & insigne Lilii.* 63.

XV.

CAP. IX. *Imago Sancti Joannis Baptistæ, ex antiqua Gemma.* 68.

XVI.

Agnus stans Nimbo exornatus, & Crucem hastatam gerens, ex antiquo Vitro. 69.

XVII.

CAP. XI. *Lucerna pensilis ex ære antiquo cum Cruce, cui insidet Columba.* 74.

XVIII.

Opalon utrimque sculptum. In una X. *Græcorum charactere, cum* A. *&* ω. *In altera parte Columba.* 75.

XIX.

CAP. XVII. *Gemma cum Lemmate* ΙΧΘΥC, *in una, in altera parte Anchora.* 92.

XX.

CAP. XIX. *Ad calcem Operis: Cameum Anulare Antiquum Veterum Christianorum cum Anchora, & duobus utrimque Piscibus, inscriptum supra* ΙΗCΟΥC, *infra* ΧΡΕΙCΤΟC. 105.

IMPRI-

IMPRIMATUR.

Si videbitur Reverendissimo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

N. Baccarius Episc. Bojanen. Vicesg.

ADPROBATIONES
CENSORUM.

I.

QUum opusculum, cui titulus: *Nummus Æreus Veterum Christianorum Commentario in duas partes distributo explicatus &c.* Sacra, & multiplici sit eruditione refertum; nec quidquam in eo deprehenderim, quod doctrinæ Orthodoxæ Ecclesiæ, vel bonis moribus adversetur, dignum publica luce censeo. Romæ die XVIII. Mensis Maii Anno Domini MDCCXXXVII.

Petrus Pollidorus.

Jussu

I I.

JUssu Reverendissimi Patris Joannis Benedicti Zuanelli Sacri Palatii Apostolici Magistri *Commentarium in Nummum Æreum Veterum Christianorum* attente legi. In eo cum nihil offenderim ab Ecclesiæ Doctrina, aut disciplina morum alienum; sed tum ea quæ ad Hominis Dei oris speciem, tum quæ ad ipsius Baptismum, ac hujusce nominis Sacramenti Ritus pertinent, ex antiquis præsertim monimentis, (mirum quantum!) illustrentur: Sacræ Antiquitatis studiosis optime consultum erit, si perpolitam lucubrationem, cum typis edita fuerit, ad manus habere dabitur, ejusdemque fructum capere posse.

Romæ Idibus Junii MDCCXXXVII.

Dominicus Theoli Linguæ Hebraicæ Professor in Urbis Archigymnasio.

IMPRIMATUR.

Fr. Joannes Benedictus Zuanelli Sac. Pal. Apost. Mag. Ord. Prædicatorum.

NUM-

NUMMUS ÆREUS
VETERUM CHRISTIANORUM
COMMENTARIO
IN DUAS PARTES DISTRIBUTO
EXPLICATUS.

PARS PRIMA.

CAP. I
Caussa, & propositum illustrandi antiqui Numismatis Christiani.

FUIT ea semper circa veteres memorias cura, & solicitudo eruditorum hominum, ut cujusque generis sint antiqua monimenta in lucem proditura, magnopere expeti, atque probari soleant, quod pleraque ex his pene interitura reviviscant tabulis æreis consignata, aliæque prioris ævi res gestæ obscuriores, iis tractandis, pro re nata illustrentur. Solent ea quoque præ ceteris laudari, quæ non ita pridem eruta, humus revulsa vomere, vel sarculo, atque agri effossi aliquando referant, & nostra ætas in apricum profert. At vero superstitiosa Paganorum religio, sive Historiam, & Mythologiam spectes, sive ritus, & mores, satis omnino, super-

que innotuit, utar Nemesiani sententia, ex Cynegetico in nostrum usum translata:

Hæc jam magnorum præcepit copia Vatum;
Omnis & antiqui vulgata est fabula sæcli.

Qua de re aliorum lucubrationibus exponendorum hujuscemodi monimentorum relicta cura, rarissimum veterum Christianorum Numisma ex ære cuso proponere in animo mihi est, brevique commentario pro viribus illustrare, quod plurimum eruditæ curiositati, studiisque conferat, & non nihil Sacris Historiis adjumento esse, atque opitulari videatur.

CAP. II
Numismatis antiqui descriptio.

SIgnatum illud est in parte anteriore Imagine Jesu Christi Domini nostri plena, non dimidia, aut obliqua: passis crinibus, & oblonga barba, Capite diademate insignito, in quo Crucis tria segmenta conspicua sunt. Verum præter caput, collum, atque humeros, seu partem pectoris, non ultra corpus adsurgit, nullo in gyro lemmate inscripto. In aversa parte, Historia Baptismatis, & in margine REDEMTIO FILIIS HOMINUM infra vero JORDA, ut typus ab originali desumtus ostendit.

CAP. III
De Imagine Jesu Christi in Nummo expressa.

HAnc Christi Iconem similem admodum fuisse contendo ipsimet Salvatori orbis terrarum, usu sacrarum Imaginum ab Apostolica traditione

ditione deducto, ac derivato: quam viri magni Patrum testimonio, atque auctoritate confirmarunt. Id certe operata humani generis redemtio postulabat, ut immensi, ac ineffabilis beneficii caussa Jesu Christi Imagines apud Fideles potissime servarentur, & vere servatas esse, & publice (quantum licebat) ac privatim in suis conventibus propositas, ut uberiores fructus, & assidua caperent ad imitationem incitamenta, nemo jure ambiget, qui primorum Christianorum mores norit, & sanctimoniam.

CAP. IV
Argumenta pro ejusdem similitudine cum Prototypo.

EAs autem per quam similes fuisse Prototypo, multiplex, eademque efficax persuadeat ratio necesse est, quæ facile illos occupabit, & movebit, qui Christum Salvatorem cogitaverint, & Deum factum hominem, ut immortalitatem humano generi pareret. Enimvero antiquorum Philosophorum veras Imagines habuere posteri, signis marmoreis expressas, gemmisque anularibus affabre insculptas, quarum meminere plurimi Græcorum, ac Latinorum Oratores, & Poetæ; earumque nonnullas Fulvius Ursinus Vir illustris, atque alii rerum vetustarum scrutatores publici juris fecerunt, æneis laminis incisas, & ad hanc diem in Aulis, & Museis Magnatum, virorum divitum, & eruditorum conspiciuntur.

CAP. V
Aliis conjecturis, & momentis eadem sentẽtia confirmatur.

QUod si accepta humanæ doctrinæ cura, id grati animi, & venerationis argumentum apud profanos homines tunc obtinuit, quanto majorem apud Christianos servandæ Jesu Christi, etiam in Imaginibus, memoriæ ardorem viguisse putandum est, qui illum veram Sapientiam, Deique filium credebant, discipulos divinæ gloriæ participes redditurum? Momentis talibus accedit & alia ratio maxime valida: Bonum multiplex, & magna utilitas sacrarum Imaginum, tum à Concilio Nicæno II., tum etiam à Sanctis Patribus, atque Theologis satis perspicue patefacta: quam maxime omnium ab Imagine Jesu Christi profluere, nemini melius, quam Christiano populo, primisque Christifidelibus persuasum exstitit.

CAP. VI
Jesu Christi Imagines primis Ecclesiæ suæ sæculis apud Paganos asservatæ.

AT vero Paganos Imaginem Christi aliquando conservasse, discipulos neglexisse, horret animus omnino cogitare, multo minus credere. Itaque Ælio Hadriano Imperatore Carpocratianos, atque inde Marcellinam perditam fœminam Imagine Christi nequissime abusos, cum imaginibus Paulli, Homeri, Pythagoræ, Platonis, Aristotelis, aliorumque Philosophorum, narrant Hipponensis Episcopus Augustinus (1), & Epiphanius Constantiæ Cypri pariter

(1) Lib. de Hæresib. ad QuodvultDeum Cap. VII.

riter Episcopus (1). Alexandrum Severum Romanorum Imperatorem in suo Larario, ethnica licet pietate, Christum coluisse, ejusque simulacrum adservasse una cum Appollonio, Abrahamo, Orpheo, aliisque hujusmodi Diis, & Imaginibus majorum suorum, diserte meminit Ælius Lampridius in Alexandro (2). Constat etiam Tiberio imperante disceptatum Romæ fuisse de Christi ἀποθέωσι, & colligere licet ex Tertulliani Apologia, Justino & Luciano Martyribus, Eusebio (3), aliisque Sacris Scriptoribus: quos insignis Theologus Pater Serry adversus Tanaquillum Fabrum virum Eterodoxum, in hoc maxime desipientem, demonstrat ex Actis, non quidem apocryphis, sed *testium* (4) *omni exceptione majorum suffragio communitis*, ea quæ memorant descripsisse. Idem actum Hadriano, atque Alexandro Severo Imperatoribus, apertissime testatur Lampridius (5). Eumdemque Hadrianum Christianis favisse, erectis etiam Christo templis, quæ diu steterunt, non desunt ex probatioribus antiquis Historicis, qui adserant (6). Nullus Herodiano melius (7) veteres cæremonias circa ἀποθέωσιν descripsit, in quibus

(1) Lib. I. contra Hæreses Tom. II. Cap. XXVII.

(2) Cap. XXIX. & Cap. XLIII.

(3) Hist. Ecclesiast. Lib. II Cap. II.

(4) Exercit. Historic. Crit. Pol. LXIV. §. 2. pag. 447. vide pag. 449. 450. & 454.

[5] In Alexandro Cap. XXIX. & Cap. XLIII.

(6) Lamprid. in Alexan. Cap. XLIII. & Euseb. Hist. Ecclesiast. Lib. IV. Cap. VIII. & Cap. IX.

(7) Lib. IV. Historiar.

quibus *Imago* defuncto per quam similis recensetur. Qui plura cupit adeat Joannis Kirchmanni opus de Funeribus Romanorum (1), & alios apud Grævium (2), & Gronovium (3) in Thesauris Romanarum, & Græcarum Antiquitatum. Id autem adtexui, ut Imaginem Christi regnantibus Tiberio, Hadrianoque, Romæ exstitisse facile cognoscas. Demum ista hæc si Paganis hominibus tribuuntur, quemadmodum tribuenda esse vidimus, Fideles ab Imagine Christi servanda abstinuisse, absque ingentis, ac turpis piaculi nota adfirmari minime posse censeo, ac præsertim Pontifices Maximos, qui vicaria auctoritate illum representabant.

CAP. VII
Primævi Christifideles Imagines Jesu Christi habuerunt jure, & studio longe potiore, atque præcipuo.

PLures profecto Christi Imagines, dum adhuc in terris degeret, coloribus expressas, atque alia materia formatas fuisse, narrant Joannes Stephanus Durantius (4), & Joannes Molanus (5) recensendo ex vetustiori memoria exempla de Imaginibus Christi, quæ à Patribus Methodio, Athanasio, (si ii sint quos judicant) Eusebio, Sozomeno, Epiphanio, Theophylacto, Procopio, Damasceno, Zonara, ceterisque pluribus memorantur. Quas sacras Imagines, ne actum agam, fidei, auctoritatique virorum præclari

[1] Lib. IV. Cap. XIII. & Cap. XIV.
[2] Tom. XII.
(3) Tom. XI.
(4) De Ritibus Eccl. Cathol. Lib. I. Cap. V.
(5) Hist. Sacrar. Imagin. Lib. II. Cap. VI.

clari nominis innixas relinquo. Nihil igitur de *Imagine Edessena* loquar, de qua præcipua mentio exstat in Menologio Græcorum ad diem XVI. Augusti; nihil de *Sudario*, ac *Syndone*, de quibus omnibus agunt Jacobus Gretserus (1), Joannes Jacobus Chiffletius (2), Matthæus Raderus (3), Bollandiani ad diem IV. Februarii, Joannes Giacchettus (4), Joseph Matraja (5), Augustinus Calcagninius (6), aliique permulti, & nuper disputarunt Antonius Sandinus (7) Bibliothecæ Patavinæ Custos, & doctrinæ laude præstans Jacobus Hyacinthus Serry (8) primarius Theologus Patavinus.

CAP. VIII
Signum Jesu Christi æneum *Paneade* celeberrimum.

CEleberrimum tamen est Signum ex ære conflatum Jesu Christi formam referens, cujus meminit Eusebius Cæsariensis Episcopus, qui floruit Sæculo IV. ævo nempe Constantiniano, & sua adhuc ætate stetisse, ac se vidisse commemorat (9) apud Cæsaream Philippi, (quam Urbem Phœnices Paneada appellant) præ foribus

domus

[1] In Syntag. de Imagin. non manufact.

(2) De Linteis Sepulchral. Christi Servatoris Crisis Historica.

[3] Viridarium Sanctor. Par. I. pag. 251. & seqq. ibidem pag. 255. & pag. 260.

(4) Iconologia Salvatoris.

(5) Historia della Mirac. Immag. di Santa Maria in Portico Lib. II.

[6] Dell'Immag. Edessena Libri due colle osservazioni Historiche.

(7) Histor. Familiæ Sacræ Cap. XIX.

(8) Exercit. Critic. XLVI. §. 9. & LIII. §. 4.

Idem Animadvers. Anticrit. in Histor. Famil. Sacræ Cap. X. & Cap. XI.

Idem Serry in Mantissa ad easd. Animadversion. num. V.

[9] Histor. Ecclesiast. Lib. VII. Cap. XVIII.

domus Mulieris Hemorrhoiſſæ, quam Chriſtus Dominus a profluvio ſanguinis curaverat. Inquit præterea Chriſti depictas in tabulis Imagines, necnon Petri, Paulique Apoſtolorum conſervatas ſe vidiſſe. Ita pariter de Imaginibus Chriſti depictis, ac de reliqua materia fabricatis meminerat Sanctus Irenæus Epiſcopus Lugdunenſis (1), qui Sæculo III. ineunte Martyr occubuit. Hanc autem Statuam illarum generi oportet adſcribere, quæ pedeſtres dicebantur, & viris illuſtribus, etiam a privatis hominibus poni conſueverant: de quibus diſſerit erudite Edmundus Figrelius (2). Ita enim eæ nuncupabantur, quas ſtantis, vel ſedentis habitu excitare mos erat.

CAP. IX Quinto Eccleſiæ Sæculo adhuc *Paneade* extſtabat.

MUlta ſunt equidem, ac plane miranda, quæ de æneo Signo ab Hemorrhoiſſa gentili fœmina conflato memoriæ tradiderunt Scriptores. Attamen, (quod noſtro argumento valde prodeſſe arbitror) *Sæculo* V., adhuc ſuperfuiſſe, referunt Sozomenus (3) & Philoſtorgius in Hiſtoria Eccleſiaſtica (4): quas Sacras Hiſtorias Theodoſio Juniore imperante compilarunt. Eadem in Epitome Philoſtorgii recenſentur a Photio Conſtantinopolitano Patriarcha, ſed Schiſmatico

(1) Lib.I.adverſ.Hæreſes Cap.XXIV.
(2) De Statuis Illuſtrium Romanor. Cap.XVII.
(3) Lib.V.Cap.XXI.
(4) Lib.VII.Cap.III.

matico ex libro VII. (1) ubi locorum Juliani Apostatæ immanem impietatem testantur adversus Sacram Imaginem: de qua idem narrant Cassiodorus Senator in Historia Tripartita (2) aliique recentiores. Licet enim Julianus Statuam Christi dejecerit, ac loco moverint, & confregerint Pagani per Urbem trahentes, verba sunt Sozomeni (3) Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ χριστιανοὶ συλλέξαντες, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπέθεντο, ἔνθα καὶ νῦν φυλάττεται, quæ ita vertit Henricus Valesius (4): *postea vero Christiani collectam in Ecclesia reposuerunt, ubi etiamnunc servatur*. Philostorgius in hoc discrepat a Sozomeno, quod Statuam non in Ecclesia collocatam fuisse ait, sed in διακονικῷ Ecclesiæ repositam. Utcumque se res habet, perspicuum inde est, Statuam usque ad Annum Christi CCCLXII. quo impius Apostata sævire cœpit in nos, Paneade stetisse, neque indigno patrato facinore, flagitioque omnino defecisse. Atque ita explicari debet Asterius Amaseæ Episcopus in Bibliotheca Photii (5), ubi Statuam æneam Anno Christi CCCC, quo scribebat, non amplius exstare prodit, nempe integram, atque incolumem, ut antea suo loco cernebatur. Nec latum quidem unguem me movet Eusebii Epi-

B stola,

(1) §. 3.

(2) De Regim. Ecclesiæ primitivæ Lib. VI. Cap. XLI.

(3) Lib. V. Cap. XXI.

(4) Edit. Moguntinæ MDCLXXVII. in fol. pag. 629.

(5) Ex latina versione Andreæ Scotti Antuerpien. pag. 1507. edit. Oliva Pauli Stephani. MDCXI. in fol.

ſtola, quæ circumfertur, ad Conſtantiam Licinii Uxorem ſcripta, de qua viri docti dubitarunt, & quæ dubium tenuit quoque, & ancipitem P. Serry (1), licet de humana oris, corporiſque forma Chriſti erudite diſſerendo, periculum ipſum ſuſpectæ ſibi falſitatis adoptet pro valido argumento penitus deletæ tunc temporis æneæ Statuæ apud Cæſaream. Sed relata Euſebii Hiſtoria fulcitur teſtimonio Patrum, quos adduxi, fulcitur item auctoritate VII. Synodi (2), cui refragari non licet. At quo fato poſtmodum interierit pretioſum hoc monimentum, & quo ævo, penitus incompertum eſt.

CAP. X
Aliæ Jeſu Chriſti Imagines eodem Sæculo V.

JAm vero Sæculo V. variis in locis viſas multas Jeſu Chriſti Imagines depictas, animadvertit clariſſimum Eccleſiæ lumen Auguſtinus (3) Scriptor Synchronus, ita ut quod idem alias inquit minus aperte (4), intelligendum putem, non quidem ſua ætate ullas Chriſti Imagines ad vivum expreſſas exſtitiſſe (5): neque verum (6) *Auguſtinum ibi loqui de variis illis Chriſti Simulacris, quæ ſibi quiſque animo fingit, cum Chriſtum cogitat, ejuſque geſta, & dicta legit, vel audit*: Sed immo adeo plures, ut a-

vera

[1] Exercit. XLVII §. 7.
(2) Actione IV.
[3] Lib. I. de Conſenſu Evangeliſtarum Cap. X.
(4) Lib. VIII. de Trinitate Cap. V.
(5) Serry. Exercit. XLVII. §. 2. idem in Animadverſ. Anticrit. Cap. IX. pag. 73.
[6] Sandinus. Hiſtor. famil. Sacræ pag. 260.

vera Christi effigie nonnihil deflectentes pictores illius ævi, quod de Constantini temporibus nemo dubitaverit, in incerto pene relinquerent Fideles de vera, & similiori Imagine Salvatoris. Atque ideo ait: *Ipsius Dominicæ carnis facies innumerabilium cogitationum diversitate variatur, & fingitur, quæ tamen una erat, quæcumque erat.*

CAP. XI
Imago Christi *Amidæ* culta.

Amidæ, quæ Civitas in Mesopotamia existit, celebris maxime fuit altera Jesu Christi Imago, cultu, ac veneratione maxima, perennique, eodem Sæculo V. & ineunte VI. De ea Zacharias (1) in Armenia minore Meletinæ Episcopus, qui Justiniano imperante claruit, agens de expugnatione Amidensi, facta a Cavade Persarum Rege Anno Anastasii Imperatoris XIII. videlicet Æræ Christianæ DIV. & narrans ex monito pepercisse omnibus, qui in majorem Ecclesiam hostis formidine se receperant, Regemque ipsum victorem Ecclesiam ingredi constituisse, ita loquitur.

ܘܟܕ ܚܙܐ ܬܡܢ ܨܘܪܬܐ ܕܡܪܢ ܝܫܘܥ ܕܪܫܝܡ ܒܐܝܩܘܢܐ
ܓܠܝܠܝܐ ܥܠܝܐ ܕܡܕܢܚܐ . ܘܣܓܕ ܠܗ . ܘܐܠܗܐ ܕܟܪܣܛܝܢܐ .
ܘܐܡܪ ܕܥܡܗ ܡܢܗܘܢ ܘܐܡܪ . ܗܢܐ ܐܡܪ ܠܝ ܕܐܚܘܣ
ܘܗܦܟ ܡܢ ܚܡܝܡܘܬܐ ܕܚܪܘܬܗ ܘܐܬܚܢܢ ܠܗܘܢ .

Quumque ibi (2) Domini nostri Jesu, qui instar Galilæi

(1) Historia Ecclesiast. Part. III. Cap. V.

(2) Apud Assemanum in Bibliotheca Orientali. Tom. I. Cap. VII. pag. 58.

CAP. XI

lilæi depictus erat Imaginem cerneret, percontatus est cujusnam esset: Illis autem Dei Nazarenorum eam esse respondentibus, inclinato ipse coram ea capite: Hic, inquit, mihi dixit: mane & accipe a me Urbem, ejusque incolas, quia mihi peccaverunt. Cetera de hac Imagine in posterum ignorantur. Attamen Benedictus Millinius (1) disserens de Imagine Camulianensi a Philippico Mauritii Genero, & Orientis Præfecto, Sæculo VI, deinde ab Heraclio, Sæculo VII. in præliis delata, eamdem, ni fallor, putat esse cum Amidensi, inquiens cum Theophylacto Simocatta: *Porro Dux* (Philippicus) *Imaginem illam Domini, Mardes ad Simeonem Amidæ Antistitem, forte per idem tempus in eo castello commorantem, mittit*. At vero Camulianensis Constantinopolim advecta fuit Justini Junioris Anno IX. ut ait, Georgius Cedrenus (2), idest DLXXIV. nempe septuagesimo post anno, quam Cavades Rex Persarum, Imaginem jamdiu Amidæ existentem veneratus fuerat, eamque Constantinopoli cultam fuisse usque ad Gregorii II. Pontificis ætatem, sæculo nempe VIII. quamplures adfirmant. Alia ergo est ab Amidensi Camulianensis Imago, alioquin Constantinopoli esse desiisset Prætore Philippico supra memorato, qui Persis devictis: *ad Simeonem*

(1) Dell' Oratorio di S. Lorenzo nel Laterano Cap. II. num. marg. 65. pag. 122. e 123.

(2) In Justino II. qui & Curopalates: Compend. Historiar. Tom. I. pag. 390. Parisi. MDCXLVII.

nem Amidæ Antiſtitem illam miſit. Igitur de Imagine Amidenſi videtur Simocatta ſermocinari, quam fortaſſe idem Philippicus, atque alias Heraclius Auguſtus ſecum, tamquam certiſſimam victoriæ teſſeram in præliis deferebant.

CAP. XII
Alia Imago Chriſti Romæ *ad Sancta Sanctorum*, vetuſta majorum venetatione illuſtris.

ROmæ demum ſanctiſſima, vetuſtiſſimaque Imago Chriſti adhuc ſupereſt, quæ ἀχειροποίητος dicitur, ſcilicet *non manufacta*, & a venerabili ſtatione loci *ad Sancta Sanctorum*. Profert inſignem de hac Imagine narrationem Floravantes Martinellius (1) ex duobus pervetuſtis manuſcriptis Codicibus Græcis Bibliothecæ Vaticanæ (2) latine redditam a Neophyto Rhodino Cyprio, ex qua Gregorio II. Pontifice Maximo Romam perveniſſe, adfirmari poſſe videtur cum eodem Martinellio, Joſepho Maria Soreſinio (3), qui eamdem, ex altero vetuſto Codice Vaticano Nicolai Proceſſii, Hiſtoriam recitat, breviuſcule conſcriptam (4) aliiſque. Quicquam tamen de ea narratione adſerere, ſive adſertum refellere vix auſim cum Benedicto Millinio (5). Verum ſæculo VIII. recentiorem Romæ non eſſe fateri oportet, qua ætate Stephanus Papa II. a Late-

[1] Roma ex Ethnica Sac. pag.141. & ſeqq.

[2] Num. 375. & Num.1147.

(3) De Imagine SSmi Salvatoris ad Sancta Sanctor. §.VI. pag.15. & §.XX. pag.56. & 57.

(4) Ibid. §.IX. pag.26. & 27.

[5] Dell' Orarorio di S. Lorenzo Cap. II. Num. marg.41., & 42. præſertim vero 43, & 44. pag.80. & ſeqq.

a Lateranensi Basilica ad Exquilinam detulit comitante Clero in Litaniis Majoribus. Sane clarissima ea est, & maxime celebrata in Annalibus Ecclesiasticis apud Baronium, Anastasium (1), Petrum quoque Monachum Cassinensem (2), Benedictum Sacrosanctæ Vaticanæ Basilicæ Canonicum (3), Nicolaum Maniacutium Sæculo XII. Canonicum Regularem Lateranensem (4), & plerosque recentiores. Nec desunt qui Gregorio Magno deferant nonnulla exhibita huic Imagini, venerationis argumenta, posthabita memorata Græcorum Historia. Itaque ab his Sæculo VI. Æræ Christianæ Romæ exstitisse creditur. Majorem adhuc vetustatem præfert Epistola tributa Liberio Summo Pontifici, quam Soresinius (5), ex Miscellaneo Julii Valentinii manuscripto de Rebus Lateranensis Ecclesiæ se descripsisse inquit. Ex qua Sæculo IV. medio decurrente, maxime cultam fuisse ostenditur, & Romam Sæculo I. a Christo nato delatam: cujus adsertioni, si ea antiquitate nitatur, standum esse minime dubitaverim.

Actus

(1) Vitæ Pontificum Romanor. in Stephano III. alibique sæpius.

[2] Apud Mibillonium: Mus. Italic. Tom. I. pag. 88.

[3] Apud eumdem: Mus. Italic. Tom. II. Ord. Rom. num. XI.

[4] Tractatus de Sacra Imagine Sanctissimi Salvatoris manuscript. in Tabulario Basilicæ Liberianæ. *De Vitis diversorum Sanctor.* Tom. II. pag. 235. edidit Anno MDCCIX. in 4. Alexander Bonaventura ejusd. Basilicæ Canonicus: ibi Cap. VIII. vide adnotat. v.

(5) De Imagine Sanctissimi Salvatoris §. XVII. pag. 43. & seqq.

CAP. XIII
Epistola Liberio Papæ adscripta.

Actus in exilium Liberius a Constantio Augusto ex notissima Valentis & Ursacii calumnia, Presbyteris & Diaconibus Lateranensi Ecclesiæ inservientibus utile monitum, se absente, per Epistolam paræneticam reliquit. *Habetis*, inquit, pene testamenti sui loco Sanctus Pontifex, *in Episcopatu Acheropitam Angelorum ministerio invisibiliter efformatam Imaginem Salvatoris, ac Mensam illius .. ... a Beatissimo Petro, ut pia traditio docuit, Romam delatas, & huc usque a tot Patribus nostris religiosissime custoditas, quas velut thesaurum incomparabilem vobis commendo, ut in hac Ecclesia permaneat usque in diem adventus Domini &c.* Epistolam ex Tabulario Lateranense descriptam Fabritius Cardinalis Verallius Valentinio tradidit Anno MDCXVII. Idibus Martii (1), cujus Epistolæ testimonio, nihil esse magis congruum videretur Sanctitati, ac vetustati Imaginis adfirmandæ.

CAP. XIV
Duplex Salvatoris Imago Romæ *ad Lateranum* miraculis clara.

Binas autem Salvatoris Imagines postmodum cultas, pene in eodem loco, utramque signis, & prodigiis illustrem, satis clare patet, quæ ansam variis disputationibus præbuere. Quandoquidem de his mentio exstat in vetusto donationis Instrumento (2) Bosonis Episcopi Tibur-

(1) Adi Sorefinium ubi supra §. XVII. pag. 47.

(2) In Archiv. Lateranensi Pluteo XV. Lit. Z num. 7.

CAP. XIV

Tiburtini (1), scripto Anno MXXIX. a Romano Scriniario S.R.E., Pontificatus Joannis Papæ XIX. Anno VI. (qui tamen in Chronico Pontificali XX. computatur a nonnullis, minime abolito Joannis XVII. nomine, adversus Gregorium V. intrusi) & Imperatoris Cunradi Anno III. indictione XIII. Mense Majo, die X. Idem a Soresinio relatum est in Opusculo de Imagine Sanctissimi Salvatoris (2), ex quo Instrumento constat: *Medietatem integram de domo solarata* donatam fuisse: *Venerabili Imagini, quam precibus B. Virginis, & BB. Apostolorum S. Lucas cepisse habetur, & birtutem Domini perfecisse, adque Civitatem Rome miraculose pervenisse, in Basilica S. Laurentii de Palatio Laterani servata .... aliam bero partem ipsius Domus, altare SS. Imagini ejusdem Servatoris ab Angelis etiam peracta, & per B. Petrum Apostolum, sive Titum, & Vespasianum Imperatores ducte ad Urbem Romanam, quæ modo adoratur infra dictam Basilicam S. Laurentii,* fructus autem inde perceptos, cessuros continuis futuris temporibus: *in usum & honorem luminariorum, & utensilium supradicte Icone Basilice S. Laurentii de Palatio, & alterius predicte Imaginis*, ut in ea donatione cum ipsis nævis impressa legitur.

Prima

[1] Ferdinand. Ughell. Italiæ Sacræ Tom.1. in Episcopis Tiburtin. col.216. *Bossum* appellat.

(2) §. XIX. pag.53. & seqq.

CAP. XV
Utraque præcipuis Scriptorū testimoniis illustratur.

PRima ex hisce Imaginibus commune aliquid habet cum narratione Græcorum, secus altera de qua agimus, quam a Liberio Pontifice legatam Ecclesiæ Lateranensi novimus ex memorata Epistola. Easdem Imagines videtur indicare Codex membranaceus Bibliothecæ Vaticanæ Anno MCLIX. scriptus, Alexandro III. Pontifice Maximo (1), & Cencius Camerarius apud Baronium (2). At vero Imago ab Historicis Græcis descripta, in Basilica Principis Apostolorum collocata fuit, quod ex iisdem adnotarunt Millinius (3), ac Sorefinius (4). Et Nicolaus Processius, qui in Codice Miscellaneo adserit (5) nocturno tempore delatam ad *Sancta Sanctorum*, scripsit Sæculo XIV. ideſt Urbano V. sedente, quod est intervallum ingens, atque immane ab ævo Græcæ Historiæ. Sed utcumque velis esto. Eodem Urbano V. Pontifice, una tantum erat Imago Salvatoris, ut inquit idem Processius (6). *Alteram habebamus in hac Basilica ad Sancta Sanctorum Salvatoris Imaginem, quæ a quodam*

(1) Num.933. pag.63. a tergo col.1. *Est alla Dominici vultus effigies in Tabula aque impressa in Oratorio S. Laurentii in Palatio Lateranensi, quam Sanctæ memoriæ nostri temporis Papa Alexander* III. *multiplici panno serico operuit .... unumque procul dubio compertum habeo, quod si diligenter Vultum Dominicum, quem Judæus in Palatio Lateranensi juxta Oratorium Sancti Laurentii vulneravit ..... non absimilem Veronicæ Basilicæ S. Petri, etve pictura, quæ in ipso S. Laurentii est Oratorio, Vultuique Lucano reperies.*

(2) Ad Annum MCLXXXXI.§.III. & IV. Tom.XII.

(3) Dell' Oratorio di S. Lorenzo Cap.II. Num.marg.42. pag.81. e 82.

[4] De Imagine Sanctissimi Salvatoris §.VII.pag.21.& 22.& §.X.pag.28. & 29.

(5) Biblioth. Vaticanę Manuscript. num.3536. pag.41. col.2. & seqq.

[6] Ibid. pag.45. col.2.

quodam Judæo percussa in fronte, Sanguinem emisit. Igitur vel alio translata fuerat, vel multiplici panno serico ab Alexandro III. coopertam (1) latere sub nostra Imagine dixerim, licet invitus, vel quoquo modo deperditam fatendum. Confer, si lubet, cum hac nostra Martinellii opinionem (2) prorsus refellendam.

CAP. XVI
Plura de Imagine Jesu Christi servata *ad Sancta Sanctorum*.

ID etiam advertendum, percussam in fronte impia Judæi manu sanguinem emisisse, quod item Camerarius adfirmat citato loco. In eo tamen falli opinor, cum omnia, quæ prodigiosa de Imagine alio translata narrantur, vere de Imagine Salvatoris, quæ adhuc in vetusta Æde ad *Sancta Sanctorum* adservatur, comperiantur. *Ego vero potius crediderim*, ait, Cæsar Cardinalis Rasponius (3) *eam Imaginem esse illam, quæ intra Sacellum Sancta Sanctorum adservatur, & quæ in Vultu Sacrosancto vibicum notas sub dextero oculo, & circa barbam hodieque videtur præferre*. Accedunt testimonia Petri Leonis Casellæ (4), Benedicti Millinii (5), & Francisci Grisendii (6), qui omnes de eadem cicatrice, ac vulnere

[1] Codex Vatic. 935. pag. 63. a tergo col. 1.

(2) Roma ricercata &c. Giornata v. pag. 143. tertiæ editionis.

[3] De Basil., & Patriarch. Lateranensi Lib. IV. Cap. VIII. pag. 328., & 329.

(4) Manuscript. Biblioth. Barberinæ num. 2008. Historia della Cappella, e Compagnia del Santissimo Salvatore in Later.

(5) Dell'Orat. di S. Lorenzo Cap. II. Num marg. 69. pag. 129.

[6] Lettere Memorabili dell' Abb. Michele Giustiniani Par. II. Epist. XXIX. pag. 135.

nere, dextero, ſub oculo nefarie Imagini inflicto, certiores nos reddunt. Illud certe accidit Alexandro III. Pontifice, vel in anteceſſum, ſed non ita longe, ut aperte Codex Vaticanus a Millinio primum (1), ac poſtmodum a Soreſinio (2) allatus confirmat: nondum enim tempore Boſonis Epiſcopi, de quo ſupra memini, vel in fronte, vel alibi per aſtum & ſummam injuriam vulnerata fuerat, quod factum fortaſſe fuit, dum publicis ſupplicationibus aliquando ex veteri conſuetudine deferretur. Soreſinio minime adſentior, qui Anno MDL. *Laniis* adſcribit facinus (3), quod ex albo Societatis Sanctiſſimæ Imaginis deleti fuerint, Anno inſequente Julio III. Pontifice firmante decretum. Aliis enim de cauſſis id factum fuiſſe putat Millinius (4), Caſellæ opinioni adhærens. Falſum tamen eſt in eo lapide, in quo de ſolemni tranſlatione Sacræ Imaginis agitur ex Laterano ad Exquilias, *Lanios* minime comprehenſos, quod tuto ait Millinius (5). Etenim poſt CALCEATORES. LANII inſcribuntur, non LANEI, ut idem vulgavit (6), & adhuc viſitur, & patet omnibus in Capitolio Romano, prope Roſtratam Columnam, ſcilicet in Palatio Almæ Urbis Conſerva-

(1) Dell' Oratorio di S. Lorenzo Cap. II. Num. marg. 69. pag. 130., e 131.

[2] Ubi ſupra §. XIIX. pag. 50. & 51.

(3) Ibidem §. XXIV. pag. 67.

[4] Dell' Oratorio &c. Cap. II. Num. marg. 69. pag. 129. & Cap. III. Num. marg. 91. pag. 164.

[5] Ibid. pag. 164.

(6) Ibid. pag. 163.

CAP. XVI ſervatorum, in muro, ante ſcalarum adſcenſum, ſiniſtrorſum. Quapropter exciſis literis præſtans id monimentum Anno MDL. vetuſtius debet exiſtimari. In deſcribendo eodem Paullus de Angelis fuit certe diligentior (1), qui *Lanios* etiam in eo reperiit cum omni Artificum cœtu in certas Claſſes diſpertito, atque compoſito. Ita enim Sacram Imaginem multo ordine comitabantur, pio decreto Senatus Populique Romani obtemperantes. Verum quod nullus ad integram fidem vetuſti lapidis Capitolini ipſum decretum ediderit (aliquid enim addendo, vel minuendo, ſive etiam fœde immutando, quod in hiſce monimentis deſcribendis maximum malorum eſt, omnes labefactarunt): non ſine aliqua probationis ſpe, rurſus evulgare viſum eſt, eadem Orthographiæ, Cacographiæ, ac linearum lege, qua graphiarius expreſſit; exoticis, atque infrequentibus literis ad prototypi normam efformatis, & cum impendio comparatis. Quam diligentiam, & voluntatem ſolent ornati viri plerumque deſiderare. Siquidem, *Commemoratio Antiquitatis Exemplorumque prolatio*, ut inquit opportune Cicero (2) *ſumma cum delectatione, & auctoritatem orationi adfert, & fidem*. Marmor igitur ita ſculptum eſt.

TRIVM-

(1) Deſcript. Baſil. Sanctæ Mariæ Majoris Lib. XII. Cap. V. pag. 249. & 250.

(2) In Oratore ad Brutum.

CAP. XVI

TRIVMPHALIS GENTILIVM POMPA . AVG: C.
HONORI REDDI SOLITA . AD . DEVOTVM,
CHRISTIANÆ RELLIGIONIS . CVLTVM RE-
DACTA . DEI GENITRICIS VIRGINIS FESTo
DIE . DVM . CRISTI SALVATORIS NOSTRI . MI-
RABILE SIMVLACR, EX . LATERANO . IN . EX-
QVILIAS. AD . MRIÆ MTRIS MIOREM ÆDEM.
QVOTANNIS INGENTI PLAVSV . SOLEMNIQ;
PROCESSIONE DEFERTVR PRO SENATVS M-
GISTRATWMQ; ET . TOTIVS EQVESTRIS
ORDINIS DIGNITATE POPVLIQ; ET . PLAEBIS
OBSERVANTIA . NE . VE . VLLA . POST . HAC . IN-
TER PLEBEIA COLLEGIA CONTENTIO FIAT.
DECRETVM EST . VT . HOC . STATVTO ORDINE
VNIVERSI CVM SVIS FACVLIS TALAMISQ. ET
LVMINARIB, SACRAM IMGINEM QVATER
FECERIT COMITENTVR . EA . RATIONE . VT .
QVI PROXIMIORES SIMVLACRO SINT . DI-
GNIORES . HABEANTVR – AQVARII . ITER . AV-
SPICENTVR . POST.
FORNACARII . MOLENDINARII . MVLIONES
LIGNARII . MVLIONES VINARII . CVPONES
SALSAMENTARII . CANDELARII EX SEVO . PI-
SCATORES . PISCARII: VINITORES OLITO-
RESQ; PISTORES FORNARIIQ; PELLIPARI
FIGVLI . STABVLARII . ERGASTVLI LIGNORV,
MERCIMONIARII . SELLARII . CORIARII.
TONSORES CL-
CEARII . LANII . SVTORES . SARTORESQ; FABRI
LIGNARII . FABRI FERRARII . AVRIFICES . ARO-
MTARII . NVMMVLARII . LANIFICES FVLLO-
NESQ; MERCTORES PANNOR, AGRICVLTO-
RES . BOARII . THALAMVS: RO . FISCI

SIQVIS ERGO SECVS FECERIT . XXV AVRE-
OR, PENA MVLTETVR

Hanc

CAP. XVII
De ornamentis ejusdem Imaginis.

HAnc eamdem Imaginem Innocentius Papa III. auro, argento, anaglyphis, & pretiosis lapillis totam circumornavit, faciem solummodo tabula Cryſtallina munitam relinquens conſpiciendam, inſcripto inferius titulo.
INNOCENTIUS. PP. III. HOC. OPUS. FIERI. FECIT.
Ceterum Honorius III. qui *Athletam* alias Imaginem hanc Salvatoris dicere ſolebat, Sacellum inſtauravit, ac deinde Nicolaus III. a fundamentis, prout hodie cernitur, exſtruxit, conſecravit, atque ornavit (1): cujus rei plurimi ſunt qui meminerunt.

CAP. XVIII
Quando alia Icon Jeſu Chriſti celebrari deſierit?

EX congeſtis huc uſque argumentis, palam fit Sacram alteram Imaginem in Inſtrumento Boſonis, & Codice Vaticano (2) enunciatam, ſpatio circiter annorum viginti, qui ab Alexandro III. ad Innocentium III., fere dinumerantur, memoriam hominum fugiſſe. Eam etenim, ut credere par eſt, Innocentius III. Pontifex, aliquo ſaltem ornamenti genere, niſi ditiſſime, atque ſplendidiſſime, ut hanc noſtram, quam veneramur, excolere curaſſet, & Honorius III. veteris Sacelli inſtaurator, ac Nicolaus Auctor

(1) Ottavio Panciroli. I Teſori naſcoſti della Città di Roma. Lettera S, *Chieſa del S. Salvatore nel Laterano.*
Millin. dell'Orat. di S. Lorenzo Cap. I. Num. marg. 28. pag. 56., e Num. marg. 35. pag. 68., e 69.
Vide Barthol. Platinæ Vitas Pontificum in Honorio III. & Nic. III.
Item Danielis Papebrochii Conatum Chronico-Hiſtoricum ad Catalogum Romanor. Pontific. in Propilæo ad Acta SS. Maii. Ptolemæum Lucenſem, & Annales Eccleſiaſticos.

(2) Num. 935. pag. 63.

Auctor novæ molitionis, loculum mehercle constituissent, in quo eadem altera Icon servari posset in vetere, novaque Æde.

CAP. XIX
Summorum Pontificum recensentur Diplomata, in quibus una tantū Imago *ad Sancta Sanctorum* memoratur.

NUllam utique illius mentionem imposterum invenisse memini, & Nicolaì IV. Diploma datum apud Urbem veterem X. Kalendas Aprilis Anno IV. Sui Pontificatus, idest MCCXCI. quod versatur circa Indulgentias ea occasione Romanis, aliisque concessas, inquit (1) *Singulis diebus in quibus ipsa Sacrosancta Icona aperta permanet Salvatoris &c.* eoque Pontifice instituta, sive potius renovata, atque ordinata creditur (2) Societas Sanctissimi Salvatoris. Ita Joannes XXII. in suo Diplomate dato Avinione V. Kalend. Septembris Anno II. nempe MCCCXVII. (3) Nonnullas Indulgentias tribuit iis, qui aperitioni nostræ Imaginis aderint, qui apertam inviserint, & iis, qui dum defertur cum celebritate ac pompa, eam sociarint. Clemens Papa VI. Epistola: *Capitulo Ecclesiæ Lateranensis de Urbe* conscripta Avinione XVI. Kal. Octobris Anno IX. hoc est MCCCL. jubet (4) *Imaginem Salvatoris & alias Reliquias, quæ sunt in Sancta Sanctorum*, ostendi Arnoldo Vicecomiti Caramagnen, qui: *Gra-*

(1) In Archiv. secreto Vatic. An. IV. Nic. IV. fol. 20.

(2) Catasto. II. Fol. II. & VI. in Archiv. Societatis.

(3) Archiv. Secret. Vatic. fol. 343. Epist. 191.

(4) Archiv. Secret. Vatic. Clementis VI. An. IX. fol. 131. Rub. 143.

Gratia conſequendæ Indulgentiæ Romam peregrinatur. Urbanus V. eamdem Imaginem *ad Sancta Sanctorum* Anno I. ſuæ Aſſumtionis, videlicet MCCCLXII. *Dominica in Palmis .... & per totam majorem Hebdomadam*, monſtrari præcepit, ultra veterem uſum. Exſtat in Archivo Vaticano ſecreto ejus Epiſtola (1), quam integram refert Soreſinius (2), datam Avinione XV. Kal. Maii. Una igitur fuit hiſce temporibus Imago Salvatoris in eadem Æde celeberrima *ad Sancta Sanctorum*.

CAP. XX
De eadem Imagine certa manifeſtantur monimenta, & refelluntur incerta.

PRofecto liquet de hac Imagine, quod in Tabula picta ſit, quod altitudinem palmorum VII. æquet, latitudinem palmorum III. (3), quibus menſuris in altum æquæ ac latum, uncias IV. argentea lamina Innocentiana, ſemiexſtantibus ſignis, auroque diſtincta, adcreſcit (4). Liquet item de eadem Imagine, quod in publicis ſupplicationibus per Urbem ſæpe delata ad Baſilicam Sanctæ Mariæ Majoris maxima cum populi frequentia fuerit in die ſolemni Aſſumtionis Beatæ Virginis Mariæ ab ævo Sergii Papæ I.

(1) In Urbano V. An. I. II. & III. Ep. X. de Cur. uti apud Soreſin. infra notatur.

(2) De Imag. Salvatoris §. XLVII. pag. 119. adi eumdem Soreſ. §. XLVI. pag. 113. & §. eodem pag. 114. Item §. XLV. pag. 111.

(3) Millini dell'Oratorio &c. Cap. II. Num. marg. 69. pag. 129. & Cap. III. Num. marg. 71. pag. 135.
Soreſin. de Imag. Salvator. §. VI. pag. 16.

[4] Millini Cap. I. Num. marg. 35. pag. 67. & 68. Soreſin. &c. ubi ſupra. §. XXI. pag. 57. 58. 59. & §. XXIII. pag. 62. Millinium ſequitur.

pæ I. ut ex Anastasio erui potest (1) a Millinio satis illustrato (2), qui sacer Populi Romani Ritus a Sæculo VII. usque ad Pium V. perduravit (3), Sæculo nempe XVI. cum dimidio circiter excurrente. Quamobrem, nullo jure, nullaque ratione, si quid video, Gregorio II. Pontifici Maximo hanc Imaginem tribuisse apparet Græcos Scriptores, etenim Soresinius Græcorum propugnator (4), Sergio Papæ I. tribuit aliquando cum Severano (5) solemnem eam institutionem. Præcipua plane annuæ delationis hujus Imaginis, quæ omnium vetustissima existimari debet, in Ritualibus antiquis mentio habetur, quorum alterum Melchioris Hittorpii testimonio, ut notat Millinius (6), ante Pipini Patris Caroli Magni Regis ætatem scriptum fuisse censetur. De hoc

D etiam

[1] In Sergio I. Edit. Vatic. Tom. I. Num. marg. 164. pag. 124.

Constituit autem, ut diebus Annunciationis Domini, & Nativitatis, & Dormitionis Sanctæ Dei Genitricis, semperque Virginis Mariæ, ac Sancti Simeonis, quod Hypapantem Græci appellant (hoc est Purificationis) *Litania exeat a Sancto Hadriano, & ad Sanctam Mariam populus occurrat*, alibi legitur: *recurrat*.

Et in Leone IV. eodem Tom. I. Num. marg. 504. pag. 302.

Dum hæc agerentur, præclarus, & celeberrimus dies advenit, in quo Beatæ Dei Genitricis, Semperque Virginis Mariæ Assumtio celebratur. Tunc præfatus, & universalis Papa, a Patriarchio cum Hymnis, & Canticis Spiritualibus, Sancta præcedente Icona, ad Basilicam Sancti Hadriani Martyris, sicut mos est, propriis pedibus cum omni Clero perrexit &c.

(2) Millini. &c. Cap. III. Num. marg. 73. usq. 76. pag. 139. & seqq. Item Num. marg. 92. pag. 164.

(3) Rasponius de Basil. & Patriarch. Lateranensi. Lib. IV. Cap. XIX. pag. 376. 377.

Fabrini D. Sebastiano. Dichiarazione del Giubileo dell' Anno Santo &c. Cap. XVIII. pag. 133.

Martinel. Roma ricercata. Giornata VI.

(4) De Imag. Salvatoris. §. XXVI. pag. 78.

(5) Memorie sacre delle sette Chiese di Roma. Parte I. pag. 572.

(6) Dell' Oratorio di S. Lorenzo. Cap. III. Num. marg. 70. pag. 132.

etiam Ritu mentio exſtat in veteri Lapide Capitolino, quem Capite xvi. deſcripſimus. Meminere quoque geſtationis ejuſdem in Menſe Auguſti ſuis temporibus fieri ſolitæ Andreas Fulvius (1), & Lucius Faunus (2) in Antiquitatibus Urbis Romæ illuſtratis. In illis autem ſacris, primiſque publicis ſupplicationibus inſignes Reliquias, & Imagines prodigioſas circumlatas, ſatis exploratum eſt.

CAP. XXI
Joannis Giacchetti mendú detegitur, & confutatur.

GIacchettus perperam adſcribit (3) Nicolao v. Pontifici inſtitutionem magnæ translationis hujus Imaginis Achiropoetæ, Die xv. Auguſti, ex monimentis Archivi Societatis, & eam falſo quoque, putat fuiſſe præſcriptam, atque ordinatam, ad imitationem Sacrarum Virginum Sanctæ Claræ, in Monaſterio Sancti Silveſtri de Urbe, a Capite Sancti Joannis Baptiſtæ, *in Capite* nuncupato, exiſtentium, quod eadem Die xv. Auguſti Imaginem Salvatoris, quam religioſiſſime ſervant, atque *Edeſſenam* exiſtimant (4), per Monaſterii clauſtra circumferant.

CAP. XXII
Ritus antiquus ſervatus in delatione annua hujus Imaginis ad Baſilicam Liberianam *Menſe Auguſto*.

COmprobatur quoque ſacra pedum lotio, ſive ablutio, quæ pluries, ſtatiſque locis Braſſica, ſeu Baſilico noſtræ Imagini fieri conſueverat, dum

(1) Lib. I. Pag. 84. Edit. MDXLV. in 8.

[2] Lib. II. Cap. XIII.

(3) Iconologia Salvatoris. &c. pagina. 30. & 31.

[4] Giacchettus ubi ſupra, & item: Hiſtoria della Chieſa, e Monaſterio di S. Silveſtro de Capite di Roma &c.

dum ſolemni pompa tranſveheretur ad Exquilias, cujus priſcæ conſuetudinis hiſtoriam erudite exponunt Lucius Faunus (1), rivum Herculaneum, atque Almonem deſcribens: Accuratiſſime vero Martinellius (2), Millinius (3), & Soreſinius (4) in ſuis Opuſculis, in quibus prodigia permulta ea ipſa occaſione manantia, & in Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ monimentis jamdiu adlata referuntur. Alia quidem tributa Sacræ Imagini Salvatoris, atque alia ipſi aquæ, pedibus ejuſdem abluendis uſurpatæ, vel etiam Baſilico pia Chriſtifidelium veneratione in aliquos proprios uſus poſtmodum adſervato.

CAP. XXIII
De alia translatione ejuſdē Imaginis *Anno Jubilœi*.

ALterius Solemnis pompæ, qua veneranda Salvatoris Imago ad Baſilicam Liberianam deferebatur Anno Jubilœo recurrente, meminit Paullus de Angelis, & eam, inquit, (5) a *Paullo* v. *Pontifice Maximo, juſtis de cauſſis* ſublatam fuiſſe.

CAP. XXIV
Aliqua notatu digna de Imagine Salvatoris *ad Sancta Sanctorum*.

NEque has cæremonias (ut id mihi ipſe obiiciam), jam olim, quis dixerit, alteri fortaſſe Imagini ante Innocentium III. adhibitas, quæ ad hanc noſtram translatæ poſtea fuerint,

D 2

(1) De Antiquitatibus Urbis Romæ. Lib. III. Cap. XIII.

(2) Roma ex Ethnica Sacra &c. Et Roma ricercata &c.

(3) Dell'Oratorio di S.Lorenzo &c. Cap. III. Num. marg. 78. uſq. 88. pag. 143. & ſeqq. & Num. marg. 88. uſq. 90. pag. 159. 160. 161. & 162.

[4] De Imagine Sanctiſſimi Salvatoris &c. §. XXV. pag. 67. & ſeqq. &c, alibique.

(5) Deſcriptio Baſilicæ Sanctæ Mariæ Majoris. Lib. XII. Cap. V. pag. 250.

fuerint, oporteret enim illum docere, quo id tempore contigerit, quove ordine, sive modo caussisve fecerint Majores nostri: quæ omnia silentur ab iis omnibus, qui de Imagine Salvatoris aliquando disseruerunt. Inde patet, etsi critico veritatis recludendæ, & consequendæ examine Epistolam Liberii Pontificis respuas, tamquam apocrypham, ac fictitiam, nihil tamen eorum, quæ de hac admirabili Imagine recitavimus, infirmari. Etenim nonnullis ante Gregorium II. Pontificem Maximum annis Solemnes Litanias Die Assumtionis Beatæ Virginis Mariæ in Urbe institutas fuisse: & infra Capite xx. exquisivimus (1), atque ex Libro Pontificali abunde cognovimus.

CAP. XXV
De vera Imagine Jesu Christi D.N. judicium.

HÆc igitur cum ita sint, de Sacris Imaginibus Jesu Christi Domini nostri, *Cæsariensi*, *Amidensi*, *ac Romana*, dilucide exposita, ac demonstrata, num ultra sit ambigendi locus eam ad nos pervenisse integram, atque sinceram, disquirant alii. Quandoquidem priori ætate vexata nimis tyrannica sævitie Christiana Religione, difficiliora ea fuisse tempora, quis umquam neget, sacris mysteriis, ritibus, ac sanctioribus reliquiis, lipsanisque adservandis, custodiendis, & ab injuria, ac convicio male feriatorum hominum defendendis?

Parta

[1] Videsis præsertim pagina, 25.

CAP. XXVI
Post redditã Ecclesiæ pacẽ Imagines Salvatoris palam in Tẽplis publicæ venerationi propositæ.

PArta vero Orthodoxæ Ecclesiæ tranquillitate auctore Constantino Magno, erecta ubique fuere templa Deo vero magnis sumtibus, quæ ab ipsomet Regum Rege Christo, *Basilicæ* nuncupatæ sunt, Latio, atque Italia adhuc cum Græcis permixta quædam habente vocabula. Pictas quoque, & fusas eas Imagines (ut videre est, in Apside earumdem Sacrarum Ædium) probata, & perspicua pietate Patres nostri, opere musivo expresserunt, quorum aliqua paullo post memorare constitui, quæ nostrò Numismati, atque instituto magis videntur accommoda.

CAP. XXVII
De Nimbo Crucigero circa Jesu Christi caput in Nummo expresso. Antiquæ recẽsentur ipsius Imagines cum eodem Nimbo.

POrro Christi caput Nimbo circumdatum est in hoc monimento sacræ antiquitatis, in quo Crucis tria segmenta conspicua sunt. Nimbus autem rotundus est, non quadratæ formæ, quam plerumque superstitum virorum imaginibus pone caput depingi, atque insculpi consuevisse, primus ostendit Joannes Diaconus (1), ac deinde Nicolaus Alamannus(2), Anselmus Solerius(3), & Joannes Ciampinius variis locis (4), aliique. De hoc Nimbo, sive rotundo diademate imaginibus Sanctorum adjecto, præclare admodum differit Philippus

[1] Vita S. Gregorii Magni. Lib. IV. Cap. XXXIII. & Cap. LXXXIV.
(2) Differt. Histor. de Parietinis Lateranensibus. Cap. VII. pag. 43.
[3] De Pileo. Sectione XIV.
(4) Veter. Monim. Part. II. Cap. XIX. Tab. XXXVII. Cap. XXI. Tab. XL. Cap. XXIII. Tab. XLII. Cap. XXIV. Tab. XLIV. Cap. XXV. Tab. XLVII. Cap. XXVI. Tab. XLIX. Cap. XXVII. Tab. LII.

pus Senator Bonarrotius (1), quem inter eos, qui de re ſacra locuti ſunt, magnopere ſuſpexi; ſed clarus Ciampinius ſtudioſiſſimus rerum antiquarum, quæ ad Chriſtianam Religionem pertinent, Tabulis ære inſculptis plura confert exempla in illuſtrandis antiquis muſivis operibus; potiſſime vero agens de Eccleſia Sanctæ Agathæ Majoris(2), quæ Ravennæ circa Annum CCCC. adornata eſt ab Exſuperantio Epiſcopo, Nimbum rotundum, & Crucigerum oſtendit in Imagine Chriſti ſedentis, quod idem occurrit Romæ in Eccleſia Sanctæ Sabinæ (3), opere muſivo exornata a Cœleſtino I. Summo Pontifice, Anno circiter CCCCXXIV. At mirum eſt Bonarrotium, ceteroquin doctiſſimum virum, contra vetuſtiora hæc monimenta opinari (4) Crucem Chriſti Nimbo adpoſitam fuiſſe circa finem Sæculi VI. ut hoc eodem ſigno a diademate Sanctorum diſtingueretur. Siquidem adlatis exemplis Viro clariſſimo plane notis, alia adjicienda ſe offerunt, quæ Sæculum VI. nec dum dimidium adtingunt. Igitur Ravennæ in Eccleſia Sancti Michaelis Archangeli a Bacuda Juliani Genero ædificata (5), Chriſti diadema Cruce inſignitum apparet (6), ejuſque ſtructura ad Annum DXLV. per-

(1) Oſſervazioni ſopra alcuni frammenti di Vaſi antichi di Vetro. Tav. IX. Fig. I. pag. 59. e ſegg.

[2] Veter. Monim. Parte I. Cap. XX. Tab. XLVI.

(3) Ciampin. Vet. Monim. Parte I. Cap. XXI. Tab. XLVII.

[4] Oſſervazioni ſopra alcuni frammenti di vetro. pag. 65. e 66. Idem ibidem. Dittico Sacro. pag. 263.

[5] Rub. Hiſt. Rav. Lib. III.

(6) Ciampin. Vet. Monim. Par. II. Cap. VIII. Tab. XVII.

pertinet, teſtimonio vetuſtiſſimi lapidis inſcripti. Et in Eccleſia Sancti Vitalis, quæ in eadem Urbe picturis muſivis decorata fuit Anno DXLVII. (1) cernitur uſque adhuc in Imagine Chriſti idem Diadema. Olim hoc idem ſpectare licebat in Apſide veteris Baſilicæ Vaticanæ (2), & in exteriori facie Baſilicæ Lateranenſis, quæ nuper ceſſit novis molitionibus, pariter hoc Nimbo Jeſus redimitus cernebatur in intima peripheria rotundæ feneſtræ, proximæ faſtigio contignationis (3). Eamdem vero, fama, cultuque inſignem Sacram Imaginem, magnificentius exſtructa Baſilicæ fronte ad orientalem plagam lapidibus ſectis, contra Portam *Querquetulanam*, quæ etiam *Cælimontana*, atque *Aſinaria* dicebatur (nunc autem unico *Sancti Joannis* nomine vulgus appellat). Curatores Ædificii, decenter ornatam, venerationi populorum mox reſtituerunt, collocantes eam ſupra Coronidem, infra tympanum ad ornatum Xyſti, ſeu Podii Pontificalis, quod ſubeſt Imagini, & totius novæ ſtructuræ. Sed hactenus memoratis antiquiorem protulit Paullus Aringhius ex Cœmeterio Pontiani, alteram pictam (4), alteram (5) Sarcophago marmoreo ſculptam, una cum aliis ſacris imaginibus. Tandem Sæculo VI. in Summo Arcu

(1) Ibid. Part. II. Cap. IX. Tab. XIX.

(2) Ciampin. in Synopſi Hiſtorica de Sacr. Ædific. Cap. IV. Sect. II. Tab. XIII.

(3) Ibid. Cap. II. Tab. I. lit. A, & majori modulo. Tab. II. Num. 9.

[4] Rom. Subterran. Tom. I. lib. II. Cap. XXII. Tab. I.

(5) Eodem Tom. I. Lib. II. Cap. XXII. Tab. III.

CAP. XXVII cu Sacræ Ædis Sancti Laurentii in Agro Verano, Christus Crucem in diademate deferens depictus fuit (1). Idemque signum visitur opere sequioris ævi in Ecclesia Sancti Marci Romæ: In Ecclesia Sanctæ Mariæ, quæ vulgo dicitur *in Monticelli*: In Triclinio Leonis Papæ III. & alibi passim Romæ nobis ostendunt antiquæ picturæ musivæ, quæ volenti cuilibet amplam agendi de forma Christi materiam præstant, & facultatem. Idem Nimbus pariter occurrit in Numismatibus Pontificum Romanorum apud V. C. Philippum Bonannium Societatis Jesu Præsbyterum, nonnihil inflexis, curvatisque Crucis extremitatibus, iisque hic Nummus Argenteus summæ raritatis, & pulchritudinis a Gregorio XIII. Pontifice Maximo percussus ad usum, & commoditatem populi, nec umquam antea editus adduplicari poterit:

Imagine tamen vitio Sculptoris paullisper immutata, nempe capillo immodice ita composito. Uti arte ab aliis parum culta, Philippus Zenobius insculpendis ligno Imaginibus, ac prœlo præ-

(1) Ciampin.Vet.Monim.Par.II.Cap.XIII.Tab.XXVIII.

præparandis excellens summa cura delineavit, & buxo incidit, qui (præter æneam laminam, quæ Nummum Æreum exhibet cum Imagine Jesu Christi Domini nostri) omnia item in nostro Commentario relata Emblemata, diligenter delineavit, & buxo pariter insculpsit.

CAP. XXVIII
Imago Jesu Christi *ad Sancta Sanctorum*, & in aliis pervetustis Ædibus sacris picta, similis adseritur illi, quæ in Nummo visitur.

SAcra quidem Veterum Christianorum prolata monimenta si quis ad trutinam velit revocare, eorumque alterum alteri conferre, nihil admodum dispar, nihil dissimile, aut diversum offendet, ita ut oculus oculo, frons fronti, os, mentum, capillus, ori, mento, capilloque adamussim respondeant. Et licet non uno, eodemque tempore Imagines recensitæ effictæ sint, sed interjecto plurium sæculorum spatio discernantur, colores quoque coloribus æquipollent. Iis igitur vetustissimis Imaginibus, ac præsertim *Romana* (neque enim fallor) usi pro tempore fuerunt Pictores, ac Statuarii, eademque veteri nostro Numismati per quam similis esse videtur, si colores, quibus illud idem caret, excipias. Sed præstat hic Nicephorum audire, nullus enim alius adeo diligenti ratione Christi vultum per singulas partes vestigavit, delineavit, ac pene depinxit.

CAP. XXIX. Nicephorus Calliſtus Jeſu Chriſti vultum accurate deſcribit.

TExtum Auctoris græcum ob oculos ponimus, ne cupidus lector, diſtentus curis, cum jactura temporis alio quærere gravaretur. Ἡ μὲν τοι inquit [1] ipſe διάπλασις τῆς μορφῆς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐξ ἀρχαίων παρειλήφαμεν, τοιάδε τις ὡς ἐν τύπῳ περιλαβεῖν ἦν. ὡραῖος μὲν ἦν τὴν ὄψιν σφόδρα. τήν γε μὴν ἡλικίαν, εἴτουν ἀναδρομὴν τοῦ σώματος, ἑπτὰ σπιθαμῶν ἦν πλείων. ἐπιξάνθον ἔχων τὴν τρίχα. καὶ οὐ πάνυ δασεῖαν· μᾶλλον μὲν οὖν, καὶ πρὸς τὸ οὖλον μετρίως πως ἀποκλίνουσαν. μελαίνας δέ γε τὰς ὀφρῦς εἶχε, καὶ οὐ πάνυ ἐπικαμπεῖς. τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς χαροπούς τινας, καὶ ἠρέμα ἐπιξανθίζοντας, εὐόφθαλμος δ' ἦν, καὶ ἐπίρριν. τὴν μέν τοι τρίχα τοῦ πώγωνος, ξανθήν τινα εἶχε, καὶ οὐκ εἰς πολὺ καθειμένην· μακροτέραν δὲ τὴν τρίχα τῆς κεφαλῆς περιέφερεν..... ἠρέμα ἐπικλινὴς τὸν αὐχένα, ὡς μηδὲ πάνυ ὄρθιον, καὶ ἐντεταμένην ἔχειν τὴν ἡλικίαν τοῦ σώματος· σιτόχροος δὲ, καὶ οὐ στρογγύλην ἔχων τὴν ὄψιν ἐτύγχανεν, ἀλλ' ὥσπερ τῆς μητρὸς αὐτοῦ μικρὸν ὑποκαταβαίνουσαν, ὀλίγον δ' ἐπιφοινισσομένην, ὅσον ὑποφαίνειν τὸ σεμνόν τε καὶ συνετὸν τοῦ ἤθους, καὶ ἥμερον, καὶ τὸ καθάπαξ ἀόργητον. κατὰ πάντα δὲ ἦν ἐμφερὴς τῇ θείᾳ, καὶ πανασπίλῳ ἐκείνου μητρί. Latinam protinus interpretationem Joannis Langii ſubdo, recognitam a Frontone Ducæo, quæ eadem hæc ipſa eſt: *Porro effigies formæ Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſicut a veteribus accepimus, talis propemodum, quatenus eam craſſius verbis comprehendere licet, fuit. Egregio is vividoque vultu fuit. Corporis Statura ad palmos prorſus ſeptem. Cæſariem habuit ſubflavam, ac non admodum denſam, leniter quodammodo ad criſpos declinantem:*

(1) Hiſt. Eccleſiaſt. Lib. I. Cap. XL.

tem: Supercilia nigra non perinde inflexa. Ex oculis fulvis, & subflavescentibus mirifica prominebat gratia, acres ii erant, & nasus longior: Barbæ capillus flavus, nec admodum demissus. Capitis porro capillos tulit polixiores.........collum fuit sensim declive, itaut non extento nimium corporis statu esset. Porro tritici referens colorem. Non rotundam, aut acutam habuit faciem, sed qualis Matris ejus erat, paullum deorsum versus vergentem, ac modice rubicundam, gravitatem, atque prudentiam cum lenitate conjunctam, placabilitatemque iracundiæ expertem præferentem, persimilis denique per omnia fuit Divinæ, & Immaculatæ suæ Genetrici &c.

CAP. XXX
Idem Nicephorus vindicatur a censuris.

Damnant plerique docti Viri Nicephorum, & testimonium ejus exsibilant, totum id ecgraphon reiicientes, ea potissimum ratione ducti, quod ex Veteribus (1) *nullos ille ex nomine appellaverit, aut appellare vere potuerit a quibus acceperit*. Verum etsi plura, quæ in illius Historia referuntur, a Viris magnis tamquam commentitia, & simulata a veris narrationibus, jure ac merito, quod non negaverim, explodantur atque eliminentur, tamen præallatis monimentis, quantum licet homini Sacræ

 Vetu-

(1) Serry Exercit. Critic. XLVII. §. 1. & Animadvers. Anticritic. in Histor. Famil. Sacr. Cap. IX.

Vetuſtatis ſolicite curioſo, nec penitus rudi æſtimatori, putavi Nicephoro ſatis conſultum eſſe, tamquam teſtimoniis nullatenus poſtremæ ætatis, quibus de vera Imagine Chriſti ſatis conſtare deprehenditur, & ex ordine chronologico ſervato, ſi qua ſunt aliorum momenta, haud aliter dignoſci facile poterunt, ac refelli. Quippe, ſi compares Nicephorianam deſcriptionem noſtræ Imagini Achiropoetæ, certior evades, in qua eamdem menſuram palmorum VII. cum Millinio, Soreſinio, atque aliis infra notatam reperies. Probe *a Veteribus* ſe accepiſſe dixit, ideſt a veteribus Typis depromſiſſe, qui utique votis Chriſti fidelium, adſpirante Deo, incolumes perſeverant.

CAP. XXXI
Nicephoriana deſcriptio antiquis Imaginibus Jeſu Chriſti reſpondet, atque cohæret.

SUnt & aliæ vetuſtiſſimæ Jeſu Chriſti Imagines admodum ſimiles, opere muſivo pariter expreſſæ, in quibus tamen ſimplex Nimbus rotundus comparet. Ita in Æde Sanctæ Conſtantiæ prope Urbem ævo Conſtantiniano depicta (1). In Baſilica Principis Apoſtolorum (2). In ſummo Arcu Baſilicæ Sancti Paulli Leone I. Sanctiſſimo Pontifice, a Galla Placidia exornato Anno CCCCXLI. (3). In Ecclesia Sanctorum Coſmæ, & Damiani (4). In Æde Sancti Stephani in Monte

(1) Ciampin. De Sac. Ædif. Cap. X. Tab. XXXII.

(2) Ibid. Cap. IV. Sect. III. Tab. XIV.

(3) Ciampin. Vet. Monim. Part. I. Cap. XXIV. Tab. LXVIII.

(4) Id. Vet. Monim. Part. II. Cap. VII. Tab. XVI.

Monte Cœlio (1), & alibi: omnesque ætatem Annorum supra xxx. demostrant, ut Venerabilis Achiropœta Imago *ad Sancta Sanctorum*. In hoc argumento quantum a vero declinaverit Franciscus Vavassorius (2) ea, quæ diximus, recolenti apertissime retegent.

CAP. XXXII
Carneola cum Imagine Jesu Christi Nimbo Crucigero distincta.

His veteribus Christi Imaginibus, nonnullas ex *Museo Victorio* adiiciendas putavi,

I.

Carneolæ antiquæ magnitudo.

II.

Fictile Monimentum huius magnitudinis.

III.

Vitri antiqui magnitudo.

IV

Scalptura ex Heliotropio huius magnitudinis.

quod eodem Nimbo exornentur, sed in re licet

(1) Ibid. Parte II. Cap. XVI. Tab. XXXII.

(2) Lib. de Formâ Christi. Cap. II. & Cap. IV.

cet maxima, ne nimius videar, quatuor tantummodo, & quidem inſigniores excerpſi, & ſelegi, quarum Prima, & Secunda Jeſum Chriſtum Deum, & Hominem in juventute ſua; Tertia, & Quarta Puerum admodum exprimunt. Prima igitur eſt Chriſti protome, Carneolæ, quam dicunt, inſculpta pectore tenus, plenam Hominis faciem exhibens, Nimbo Crucigero redimitam, notæ non optimæ, ſed neque rudioris ac pravæ: ſiniſtra Librum Evangeliorum gerit, dexteram benedicentis in morem componit: hinc inde Græcis compendiariis literis IC. XC. *Jeſus Chriſtus* legitur. Nomen utrumque ante Jeſu Chriſti Domini noſtri adventum, & maxime cultum (1), & a Sanctis Prophetis longe præcognitum.

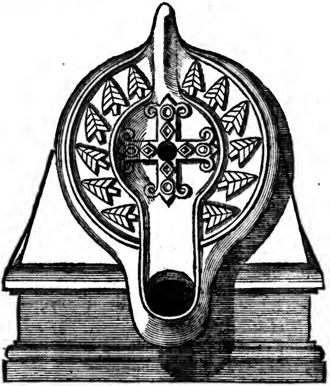
CAP. XXXIII
Opus fictile antiquum ſimile.

ALtera ex fictili materia conſtat cinereum colorem referens, quæ pro amuleto habita eſt, ſacro eodem typo, ſpinea corona circa frontem redimito, utrimque ſpectabilis, ductili reſte, ſeu funiculo facile brachio, ſive ad collum adliganda: eſt enim à ſummo ad imum, veluti terebro perforata, & Cruce foliata, cujuſmodi in aliis cæmeterialibus Lipſanis adſpicitur, Nimbus decoratur. Eamdem Crucem foliatam

(1) Euſeb. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Lib. I. Cap. III. vide etiam Matth. Cap. I. verſ. 21. & Luc. Cap. II. verſ. 21.

liatam refert ſubjecta Lucerna fictilis: Hæc autem ornamenta honoris ergo Cruci tribuebant, Salutis auctorem veneraturi.

CAP. XXXIII

Ita Crucem auro, & pretioſis lapillis contextam a Conſtantino Magno in penetralibus Domus Auguſtæ poſitam, memorat Euſebius (1) in Vita ejuſdem Imperatoris, & eam pariter gem-

[1] Lib. III. Cap. XLIX.

gemmis ornatam ceteri Auguſtorum in Nummis aureis, atque argenteis perſæpe cudebant. Si vetuſtiores Hiſtorias inſpicias: Ægyptii inter literas ἱερατικὰς, ſive Sacerdotales Crucem reponebant, *cujus literæ interpretationem*, ut ait Baronius (1), *adſerunt eſſe*: VITA VENTURA. Quin etiam Judæi, & Pagani ſymbolum in ea Salutis (2) deprehenderunt.

CAP. XXXIV
Imago Jeſu Chriſti Pueri cum eodem Nimbo expreſſa in antiquo Vitro.

Præſtantior longe eſt altera Imago; quæ alias valde majori modulo in vulgus emiſſa fuit ex anaglyphis antiqui Vitri, Oraculo Prophetæ inſcripto (3). *Cognovit Bos poſſeſſorem ſuum, & Aſinus Præſepe Domini ſui*, ibique videre eſt Chriſtum jacentem in Præſepio in medio duorum Animalium, quæ ligneis tranſtris, ſive clathris diſcernuntur, faſciiſque involutus eſt. Adſtat Virgo Mater in lectulo rudi, ſeu potius ſcamno ſedens, ut alibi in lectulo ſedens (4), vel interdum etiam decumbens occurrit (5). Dextera manu Præſepio innixa eſt ad caput Pueri, ſiniſtra ſupra ſe. Tunica induitur ad pectus religata, veloque patrio more caput, ac circum amicitur (6), linteolis (pari fortaſſe conſuetudine, tam-

(1) Ad Ann. Chriſti CCCLXXXIX. §. 99.

(2) Idem Baron. ad Ann. Chriſti XXXIV. §. 92. & 93.

(3) Iſaiæ Cap. I. verſ. 3.

(4) Romæ in Apſide Baſilicæ S. Mariæ Tranſtyberim, opere vermiculato,

[5] Veronæ in Æde S. Joannis in Fonte. Maffei Verona illuſtrata Par. III. Cap. III. Colon. 64. in fol.

(6) Adi Tertullian. in lib. de Coron. Milit. Cap. IV. & de Velandis Virginibus. Cap. II.

tamquam recens a puerperio) ab utero, ac lumbis ad pedes constricta, ut Filii Dei Incarnationis mysterium infidelibus hac forma absconderetur (1). Nimirum, quod ita pictum, vel sculptum Virginis Mariæ partum spectantes, neque intelligentes opus Spiritus Sancti, a Fidei Sacramentis minus abhorrerent. Alii vero putant Hieronymi testimonio adversus Helvidium hunc morem ita depingendæ Christi Nativitatis ex Libris Apocryphis emanasse. Joseph sedet cogitantis habitu, scilicet altera manu mento subposita (2), altera vero pallium relegens, quo circumvolutus est supra togam. Luna noctis typus conspicitur, quæ venerabili mysterio complementum dedit, dum in suo cursu medium iter perageret, & Stella crinita Magorum adorationi prævia, Christi manifestationem indicit, & aperte declarat. Sane in iis Imaginibus, Nimbus Pueri tantum Cruce distinguitur. Monimentum huic adsimile exstare compertum mihi est apud Nobiles de Trautson, atque aliud vidisse memini apud Eximium

[1] Ad disciplinam Arcani id referendum videtur, quemadmodum Hieronymus [Commentariorum in S.Matthæum Lib.1. Cap. 1.]ceteris argumentis, quare Christus non de simplici Virgine, sed de desponsata conceptus esse dicatur inSac.Bib.Codice,addit Ignatii Martyris opinionem, nempe, *ut partus ejus celaretur diabolo, dum eum putat non de Virgine sed de Uxore generatum*. Porro infideles filii diaboli sunt &c.

(2) Pausan. Lib. X. ubi de Antilocho in Inferno a Polignoto depicto. Agostini delle Gemme Par. 1. Tav. 110. Ediz. del Cav. Paolo Alessandro Maffei. Bonarroti Osservazioni Istoriche sopra i Medaglioni pag. VIII. e 13.

& præstantem ingenio Virum Paullum Sabbatinium Bulielli, Marci Antonii Sabbatinii Magni Antiquarii hæredem ex asse. Quique Nummum item, & nostro parem, cujus Commentarium adornamus, & magis asperum conservatumque possidet.

CAP. XXXV
Alia Imago Jesu Christi Pueri cum pari Nimbo sculpta in Heliotropio.

Alteram denique proferam ex Heliotropio semiexstantibus signis, licet aliis fortasse recentiorem. Hæc Beatissimam Virginem Mariam repræsentat Puerum Jesum in ulnis gestantem. Virginis Nimbus est omnino simplex, at Nimbus Pueri Cruce distinguitur. Virgo velo superinduta est, in quo supra frontem, ac dexterum humerum Crux conspicitur. Videsis Cangium (1) in Michaele Duca, seu Parapinace. Admovet dexteram manum ad pectus, læva Puerum Jesum sedentem sustinet. Christus vero tunica indutus, dextera benedictionem non Græcanico ritu, sed Latino impertitur, sinistra volumen gerit. Super Christi caput notatum est literis græcis monogrammaticis ΙC ΧC, ut vidimus in Carneola antiquæ sculpturæ; Utrimque adversus Nestorianos literis pariter compendiariis *Mater Dei*, nempe ex parte, seu latere Virginis ΜΡ. qua Puer Jesus ΘΥ. Adi Explanationem Veteris Gemmæ ad Christianum usum exscalptæ

(1) In Familiis Byzant. pag. 163.

exſcalptæ (1), quæ prodiit ex *eodem Muſeo* Anno MDCCXXXII. Marcus Antonius Boldettus Canonicus Baſilicæ S. Mariæ Tranſtyberim Vir clarus, in antiquo Cæmeterio apud Albanum, circa Imaginem Virginis Mariæ depictam, idem elogium adnotavit, nulla adhibita ſyncope characterum, ſed integre ita exaratum (2) MITER THEV. Hæc Sacra Gemma, cujus deſcriptionem parare molitus ſum, ex Cæmeterio Neapolitano *Sancti Januarii ad Corpus* (ſi qua fides noſtro ævo venditorem ſequatur) in *Cimeliarchum Victorium* translata fuit VII. Kalend. Julii. Anno MDCCXXXIV.

CAP. XXXVI Forma Crucis Dominicæ ex antiquis monimentis expenditur, & illuſtratur.

PLurima quæ ſelecta & delibata ſunt Sacræ Vetuſtatis Toreumata, ac Picturæ, atque alia infra depromenda Cimelia, in quibus Crucis Dominicæ tria ſuperiora ſegmenta contemplamur, raram admodum eſſe Crucem ad formam *Tau* nos edocent, quæ a nonnullis Patribus Chriſto Crucifixo tribuitur, & aliquando in Martyrum Cryptis picta; ſive opere vermiculato loculis adpoſita cernitur: eamdem *Patibulatam* dicere ſolent eruditi, qui varias Crucis ſpecies diſtinguunt (3), *Rectas* alias, & *Decuſſatas*,

 ſive

[1] Edit. Rochi Bernabò pag. 7. & 8.

[2] Oſſervaz. ſopra i Sacri Cemeterj. Lib. I. Cap. XVIII. pag 559.

(3) Antonius Gallonius. De Sanctor. Martyrum Cruciatibus. Juſtus Lipſius, & Jacobus Gretſerus. Libris de Cruce. Bartholomæus Riccius Caſtrofieardenſis. In Triumpho Jeſu Chriſti Crucifixi &c.

ſive *Immiſſas*. Variis autem Crucis ſpeciebus reos admotos fuiſſe, eos experiendi cauſſa, meminit ex vetuſtioribus Seneca (1). Quin etiam Cicero, Valerius Maximus, Titus Livius, Quintus Curtius, Svetonius: iiſdemque Crucibus adfixos clavis tamquam reos quamplurimos Chriſti Martyres, vel funibus diverſimode adpenſos, & teſtantur Acta, & Martyrologia.

CAP. XXXVII
Nummi Veteres cũ Imagine Chriſti, & Nimbo Crucigero.

EXhibet Antonius Auguſtinius Archiepiſcopus Tarraconenſis nonnulla Numiſmata (2) Chriſtum, qualem ſane deſcripſit Nicephorus, atque etiam Nimbo Crucigero repræſentantia. Eadem quoque typis excuſa vulgavit Jacobus Gretſerus (3), quæ in *Muſeo* itidem *Victorio* adſervantur. Hujuſmodi vero Numiſmata, aurea nempe, atque obolos, inquit Joannes Scylitzes (qui & Curopalates dicitur) Joannem Zimiſcen primum ex Romanis Imperatoribus Chriſti Domini protoma inſculpſiſſe, quorum in averſa parte, ſeu area, breviſſimum, egregium tamen id Lemma, aliquando Græcis, & quandoque Romanis characteribus exaratur. ✠ IhSYS XRISTYS BASILEY BASILE. *Proinde pro Zimiſciana moneta haberi debet*, inquit Cangius (4), & cum eodem Anſelmus Bandurius

(1) Lib. De Conſolatione ad Marciam. Cap. xx.

(2) Dialogo I. circa finem.

(3) Tom. III. De S. Cruce. Lib. I. Cap. xxvII.

(4) Differtat. De inferioris ævi Numiſmatib. Num. xxvII.

rius (1) *in cujus facie altera Christi protome , in altera iidem characteres visuntur , atque ejusmodi quidem Nummi jure* ΣΩΤΗΡΙΚΟΙ *appellari potuere , quos Græci recentiores Constantino Magno ex falso rumore , vel forte ex imperitia adscripserunt &c.* De cognomine ΣΩΤΗΡΟΣ a Diis præsertim ad Conservatores , aut Benefactores Urbium , & Populorum translato disertissime agit Ezechiel Spanhemius (2) , qui inde argumento infert (3) : *quam meliori titulo , ac jure , non unius Urbis aut Populi , sed universi Generis Humani Liberatorem , antiqua Hellenistarum pietas* SOTEREM *salutavit ?* Idem agit pariter de cognomine ΒΑΣΙΛΕΥΣ (4) , *Regis Regum* (5) , *Regis Magni* (6) , & his similium , quæ omnia exemplo Numismatum antiquorum illustrat . Et ea adnotare libuit , atque observanda proponere , quod altero ex iisdem titulis , alterove Jesus Christus Dominus noster nonnumquam exornetur (7) . Pleraque tamen ex his Numismatibus Christum Nimbo Crucigero redimitum demonstrant passim apud Cangium (8) , & Bandurium (9) , licet alio ab hoc typo , de quo hic sermo est : quæ vetustiores etiam Imperatores cudi fecerunt , ut indicant ex adverso insculptæ

[1] Tom. II. Numismat. Imperatorum . pag. 739.

(2) Dissertat. De Præstantia, & Usu Numismatum Antiquor. pag. 108. , & 109.

[3] Ibid. pag. 110. , & 111.

(4) Ibidem . pag. 122. & 127.

(5) Ibid. pag. 129 & 133.

[6] Ibid. pag. 128.

(7) Vide Constantii Landi explicationes in Veter. Numismat. Miscellanea , ubi de Antiocho SOTERE .

[8] In Histor. Byzant.

(9) Numismat. Imperat. &c.

CAP. XXXVII insculptæ eorum Imagines. Ita profecto in Nummo Justiniani II. seu Junioris, in quo circa Imperatoris stantis Imaginem legitur: DN IVSTINIANVS SERUUS ChRISTI IS, infra CoNoB, & circa Christi protomen IhS CRISTUS REX REGNANTIUM, Nimbus Cruce distinguitur: cessit autem ille Imperio Anno Æræ Christianæ DCCXI. post Annos XVII. verum intervallo IX. Annorum disturbatus. Hujus Nummi literas T, quæ literam C. complectuntur ita Ƭ, luculenter illustrat (1) Bonarrotius. At in altera parte Nummi Michaelis Rhangabe, qui floruit Anno DCCCXI. circa Imaginem Christi Nimbo Crucigero pariter insignitam legitur IC. XC. *Jesus Christus*, monogrammate frequenti illo ævo. Utrumque refert Bandurius (2), & eruditissimus Cangius in Familia Heraclii Augusti (3), & in Familia ejusdem Michaelis (4). Porro & hæc Monimenta longe vetustiora valide fulciunt narrationem Nicephori, qui claruit Sæculo XIV. sub Paleologis Andronico, Michaele, atque altero Andronico. Aliud Numisma Christi junioris typo præstans videri potest in Museo Pisano, olim Corrario (5), in cujus Nimbo Crux insculpta est adjecta Epigraphe IC X EMMANȣHΛ.

Tra-

(1) Osservazioni sopra alcuni frammenti di Vasi antichi di Vetro. pag. XX. XXI. e XXII. nel Proemio. Vedi la Tav. VI. Fig. I. pag. 47. nelle Osservazioni.

(2) Numis. Imperat. &c. Tom. II. pag. 679. & 712.

(3) Hist. Byzant. illustrata. pag. 116.

(4) Ibidem &c. pag. 128.

(5) Tab. XC.

CAP. XXXVIII
Disputatio Tristani, & Sirmondii de Nummo Christiano Musei Pasqualinii. Quidue in Annalibus reperitur de Nummis Isaaci Comneni.

TRaxerunt diu contentiosum funem de Nummo quodam Lælii Pasqualinii cum Imagine Christi ex una, ex altera vero Templum quoddam rotundum duobus stipatum militibus cum Lemmate ANACTACIC.

Ex Ære.

(qualem ex *Museo Victorio* jam nunc desumo) disceptantes usque ad nauseam eruditorum Joannes Tristanus a Sancto Amante (1), & Jacobus Sirmondus (2), qui nonnullos alios Nummos ex occasione recensent pariter cum Imagine Christi: eumdemque Nummum expendit etiam Franciscus Vavassorius (3). Cangius in Familia Joannis Zimiscæ (4) alium ex Ære Nummum prodit, in quo Imperator stans, dextera Crucem, sinistra globum Crucigerum tenet. In margine vero

[1] *Triplex Nummus Antiquus Christi Domini. Perperena Civitatis. Hanniballiani Regis &c.* Joannis Tristani a S. Amante ad Jacobum Sirmondum *Epistola &c.* Ejusdem *Antidotum*, sive æqua, & justa defensio adversus querulam Jacobi Sirmondii responsionem &c. Ejusdem *Antisophisticum*, sive defensio secunda &c.

[2] Jacobi Sirmondii &c. *Antitristanus*, sive ad Joannis Tristani Sanctamantii de triplici Nummo Antiquo Epistolam responsio &c. Ejusdem *Antitristanus* II. Sive ad Joannis Tristani Sanctamantii Antidotum responsio &c.

[3] Francisci Vavassorii &c. De Forma Christi. Liber. Cap. II.

(4) Histor. Byzantin. illustrat. pag. 152.

CAP. XXXVIII

vero habet: EN TϒTO NIKA (1). In aversæ partis orbe circa literam M, cui superstat Stellula, legitur. ΑΝΑCΕΩΕΙS (2) forte ΑΝΑΝΕΩCIC, ut ipsemet interpretatur, *Renovatio*; scilicet *Imperii*. Bandurius eumdem Nummum adfert pariter in Joanne Zimisce (3), Monetarioque tribuit (4), qui *Annorum Imperatoris cujusdam nota signaverit*: *dum alterum typum huic imprimere pararet Monetarius, & veterem corrupit, nec exhibuit novum*. Anceps tamen hæreo, num vere ΑΝΑΝΕΩCIC, vel ΑΝΑCΤΑCIC, in detrito Cangii Nummo legendum sit, sive renovationem Anni, sive Imperii indicans, quod fortasse Kalendis Januariis cusus fuerit, vel Anno I. ejusdem Imperatoris, fausti ominis apogœo sydere considerato, tamquam Romanum Imperium ea ipsa temporis, vel conditionis varietate, in novam, augustioremque magnificentiæ, laudem posset exsurgere. Sed multa de Nummis Imagine Christi signatis scite animadverterunt Marquardus Freherus (5) apud Grævium in Thesauro Antiquitatum Romanarum (6), & Ludovicus Savotus (7) itidem apud eumdem Grævium (8), demonstrans Zonaræ testimonio, ita olim

[1] Ita Mendose.

[2] Pariter cum Mendo.

(3) Numismat.Imperator.Tom.II. pag.735.

(4) Ibidem.&c. Tom. II. pag.739.

(5) Lib.I.De Re Monetaria.Cap.I.

(6) Tom. XI. Column. 1420., & 1421.

(7) Par. I. Dissertation. De Nummis Antiquis. Cap. III.

(8) Tom. XI. column. 1157.

olim Romanos Imperatores consuevisse Nummos signare Imagine Salvatoris, ut Isaacium Comnenum tamquam impium damnarint plurimi Historiarum Scriptores, quod summa rerum potitus, non utique Christum, ut mos inoleverat, sed suam Imaginem manu gladio instructa insculpi jusserit, cudique voluerit, atque evulgari probaverit.

CAP. XXXIX
Explicatur Nimbi Crucigeri mysterium, & nonnulla de Cruce notantur.

NImbus autem venerabili, atque augusto signo Crucis ornatus juxta Caput Christi eumdem Cruci adfixum indicabat: quapropter alias ad Agni formam, ut in Scriptura Sacra adumbratur, per symbolum exprimentes eum, qui verus est Agnus, Nimbo persæpe Crucigero distinguebant, quod probro priscis Christifidelibus vertebatur Crucifixum adorare, ac probrosius, & magis indecorum palam adorandum exponere, & prædicare, ut inquit Doctor Gentium (1). *Nos autem prædicamus Christum Crucifixum: Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam*. Probe nota inde est vetusta consuetudo sacrorum Dipticorum, qua insidias Paganorum, iis e conspectu remotis refellebant, in quibus divina mysteria solebant congrue repræsentare: puta solam Crucem, Christum in ea defixum, & vel ipsas Sacras Imagines. Baronius

G

[1] Epist. I. ad Corinthios. Cap. 1. versic. 23.

CAP. XXXIX

ronius ad Annum Christi LVII. (1). quare in Hispaniis pingerentur in Tabulis Sacræ Imagines exquirens, secus ac in parietibus Ædium sacrarum, utitur eodem fere argumento, videlicet, quod ita possent, quum expediret (infesta, nec infrequenti urgente occasione) easdem pictas Imagines *secum quocumque ferre, & occultare*. Crux vero ab ævo Constantini Magni nullo amplius moleste obsistente palam coli incoepta est, & Lege lata, vetitum, ne suppliciis improborum hominum adhiberetur, de qua meminere Sextus Aurelius Victor (2), Augustinus (3), Cassiodorus (4), Michael Glycas (5), Hermias Sozomenus (6), Nicephorus Callistus (7), & inter recentiores Baronius ad Annum Christi CCCXXV. (8), Justus Lipsius (9), aliique, in quibus recensendis non est operæ pretium immorari. Statuam quidem suam, quam idem Constantinus in Foro Urbis erexit eminentiori loco, Cruce in manu elata insignivit, testaturque Eusebius (10), & ejus testimonio in Historia Ecclesiastica relatum est (11), quo utpote coævuo, nullum præstantius monimentum. Agnus

(1) §. 122.
[2] De Cæsarib. in Constantino Mag.
(3) Variis locis.
[4] Histor. Tripartit. Lib. I. Cap. IX.
(5) In Annalibus. Part. IV. in principio, ubi de Imperio Constantini.
[6] Histor. Ecclesiasticæ. Lib. I. Cap. VIII.
(7) Histor. Ecclesiast. Lib. VII. Cap. XLVI.
[8] §. 205. & seqq.
[9] Lib. III. De Cruce. Cap. XIV.
(10) In Vita Constantini Mag. Lib. I. Cap. XL.
(11) Ad Ann. Christi CCCXII. §. 62. & §. 63.

CAP. XL
Agnus cum Nimbo Crucigero.

AGnus hujuscemodi Nimbo redimitus spectabatur olim in Apside Veteris Basilicæ Vaticanæ (1), visiturque hodie in Zophoro Portæ marmoreæ Ædis Sanctæ Pudentianæ (2), cum hoc carmine.

✠HIC AGNVS MVNDVM RESTAVRAT SANGVINE LAPSVM
✠MORTVVS ET VIVVS IDEM SVM PASTOR ET AGNVS

Quare de hoc symbolo Sanctus Paullinus (3) inquit (4).

Sub Cruce Sanguinea niveo stat Christus in Agno.

Et quidem Agnum in Ara jacentem sub Cruce profert Ciampinius ex vetustissima Æde Sanctorum Cosmæ, & Damiani (5), & in argentea Patera, quam Patenam dicunt, olim a Sancto Petro Chrysologo Ravennatum Antistite in Sacrificio Altaris adhibita (6), præter Aram, Crucem, atque Agnum hoc Epigramma legitur, opus anaglyphum Encausto oppletum explanans.

(1) Ciampin. de Sacris Ædific. Cap. IV. Sect. II. Tab. XXII.

(2) Idem. Veter. Monim. Part. I. Cap. III. Tab. XV.

[3] Hic Paullinus Vir Consularis fuit, & Episcopus item Nolanus, ut in Vita ab Auctore Anonymo scripta, & ab Heriberto Ros-Weydo edita Antuerpiæ (Typis Plantinianis MDCXXII in 8.) erudite admodum indicatur: *Pontius haud dubie prænomen habuit* (ita pag. 653.) *quo sæpe modo ab Ausonio nuncupatur, item Meropius alicubi &c. apud quosdam Eutropius: Itaque tota appellatio Meropius Pontius Anicius Paullinus erit*. Petrus Crinitus Pontium Paullinum alterum ab Episcopo Nolano esse existimat in Vita ejusdem Pontii ab se descripta, quod *inter se maxime differant, & professione virtutum, & carminum elegantia*.

(4) Epist. XII. ad Sever.

(5) Veter. Monim. Part. II. Cap. VII. Tab. XV.

[6] Servatur in hanc diem Foro Cornelii cultu magno in Cathedrali Ecclesia Sancti Cassiani Martyris, ejusque Ectypon primus vulgavit Anno MDCXLIII. Dominicus Mita in editione Homiliarum, & de ea agit etiam in Vita Chrysologi. §. XXXVII. & §. XXXIX. postea vero integro Libello Joannes Pastritius Dalmata.

CAP. XL

✠ QVEM PLEBS TUNC CARA CRVCIS AGNUS FIXIT IN ARA
HOSTIA FIT GENTIS PRIMI PRO LABE PARENTIS

Apertius tamen Chriſtum indicat Agnus in Eccleſia Sanctæ Cæciliæ de Urbe, Crucis enim vice Monogramma ſacrum inſcriptum in Nimbo gerit (1). Conſtat autem hoc Monogramma prioribus literis X, & P. ſacri nominis, quod græce ΧΡΙϹΤΟϹ ſcribitur (2), plerumque ita immixtis, complexiſque, ut in hiſce Anulis Antiquis *Muſei Victorii* expreſſum eſt.

II. I. III.

Idem Monogramma occurrit in quadam lamina ex oſſe loco Crucis ſupra frontem Chriſti Domini infra Nimbum apud Boldettum (3), Crucis Imagine, non *Decuſſata*, ſed *Recta*, in hunc modum ☧, quem præſeferunt hæ Lucernæ fictiles ejuſdem Muſei ex vetuſtis Chriſtianorum Cæmeteriis extractæ: Auro, Argento, & pretio-

(1) Ciampin. Vet. Monim. Par. II. Cap. XXVII. Tab. LII.

(2) Euſeb. in Vita Conſtantini Magni. Lib. I. Cap. XXXI.

(3) Oſſervaz. ai Cemeterj degl'Antichi Criſtiani. Lib. I. Cap. XV. pag 60. num. 3.

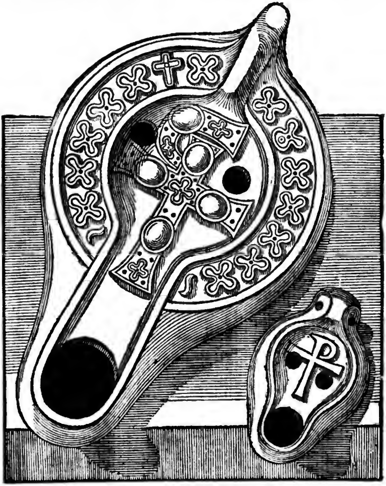
pretiosiori qualibet Gemma æstimabiliores, non ab artificis industria, quæ sane modica, & exilis

in eis est, sed a Christi nomine judicandæ, in ipsa operis tenuitate ornatissimo. Adi

CAP. XL

Adi si vacat Joannis Burchardi Menchenii laudatam a Fabretto (1) eruditam Diatriben de

Monogrammate, & Bonarrotium in Præfatione ad Vitrea Fragmenta (2). Me-

(1) Inscript. Domestic. Cap. VIII. pag. 563.

(2) Pag. XII. XIII. XIV. & XV.

CAP. XLI
Nimbus circa Agnum multiplici Cruce exornatus.

MEmini quandoque advertiſſe inter ſacra Anaglypha ab Antonio Boſio ſelecta (1), Agnum ſtantem Nimbo Crucigero decoratum, tribus nempe ſuperioribus ſegmentis Sacroſanctæ Crucis, & in unoquoque ſegmento parvulam Crucem inſcriptam, dextero anteriore pede haſtatam Crucem ſuſtinentem: erga ſalutare Sanctæ Crucis ſignum venerationis, religioſæ ac gratæ memoriæ præcipuum argumentum.

CAP. XLII
Scriptores recenſentur, qui agunt de Symbolo Agni.

SEd ne longius quam par eſt aberrare videar, egerunt de hoc ſphragiſmate, ſeu de figura Agni Veteres Patres in Concilio Trullano, ſeu Quiniſexto Canone LXXXII. (2), qui in Concilio Nicæno II. Generali VII. relatus eſt Actione IV. (3), & in Epiſtola Hadriani I. Summi Pontificis ad Taraſium Patriarcham Conſtantinopolitanum, quæ exſtat in Decreto Gratiani Diſtinctione III. de Conſecratione Canone XXVIII. (4): in editione vero Codicis Decretorum Gratiani Bibliothecæ Barberinæ a Cl. Viro Juſto Fontaninio Archiepiſcopo Ancyrano nuper e vivis erepto nitidiſſime curata (5), Canone XXIX. Confer, ſi lubet, editiones Decretorum

(1) Roma Sotterranea. Lib. IV. Cap. XXIX.

(2) Tom. VII. Concilior. Edition. noviſſimæ. Column. 1383.

[3] Tom. VIII. Concilior. Columna, 882, ejuſd. edit.

(4) Eod. Tom. VIII. Concilior. Nicæno II. Act. II. col. 770.

[5] Volum. I. Tit. IX. Rubrica II. de Sacrar. Imagin. Veneratione.

torum Gratiani, Gregorii Haloandri, & Fontaninii adſertis locis, & editiones Conciliorum, itemque Jacobum Gretſerum (1), & Robertum Bellarminium pro hoc ſymbolo adverſus Theodorum Balſamonem, Bartholomæum Caranzam, ceteroſque.

CAP. XLIII Emblemata,& Signa memorata Jeſum Chriſtū Crucifixum exprimebant.

OMnia profecto hæc præclariſſima Emblemata, ac Signa, Chriſtum utique Crucifixum, ſubobſcure tamen *Arcano Myſterio* exprimebant. Quod cuſtoditum integerrime fuiſſe a primævvis Chriſtianis clariſſimi doctrina Viri demonſtrarunt, & in hac Prima Parte Commentarii pro opportunitate adfirmatur, differendo maxime de *Imaginibus Chriſti Nimbo Crucigero inſignitis*, de *Cruce*, de *Figura Agni*, de *Sacris Dipticis*, de *Monogrammate &c.* & in Altera, quam elucubravimus, & mox ſequetur, partem Numiſmatis poſteriorem declarante iterum acturi ſumus.

Achates Varius Antiquus

Muſei Victorii

Hujus Magnitudinis.

(1) Tom. I. de S. Cruce. Lib. II. Cap. XII.

NUM-

NUMMUS ÆREUS

VETERUM CHRISTIANORUM

COMMENTARIO

IN DUAS PARTES DISTRIBUTO

EXPLICATUS.

PARS ALTERA.

CAP. I
Expositio Partis aversæ Nummi Æreï.

IN posteriore Numismatis parte sacrum *Baptisma* insculptum est, quod a Joanne Christum suscepisse ad ripas Jordanis Divinis Literis docemur. Quapropter umbilico tenus in flumen descendisse, sive potius post immersionem adscendere videtur Jesus Christus Dominus noster, cui Præcursor Baptista, zona pellicea cinctus, amictuque adsimili defluente super nudo opertus, aquam ex cyatho, quem dextera manu gerit, supra caput effundit, sinistra pedum pastorale tenens, sive baculum curvum, repandumque: *Cambucam* vocat Ecclesiastico vocabulo Ciampinius (1)

H Musi-

[1] Vet. Monim. Par. II. Cap. x. Tab. XXIII. pag. 78.

Musivum opus Ravennatense explanans Sæculo VI. conditum. Ad verticem Salvatoris Columba pervolat, symbolum Spiritus Sancti, hac Epigraphe in ambitu adposita. REDEMTIO FILIIS HOMINVM, & in ima Nummi parte IORDA, nempe Jordanes.

CAP. II
Vocabulorum *Baptismatis*, & *Baptisterii* significatio.

DEscriptioni Emblematis præponere non nulla libet de voce *Baptismatis*, ut quæ dicenda sunt a notis principiis orta noscantur. Βαπτισμὸς græca vox est, quæ apud Latinos sonat Immersio. Inde ergo *Baptisterium*, *Lavacrum*, & *Lavacrum*, *Baptisterium* dicitur a Plinio juniore in Epistola ad Apollinarem (1), in qua de Villa sua ad Apenninum sita disserens: *inde* Α'ποδυτήριον, inquit, *balinei laxum*, & *hilare excipit cella frigidaria*, *in qua Baptisterium amplum*, *atque opacum*, & similiter in altera Epistola ad Gallum (2), ubi agit de Villa sua Laurentina. Error igitur apud illos irrepsit, qui *Baptisterium* totam ædificii domum existimant (3), licet in cella *Baptisterium* exstaret. Optime vero convenit *Sacramento* nomen, quoniam per *Baptismum*, seu Lavacrum sordes peccatorum mundantur, & in novum hominem myste-

(1) Lib. V. Epist. VI.

[2] Lib. II. Epist. XVII. *Inde balinei cella frigidaria spatiosa, & effusa, cujus in contrariis parietibus duo Baptisteria velut ejecta sinuantur abunde capacia &c.*

[3] Joseph Binghamius, Latine redditus ab Henrico Grischovio. Lib. VIII. Cap. VII. §. IV.

mysterio Religionis creatura renascitur. Cetera de etymo, ac interpretatione vocis omittam, etenim de hac re Sacri, Profanique Scriptores abunde differunt.

CAP. III
Jesus Christus per Immersionem in Jordane Baptizatus fuit.

Ergo sermonem ad Historiam illustrandam convertens, Jesus Christus aquis Jordanis immersus cernitur, ut per Immersionem baptizatum fuisse intelligamus. Neque per ablutionem, sive effusionem aquæ (quam *Adsperginem* dixit (1) Tertullianus) tinctum etiam fuisse dicendum est, etsi Joannes patera, sive carchesio converso caput ejusdem, corpusque, aquam perfundendo abstergere videatur: quibus modis lotiones fiunt, ac fieri consuevisse norunt, qui scripta Veterum de Balneis, sive Thermis perlustrarunt. Sed Sacra profanis explicare si non dedeceat, hic certe nullatenus necesse est. Igitur mysterium in imagine deprehendo. Sane Jesus per Immersionem tantum baptizatus fuit.

CAP. IV
Nummus idem mysterium indicat.

At vero Sacramentum per Immersionem mechanice Pictura, sive Sculptura exprimere, obscuram omnino rem foret spectantibus proponere, adeo quidem, ut vix ij qui scierint, *Baptisma* repræsentari intelligerent. Itaque ab Expositione Maximi Ecclesiæ Doctoris Hieronymi

H 2

(1) Lib. de Pœniten. Cap. vi.

CAP. IV

nymi (1) in Isaiam, (quæ, ni fallor, lucem magnam exemplis adferet, quæ allaturus sum) hunc morem ita pingendi *Baptisma*, quod Christus suscepit ortum habuisse putarem. Habet enim Evangelium, *quod Hebræo sermone conscriptum legunt Nazaræi*, ut idem inquit, *descendet super eum omnis Fons Spiritus Sancti*. Haud aliter *Fons vivus &c.* dicitur Spiritus Sanctus in Hymno, quo utitur Ecclesia Romana. Hanc Scripturarum allegoriam Veteres hoc pacto expressisse dixerim. Etenim *Baptisma* Fons est Spiritus Sancti, nempe quo Dona Sancti Spiritus in nos effunduntur, descenduntque beneficio Aquarum Baptismalium: ac proinde idem Sanctissimus Doctor in Dialogo adversus Luciferianos ait: *Ipse Dominus noster Jesus Christus... Statim ut caput extulit de fluento, Spiritum Sanctum accepit*, & prosequitur, *non quod umquam sine Spiritu Sancto fuerit, quippe qui de Spiritu Sancto in carne natus est, sed ut illud nobis monstraretur verum esse Baptisma, quo Spiritus Sanctus adveniat*. Is vero est plenitudo Gratiæ, quam *Fontem Sancti Spiritus* Scriptura dixit. Quare cyathum aqua plenum desuper fundendum adposuerunt prope Columbam, non ideo, ut per Infusionem etiam Baptizatum fuisse censeremus, sed *Fontem Sancti Spiritus*, ita accommodatissime designari existimantes, & facile a mente comprehendi. Neque

(1) Lib. IV. Cap. XI.

CAP. V
Mos Veterum Christianorú indicandi per Signa res sublimes, & arcana.

NEque novum videri debet per Symbola Christifideles, ac Signa sæpius explanasse difficiliores Historias, id enim passim apud Patres, & in Veteribus Monimentis occurrit, quæ Viri omni liberali doctrina, atque eruditione imbuti, ac literariæ facultatis artibus clari exposuerunt, & nos pro modulo nostro, ubi opus fuerit, ea magis magisque illustrare nitimur. Ectypon antiqui operis anaglyphi exstat in *Museo Victorio*, in quo *Virgo Maria* exprimitur expansis manibus, quomodo Christiani olim Deum orabant (1), velo autem circa frontem, ad humeros, & brachia protenso, decore ornata.

Ex antiqua Gemma
huius magnitudinis.

Spectatur ante ipsam *Puer Jesus* cum Nimbo Crucigero, utrumque vero in Urna quadam sublimiore effinxit vetus anaglyptes, unde aquæ diffue-

[1] Veteris Gemmæ ad Christianum Usum exscalpt. Brev. Explan. pag. 6. Vide Prudentium. In Hymn. Epiphan. Tertullian. in Apolog. &c. Cap. xxx. S. Ambrosium. Lib. VII. Epist. LIII. &c.

diffluere videntur, tamquam e Fonte magno, & hoc eſt Lemma, quod utrimque legitur: ΜΡ ΘΥ. Scilicet *Mater Dei*: ΗΠΗΓΗ, ideſt *Fons*. Ita aptiſſime *Gratiarum Fontem* indicantes *Jeſum*, ad quem in noſtris neceſſitatibus per Mariam recurrendum eſt. Suo quoque modo *Fons Hortorum*, *Puteus Aquarum Viventium*, *quæ fluunt impetu de Libano &c.* dicitur *Virgo Maria* in Canticis Canticorum (1). Chriſtus autem apud Prudentium Virum Conſularis Ordinis (2).

Ipſe Fons, & clauſula
Omnium quæ ſunt, fuerunt,
Quæque poſt futura ſunt &c.

Porro Oraculum ſpiritu prophetico ab Iſaia prolatum (3): *Haurietis Aquas in gaudio de Fontibus Salvatoris*, dilucide, aptiſſimeque explicatur in hac Gemma, quæ, ut ego quidem arbitror, ſummæ raritatis, atque elegantiæ titulum ſibi merito vindicat.

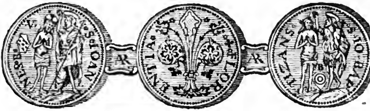
CAP. VI
Antiqua Chriſtianorum monimenta recenſentur, quæ expreſſum in Nummo Myſterium exhibent.

PRofecto huic Nummo ſimilem Picturam refert Aringhius ex Cæmeterio Pontiani (4), quæ Hieronymo, ſeu coæva eſt, ſeu vetuſtior, & ſimilem pariter Hiſtoriam ex Sarcophago marmoreo ſignis anaglyphis exſcalpto (5), quem Gualdus

(1) Cap. IV. verſic. 15.
(2) In Hymn. Omni hora. &c.
(3) Iſaiæ. Cap. XII. verſ. 3.
(4) Rom. Subterran. Tom. I. Lib. VI. Cap. IV. Tab. II. Eademque Pictura. Tom. II. Lib. II. Cap. XXII. Tab. II.
(5) Aringh. Rom. Subterran. Tom. I. Lib. IV. Cap. XLVII.

Gualdus Eques Sancti Stephani in Porticu Liberianæ Basilicæ collocandum curavit. Ibi vero minus apte Sculptor se gessit: non enim Spiritus Sanctus adparet in specie Columbæ. Attamen ea forte ratione Columbam omisit, quas descendentem aquam typum Fontis Spiritus Sancti satis demonstraret. Sic aliquando in hujuscemodi Nummis argenteis Christi *Baptisma* exprimebant Proceres Reipublicæ Florentinæ, consuetudine eodem argumento minime improbanda.

CAP. VI

Alteram Picturam profert Ciampinius (1) ex pervetusta Æde Sancti Joannis in Fonte, quæ a Neone Episcopo, in Civitate Ravennæ instaurata, atque ornata fuit Sæculo v. nempe Anno CCCCLI. ibique Spiritus Sanctus sub Columbæ specie advolare cernitur. At Jordanes inter aquas adsurgit figura hominis, iis decoratus insigniis, quæ Fluminibus a Paganis tribuebantur, ita inscripto nomine IORDANN: Aliquid autem Sacroprofanum in Ecclesia adhuc infan-

(1) Veter. Monim. Par. I. Cap. XV. Tab. LXX.

CAP. VI

infante interdum uſurpatum, non ego primus indigito. Eadem ſymbola conſpiciuntur in eadem præclara Urbe in Apſide Sacræ Ædis Sanctæ Mariæ in Coſmedin, quæ opere Muſivo inſignita fuit circa Annum DLIII. ubi Jordanes (1) humana ſpecie pariter, ſed Cancri cornibus diſtinguitur, arundine, atque amphora, quem nonnulli in re antiquaria prorſus hoſpites, a cornuta fronte, Moyſen eſſe perperam putarunt. Ita vero figura hominis, & aquæ Oceanum, Nylum, Tyberim, aliaque Flumina perſæpe Græci, Romanique artifices expreſſerunt, ut Danubium in Columna Trajani Imperatoris (2), quem inſignis colchographus Petrus Sancti Bartolus diligenter delineavit, atque æri inſculpſit, ac ſæpe numero occurrit inter Admiranda Romanarum Antiquitatum Veſtigia publicis typis edita, & in Nummis præſertim Antonini, Hadriani, & Trajani, aliorumque. Sed alias in antiquo Vitro (3) Jordanes aquæ ſolummodo figura, ac inſcriptione deſignatur, ut in Nummo, quem exhibemus, ſi demas Hiſtoriam, & Romæ pariter in Eccleſia Sanctæ Praxedis (4), in quibus locis *Baptiſma* per enygma tantum indicatur. Jordanem

(1) Ciampin. Vet.Monim. Part.I. Cap.x. Tab.XXIII.
(2) Apud Joan.Jacobum deRubeis. Tab.IV.
(3) Bonarrot. Tab.VI. Fig.1.
[4] Apud. Ciampin. Vet. Monim: Par.II. Cap.XXV. Tab. XLVII.

nem autem pro ſymbolo *Sacramenti* a Patribus uſurpari, teſtimonio indigere minime puto. Videndi ſunt præ ceteris Adamantius Origenes Homilia IV. in Jeſu Nave (1), & Sanctus Gregorius Nyſſenus in Oratione de Chriſti Baptiſmate, atque alia adverſus diſtrahentes, & prorogantes ad futuri, incertique temporis eventum humanæ vitæ, perceptionem virtutis tam ſancti, & ſaluberrimi *Sacramenti*. Verum, ut illuc Oratio redeat, unde non importune diſceſſerat, ſemper in monimentis recenſitis Chriſti Baptiſma per Immerſionem, & Effuſionem Aquæ, penitiori nota, ut dicebam, exprimitur. Prætereo heic Codices antiquos, in quibus eodem fere typo Chriſti *Baptiſma* pingitur, tum quia multi ſunt, tum etiam, quia eædem picturæ, nullam majorem utilitatem Sacræ Antiquitatis cultoribus adferrent.

CAP. VII Olim Baptiſma Chriſtifidelium, etiam *per Infuſionem* uſurpatum.

PRobari tamen nullo modo poteſt: *Baptiſma per Infuſionem non modo Judæis, ſed & Chriſtianis prioribus Eccleſiæ ſæculis fuiſſe penitus inauditum* (2), & Sacramentum, *quod nunc adminiſtratur Aquæ Effuſione*, ut inquit Sandinus (3), *nec uſurpatum vulgo, nec comprobatum* fuiſſe *ante Sæculum* XIV. Quin immo ex Actibus Apoſtolo-

 rum

(1) Cap. III. & Homil. V. Cap. IV. & V.

(2) Serry. Exercit. Critic. XLV. §. VII.

(3) Hiſtor. Famil. Sacræ. Cap. VII. de Baptiſmo Chriſti. pag. 75.

CAP. VII

rum videtur altera etiam opinio commode roborari posse, cum (1) *circiter tria millia* Virorum a Beato Petro Apostolorum Principe baptizati fuerint una eademque die, & alia vice (2) *numerus Virorum quinque millia*, vix enim hebdomadario spatio id opus perfici potuisset ab eodem homine, nimirum *Baptismate* singulis per Immersionem ministrato. Sic quoque scribit Valfridus Strabo, qui floruit Sæculo IX. (3) *notandum autem, non solum mergendo, verum etiam desuper fundendo multos baptizatos fuisse, & adhuc posse ita baptizari, si necessitas sit, sicuti in passione Beati Laurentii quemdam urceo allato legimus baptizatum. Hoc etiam solet evenire cum provectiorum* (4) *granditas corporum in minoribus vasis hominem tingi non patitur*. Ita porro Constantini Magni *Baptisma* olim spectabatur in externa facie Basilicæ Lateranensis, ut in Opere de Sacris Ædificiis ostendit Ciampinius (5): qui alibi varios baptizandi ritus illustrat Picturis antiquis Ædium Sacrarum Sanctæ Pudentianæ, & Sancti Laurentii in Agro Verano (6), & duos ex marmore Sarcophagos explanans (7), uberrima, ut solet, eruditione sacra. Certe per immersionem

[1] Act. Apostolor. Cap. II. vers. 41.
(2) Ibid. Cap. IV. vers. 4.
(3) Lib. De Rebus Ecclesiast. Cap. XXVI.
(4) In Bibliotheca Patrum. Tom. XV. Lugduni. MDCLXXVII. impressa, lego: *perfectiorum*.
(5) Cap. II. Tab. II. Fig. 4.
(6) Vet. Monim. Par. II. Cap. IV. Tab. VI. Fig. 1. & 2.
(7) Ibid. Cap. IV. Tab. IV. & V.

ſionem totius corporis baptizari adultum hominem poſſe in Urna vetuſtiſſima, quæ in Lateranis exiſtit, nullum credo, qui eam inſpexerit, virum promtæ mentis umquam adfirmaturum.

CAP. VIII Donaria cum Hiſtoria *Baptiſmatis* Domini Noſtri Jeſu Chriſti.

NArrat Anaſtaſius, Paſchalem I. Sanctiſſimum Pontificem Liberianæ Baſilicæ obtuliſſe: *veſtem de Chryſoclavo* (1), *habentem Hiſtoriam, qualiter Dominus noſter Jeſus Chriſtus a Joanne in Jordane baptizatus eſt, cum periclyſi de chryſoclavo, mirifice exornatam &c.* & aliam: *veſtem auro textilem*, dediſſe eidem Eccleſiæ Gregorium IV. (2), *habentem Nativitatem, Baptiſmum, Præſentationem, & Reſurrectionem: habentem in capite ipſius Hiſtoriæ gemmas albas trecentas, & octuaginta, hyacinthinas quinquaginta, praſinas viginti duas &c.* Hic idem Pontifex dono dedit Baſilicæ Salvatoris juxta Patriarchium Lateranenſe (3), *veſtem cum Chryſoclavo, habentem in fronte Altaris Hiſtoriam Beatiſſimorum Baptiſtæ, atque Evangeliſtæ Joannis &c.* quas Veſtes, ſacrarum Ædium Aris pro amiculo inſerviiſſe puto, Solemnitatibus majoribus accommodandas, vetere conſuetudine, noſtro etiam ævo laudabiliter perdurante, præſertim in Baſilicis Patriarchalibus Vaticana, & Lateranenſi.

I 2 Pelli-

(1) In Vita &c. edit. Vatican. Tomo I. Num. marg. 448.

(2) Ibidem. in Vita Greg. IV. Num. marg. 465.

(3) Ibid. Num. marg. 478.

CAP. IX
De pellиceo indumento Sancti Joannis Baptistæ.

PElliceum indumentum Sancti Joannis Baptistæ, de quo Evangelistæ Matthæus (1), & Marcus (2), ut ait Sanctus Paullinus (3), alibi etiam in hoc Commentario (4) memoratus.

Vestis erat curvi setis conserta Cameli,
Contra luxuriem molles duraret ut artus,
Arceretque graves compuncto corpore somnos.
Hunc vilis rigidos ad lumbos zona ligabat &c.

Qualis probe vestis Heliæ describitur in Codice Sacrorum Bibliorum (5). Simile indumentum præfert hæc Gemma insculpta cum Imagine Præcursoris, quam hic subiicio.

Gemmæ antiquæ magnitudo.

Dextera manu expansa Librum clausum tenet Beatus Joannes (6), in quo cubat Agnus

(1) Cap. III. versic. 4.
(2) Cap. I. versic. 6.
(3) *De Sancto Joanne Baptista Christi Pracone, & Legato.* Vers. 230. & seqq.
(4) Par. I. Cap. XL. pag. 51. Vide in Adnotationib. num. 3.
(5) Regum. Lib. IV. Cap. I. vers. 8.
(6) Apocalyps. Cap. XXI. vers. 37. *Non intrabit in eam* (idest Civitatem Sanctam Jerusalem) *aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, nisi qui scripti sunt in Libro Vita Agni.*

gnus (1) haſtata Cruce tranſverſa ornatus. Siniſtra Haſtam in ſummitate Crucigeram gerit, & panniculum brachio circumvolutum, & pendentem. Agnum autem ſtantem cum Nimbo rotundo, & Cruce pariter haſtata, atque tranſverſa exprimit Vitrum cæruleum antiquum, & pellucidum, quod exſtat in *Muſeo Victorio* (2), ejuſque magnitudinem innuit lineola ſubpoſita.

Alias Agni ſtantis imagines profert Ciampinius cum eadem Haſta Crucigera ex Ædibus Sanctæ Pudentianæ (3), in Zophoro Portæ marmoreæ, & Sancti Laurentii in Agro Verano (4), ſupra columnarum epiſtylium in Zophoro Porticus. Sed de ipſo indumento Sancti Joannis Baptiſtæ dictum eſt nuper patrio ſermone in Illuſtratione quorumdam Florenorum ex auro, quæ aliquando in vulgus edetur ex *eodem Muſeo*: ex quo ſuperiore Anno prodierunt *Obſervationes*, ſeu *Præ-*

(1) Joannis. Cap. I. verſ. 29. *Altera die vidit Joannes Jeſum venientem ad ſe, & ait: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.*

(2) Videſis, quæ de Figura Agni dicta ſunt in Parte I. Commentarii. Cap. XXXIX. Cap. XL. Cap. XLI. & Cap. XLII.

(3) Veter. Monim. Part. I. Cap. III. Tab. XV. num. I.

(4) Veter. Monim. Par. I. Cap. XIII. Tab. XXVIII.

Prælusiones, una cum Tabula æri incisa eosdem Florenos referente. Reticendum tamen minime est, id operimenti genus διφθέραν dictum fuisse ab antiquis Scriptoribus a pellibus ovium, sive caprarum, & διφθερίας eos, qui illis induti essent: quod observatione sua dignum putavit (1) omnium judicio doctissimus Petrus Victorius.

CAP. X
Columba Symbolum Spiritus Sancti.

SUpervolat in area Nummi Columba, etenim Columbæ specie, Spiritum Sanctum descendisse, testantur Evangelistæ Matthæus (2); Marcus (3), Joannes (4): & Lucas inquit (5): *& descendet Spiritus Sanctus corporali specie sicut Columba in ipsum &c.* Neminem tamen latere arbitror Patrum sententias, quas in hocce miraculo illustrando iidem ipsi proferunt præsertim Hieronymus, Anselmus, Augustinus, Ambrosius, Chrysostomus, Euthymius: Alii siquidem veram fuisse Columbam, alii corpus aereum simile Columbæ pronuntiarunt, quos dissentientes componere nituntur Cornelius Jansenius Episcopus Gandavensis (6), Franciscus Cardinalis Toletus (7), Jacobus Tirinus (8), Cornelius a Lapide, atque alii insigniores Theologi,

(1) Variar. Lection. Lib. XXVI. Cap. XXIII.
(2) Cap. III. versic. 16.
(3) Cap. I. vers. 10.
(4) Cap. I. vers. 32.
(5) Cap. III. vers. 22.
(6) Commentariorum in Concord. Evangelic. Cap. XIV.
(7) In Joannis Cap. I. Adnotat. XXX.
(8) Commentariorum Sacr. Scriptur. Tom. II. Cap. III. Matthæi.

logi, Sacrorum Librorum Interpretes consultissimi. Juvencus Hispanus Poeta, qui Constantio, & Constante Imperatoribus claruit, & commendatur nonnumquam ab Hieronymo, inquit in Historia Evangelica (1):

Scinditur auriculor Cœli septemplicis æthra,
Corporeamque gerens speciem descendit ab alto
Spiritus, aeream similans (2) ex nube Columbam;
Et sancto flatu corpus perfudit Jesu.

Egit de eadem Columba Tertullianus Libro de Carne Christi (3). Libro vero de Baptismo (4) dixit: *quemadmodum enim post aquas diluvii, quibus iniquitas antiqua purgata est, post Baptismum, ut ita dicam, mundi, pacem cœlestis iræ præco Columba terris adnunciavit, dimissa ex Arca, & cum olea reversa, quod signum etiam apud Nationes paci prætenditur, eadem dispositione spiritualis effectus terræ, idest carni nostræ emergenti de Lavacro, post vetera delicta, Columba Spiritus Sancti advolat, pacem Dei adferens emissa de Cœlis, ubi Ecclesia est Arca figurata.* Ergo ut Figuram Veritas impleret, ideo Spiritus Sanctus imaginem Columbæ selegit, atque suscepit. Sic pariter Ignis speciem induit in die Pentecostes, Christi Discipulis congregatis adparens. Quemadmodum enim ille Ignis non fuit comburens,

(1) Matth. Cap. III. Marci. Cap. I. Lucæ. Cap. III. Joannis. Cap. I.
(2) Alibi legitur *Simulans*.
(3) Cap. III.
(4) Cap. VIII.

rens, ſed illuminans, ita Columba myſterio Caritatis, ac Simplicitatis nos edocebat, ut quod viſibiliter tunc operabatur, exinde confirmata, & recte conſtituta Fide novi Fœderis, quæ eſt Chriſti Doctrina, eadem ſe inviſibiliter operaturum oſtenderet.

CAP. XI
Multa de Symbolo Columbæ. X. Litera Græcorum Nomen Chriſti indicat in Gemmis, Vitreis Monimentis, & Lapidibus.

COlumbæ ſymbola recenſent Apollodorus (1), Pierius Valerianus (2), Natalis Comes in Mythologia (3), Hadrianus Turnebus (4), Cœlius Rhodiginus (5), Petrus Victorius de re literaria optime meritus (6), Octavius Falconerius (7), atque alii. Verum ne umquam ab inſtituto noſtro, ſive ab Hiſtoria Chriſtiani Ritus abſcedamus, adiri poterunt Acta Sancti Baſilii, quæ Amphilochio tribuuntur, in quibus Ritus ſervandæ Euchariſtiæ in vaſibus aureis, atque argenteis ad imaginem Columbæ elaboratis deſcribitur: itemque Baronius ad Annum Chriſti LVII. (8). Plura quoque diſſerunt Heribertus Ros-weydus ex Epiſtola Cleri Antiochœni ad Joannem Epiſcopum Conſtantinopolitanum ſcripta adverſus Severum pariter Epiſcopum, ſed hæreticum, Joannes Stephanus Durantius (9), Joan-

(1) Libro de Diis.
(2) Hieroglyphicor. Lib. XXII.
(3) Lib. IV. Cap. XIII.
[4] Adverſarior. Lib. XV. Cap. XXII.
(5) Lection. Antiquar. Lib. XXII. Cap. XXIV.
[6] Variar. Lection. Lib. III. Cap. XIV. Idem etiam Lib. XII. Cap. XV.
(7) Diſſertat. de Nummo Apamenſi.
(8) §. 152.
(9) Lib. I. De Ritib. Eccl. Catholicæ, Cap. XIX. alibique.

Joannes Molanus (1), Casalius (2), & Edmundus Martene (3); Bosius etiam de Columbæ symbolis luculenter agit (4), & Bonarrotius in Observationibus ad Vitrea Fragmenta (5). Mabillonius item in Liturgia Gallicana (6), in Itinere Italico (7), & Germanico (8). Sed & eruditissimus Ciampinius in Sacra Historica Disquisitione de duobus Emblematibus Cimelii Carpinei (9). Petrus Sancti Bartolus æneam Lucernam protulit (10), in qua Columba super Monogrammate sacro conspicitur, atque aliam similiter cum Arca (11), aliisque mysteriis, quæ Baptismatis typum expressisse in Testamento Veteri, præcedenti Capite demonstratum est. Hisce monimentis addenda est ex *Museo Victorio* ænea vetustissima Lucerna pensilis, instructa catenulis pariter ex ære, in cujus fronte Crux magna cernitur, tota prorsus integra: super eam vero Columba innititur. Eadem etiam portatilis est apposite fuso post Crucem anulo, digito inferendo valde idoneo. Duas huic adsimiles magis ornatas (12) profert,

K Arin-

(1) Histor. Sacrar. Imagin. & Picturar. Lib. II. Cap. VIII.

[2] De Veteribus Christianor. Ritib. Cap. III.

(3) De Antiquis Eccl. Ritib. Tom. I. Lib. I. Cap. V. Artic. III. num. 6, & 7. pag. 647. & 648. & alibi, sed obiter.

(4) Roma Soterr. Lib. IV. Cap. XLI.

(5) Pag. 124. & seqq.

(6) Lib. I. Cap. IX.

[7] Pag. 217.

(8) Analectorum. Tom. IV.

(9) Pag. 36. & 37.

[10] Lucerne Sepolcrali. Par. III. Tab. XXVI.

(11) Ibidem. Tab. XXIX.

[12] Paul. Aringh. Rom. Subterran. Tom. I Lib. III. Cap. XXII. & Tom. II. Lib. IV. Cap. XLVII.

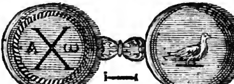
 Aringhius, aliamque pariter æream exhibet (1), ſed abſque catenulis.

Aliam quoque, vel ex primis hiſce duabus unam refe-

(1) Aringh. Rom. Subterran. Tom. II. Lib. VI. Cap. XXIII.

referunt (1) Bosius, & Severanus: quæ omnes pio Christifidelium studio, & in magnis ærumnis admiratione digno labore conflatæ, & politæ fuerunt. Illam tamen, legenti gratum facturus, idcirco incidendam existimavi, quod ab editis nonnihil dissimilem invenerim, & quod eruditi hujusmodi Xeniis mirifice delectari soleant. Addenda item Gemma ex *eodem Museo*, decora, venustaque iride coruscans, quam *Opalon* dicunt, in eaque ex una sculptum est x. Græcum (cujus osor dicebatur Julianus Apostata (2) ab Antiochoenis Christianis), adiectis utrimque literis A, & ω, in altera vero parte Columba.

Gemmæ magnitudo.

Idem x. meminit Bosius se vidisse in Vase quodam

K 2

[1] Rom. Sotterran. Lib. III. Cap. XXX.

(2) Juliani Imperatoris Liber, qui inscribitur ΜΙΣΟΠΩΓΩΝ. Edit. Lipsien. MDCLXXXXVI. in fol. pag. 375. hæc habet. Τὸ Χῖ, φασὶν, οὐδὲν ἠδίκησε τὴν πόλιν, οὐδὲ τὸ Κάππα. τί μὲν δὴ τοῦτο τῆς ὑμετέρας σοφίας τὸ αἴνιγμα, συνεῖναι χαλεπόν. τυχόντες δ' ὅμως ἐξηγητῶν ἀπὸ τῆς ὑμετέρας πόλεως, ἐδιδάχθημεν ἀρχὰς ὀνομάτων εἶναι τὰ γράμματα, δηλοῦν δ' ἐθέλειν τὸ μὲν Χριστὸν, τὸ δὲ Κωνστάντιον. Quæ Petro Martinio Interprete, ita vertuntur. *Chi, & Cappa nihil Civitati nocuerunt. Hoc sapientiæ vestræ Ænigma quale sit, difficile est intelligere: Nos tamen quosdam vestrum Interpretes nacti, didicimus his literis nominum quorumdam initia significari, altera Christum, altera Constantium declarari. &c.* Infra vero pag. 360. Καὶ ὅτι πολεμῶ τῷ Χῖ· πόθος δὲ ὑμᾶς εἴσεισι τοῦ Κάππα. Interprete eodem Martinio: *Postremo me Chi bellum indixisse, & Cappa desideratis. &c.*

dam Vitreo, Martyris ignoti ſanguine perfuſo (1), nihil tamen de eodem ſigno proferens. Mabillonius (2), ſculptum unice fuiſſe putat in lapidibus Cæmeteriorum: *ad deſignandum tumulum, quales numeros*, inquit, *in Roma ſubterranea ſæpius offendes*: Convenitque cum eo Fabrettus (3). Attamen raro admodum occurrit hos numeros reperire, quos nota N. non præcedat, ſive in Epitaphiis Chriſtianorum, ſive Ethnicorum, ut conferenti loculos, & Libros Inſcriptionum editos patere poteſt, eaque, vel tumulum, vel ætatem quoque defuncti portendit (4). De hac eadem litera X. quæ in veſtibus Veterum Chriſtianorum nonnumquam depicta cernitur, agunt pro ſua quiſque opinione Boſius (5), Ciampinius (6), Bonarrotius (7), qui nullo eam myſterio refertam eſſe exiſtimat. Id vero ſignum, teſte Juliano Ethnico Principe, haud dubie Chriſtum præmonſtrabat apud Chriſtifideles, & confirmatur Gemma allata, Vitreoque Boſii Emblemate indicato. Quibus omnibus æquum eſt addere judicium Joannis Goropii Becani ex Libro XI. Hieroglyphicorum (8), & videtur congruere teſtimonium

(1) Roma Sotterran. Lib. III. Cap. XXIII. pag. 285.

[2] Iter Italic. pag. 74.

(3) Inſcript. Domeſtic. Cap. VIII. num. VI. pag. 546.

(4) Boldetti. Oſſervazioni ſopra i Cemeterj &c. Lib. I. Cap. LVIII. pag. 303.

(5) Rom. Sotterran. Lib. IV. Cap. XXXVIII. pag. 657.

[6] Veter. Monim. Par. I. Cap. XIII. pag. 100. & 101.

(7) Oſſervazioni ſopra alcuni Frammenti di Vetro. Tav. XIV. Fig. I. pag. 90.

(8) Pag. 166. & ſeq. ubi de *Xain*, & pag. 169. & ſeqq. ubi de *Chiet*. Edit. Antuerpiæ in fol. Typis Plantinianis. MDLXXX.

monium Sancti Paullini Episcopi Nolani apud Virum Cl. Ludovicum Antonium Muratori (1), ex Natali XI. ubi *Crucem*, & *Monogramma* ita describit:

Nunc eadem Crux dissimili compacta paratu
Eloquitur Dominum tamquam Monogrammate Christum.
Nam nota, qua bis quinque notat numerante Latino
Calculus, hac Graecis Chi scribitur &c.

Ea tamen, quæ sequuntur pertinent ad reliquas Monogrammatis partes. Igitur *Chi* Græcorum, *Crucem*, quam *Decussatam* dicunt, & *Christum* significabat, ut idem Paullinus ait (2).

Qui Cruce dispansa per quattuor extima ligni,
Quattuor adtingit dimensum partibus Orbem,
Ut trahat ad vitam populos ex omnibus oris.

Vere enim *Chi*. X. est primum Sacrosancti Nominis elementum. Sed Columbæ mysteria repetentes: spectatur apud Bosium (3) vetusta Sedes Pontificalis marmorea cum hoc Cœlestis Columbæ symbolo, eademque apud Aringhium (4). Ceterum Spiritum Sanctum persæpe Gregorio Magno, aliisque Summis Pontificibus, & nonnullis Cœlestis Aulæ candidatis sub hac Imagine se præbuisse videndum, notum est pluribus, pro-

(1) Tom. I. Anecdot. Biblioth. Ambrosianæ. pag. 42. et 43.
(2) Ibid. pag. 44. et 45.
[3] Roma Sotterran. Lib. III. Cap. XXXVII. e nuovamente al Lib. IV. Cap. XLVIII.
(4) Rom. Subterran. Tom. II. Lib. IV. Cap. XIV.

probatiſque Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ documentis. Columbam Sancti Spiritus e ſublimi delapſam in Ordinatione Fabiani Pontificis innuit Euſebius (1), & Ravennatis Eccleſiæ Paſtoribus ordinandis aliquandiu adparuiſſe, referunt Surius, Lipomanus, Baronius, Rubeus, & alii plerique Scriptores egregii. Poſtremo celeberrima res eſt, præſertim apud Francos Hiſtoricos, quæ de Baptiſmo Clodovei Regis memoratur, Ampulla nempe Sacri Chriſmatis per Columbam Cœleſtem delata Sancto Remigio Epiſcopo: qua Sacro Fonte conſperſo, atque oblinito Baptiſma Regis abſolviſſe dicitur.

CAP. XII
An alias in Jordane Spiritus Sanctus deſcenderit? Idem Fluvius olim ad Baptiſmũ adhibitus, et Aqua ipſius ad Baptiſmum miniſtrandũ alio miſſa.

NArrat Amphilochius in Vita Sancti Baſilii, alias etiam ad Jordanem Columbam Sancti Spiritus deſcendiſſe, eam tamen lubricam narrationem cum apocryphis monimentis reijciendam cenſuit Baronius (2), & contra Franciſcum Combefiſium Ordinis Prædicatorum, ita ſentiunt Bollandiani (3). Sed de conſuetudine Baptizandi ad Jordanem præcipuo Feſto Die Theophaniæ, ac de Fidelium uſu ſe in eo lavandi in eadem Solemnitate, qui diu poſt Euſebii, & Hieronymi ætatem perduravit, meminit

(1) Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. Lib. VI. Cap. XXIX.
Vide pariter Baron. ad Ann. Chriſti. CCXXXVIII. §. 6.

(2) In Not. ad Martyrolog. Roman. ad diem I. Januar. et XIV. Jun.

(3) Tom. II. Menſ. Junii. Par. II. ad diem XIV. pag. 945. in Adnotat. & Cenſuris ad Cap. II. num. 19. pag. vero 943.

nit Henricus Valesius in Adnotationibus ad Lib. IV. ejusdem Eusebii de Vita Constantini Magni (1), ex Itinerario Antonini Martyris, & pariter ex Hodœporico Sancti Willibaldi, quod edidit Canisius (2). Præterea notandum est, sumta quandoque ex ipso Jordane Aqua, & alio translata pueros Catholico Ritu expiatos fuisse. Narrat enim Bartholomæus de Galeottis agens de Alberto Bolognetto S. R. E. Cardinali (3), eum a Gregorio XIII. Pontifice Maximo Florentiam missum Anno Domini MDLXXVII. Aqua Jordanis, a Natione Florentina comparata, baptizasse Die XXIX. Septembris Philippum Cosimum, Filium Magni Ducis Francisci: quod item alias factum fuisse legimus in Baptismo infantium magnorum Regum, Aqua Jordanis adhibita uti prodigiosa. Multa etenim de eo Flumine (4), & alia de aliis Sacris Fontibus (5), mirabilia narrantur, vel ipsa Die Christi Baptismo sacra quotannis olim accidisse: Verum enim vero, sui temporis idoneus testis, de perenni Fonte in Lucanis sito Cassiodorus Senator (6), scribere non dubitavit: *Habet & Lucania Jordanem suum; Ille exemplum Baptismatis præstitit, Hic sacrum Ministerium annua devotione custodit &c.* Epi-

(1) Cap. LXII. pag. 252. Edit. Mogunt. MDCLXXII. in fol.

(2) Antiq. Lection. Tom. IV. Par. II. Edit. Ingolstad. MDCIII. in 4. pag. 497. & pag. 498.

Videsis Gregorium Turonen. Libro I. de Gloria Martyrum, Capite XVII. & item Capite XVIII. & Cap. XIX. Vide itẽ in eod. Lib. I. Cap. LXXXVIII.

(3) Tractat. de Viris Illustribus Bononien. Part. I. pag. 21.

(4) Ann. Christi XXXI. §. 19.

[5] In Sacr. Fast. atq. Annal. var. loc.

(6) Lib. VIII. Variar. Epist. XXXIII.

CAP. XIII
Exponitur Lemma in Nummo expressum.

EPigraphen mihi expofituro ; illud Joannis Evangeliftæ in mentem fubit (1) : *nifi quis renatus fuerit ex Aqua , & Spiritu Sancto , non poteft introire in Regnum Dei* . Quare , ut mortales homines Regni Cœlorum participes , atque incolæ aliquando forent , falutari Lavacro Baptifmatis opus habuiffe, nemo ex Fidelibus non novit , ex quo Redemtionem ab omni labe peccati per virtutem Chrifti confequuntur , & Infantes ab originali inquinamento mundantur . Hæc nos docet explanatis Sanctis Evangeliis Catholica Ecclefia contra Pelagianos , ac Joannem Wiclef, & Udalricum Zwinglium , atque adverfus hujufmodi Calvinianorum , aliorumque hæreticorum errores nos inftruunt Innocentius I. , qui Pelagium , Cœleftiumque damnavit , Sanctus Irenæus (2) , Fulgentius (3) , Chryfoftomus , Euthymius , Ammonius , denique Tridentinum Concilium (4) , ac proinde , ut dicebam , Univerfalis Ecclefia , ideoque Paullus Apoftolus (5) : *Non ex operibus juftitiæ* , inquit , *quæ fecimus nos, fed fecundum fuam mifericordiam falvos nos fecit per Lavacrum Regenerationis , & Renovationis Spiritus Sancti , quem effudit in nos abunde per Jefum Chriftum Salvatorem noftrum , ut juftificati Gra-*

tia

[1] Cap. III. verf. 5.
(2) Lib. II. Contra Hærefes. Cap. XXII. et Lib. V. Cap. XV.
(3) De Fide ad Petrum . Cap. XXX.
(4) Seffione V. in qua *de Peccato Originali*, et Seff. VII. in qua *de Baptifmo* . variis locis .
[5] Epift. ad Titum. Cap. III. verfic. 5. 6. et 7.

tia ipsius , hæredes simus secundum spem vitæ æternæ . Neque aliter Sanctus Augustinus in Epistola ad Hilarium (1), in qua pleraque adversus Pelagianos, & item Manichæos, scribit Cœlestium circa *Baptisma* parvulorum coactum fuisse confiteri, *quod & ipsis Redemtio sit necessaria .... Unde enim redimendi sunt, nisi a diaboli potestate, in qua esse non possent, nisi originalis obligatione peccati? aut quo pretio redimuntur, nisi Christi sanguine, de quo apertissime scriptum est, quod in remissionem effusus sit peccatorum?* Inde igitur *Baptisma*, ac *Pœnitentia*, *Sacramenta Mortuorum* nuncupata fuere, quia nempe de morte ad vitam, scilicet ad Omnipotentis Dei Gratiam nos revocant, quam ex tristi hæreditate Majorum nostrorum ab origine amisimus. Cetera *Sacramenta Vivorum* dicuntur, quod non omnino necessaria sint ad æternam salutem consequendam, sed Gratiam Christifidelibus adaugeant. Suscepto siquidem *Baptismate*, si forte infantem, vel adultum ætate virum, antea paganum, hæreticum, flagitiis quibusve obnoxium, inopina morte decedere contigerit, illico cœlesti fruitione, seu visione Dei *facie ad faciem* potitur, quæ est sors Beatorum. Quare ait Chrysostomus in Expositione prioris Epistolæ ad Corinthios (2) τοῦ μὲν ὑπὸ

βασι-

[1] Epist. CLVII. Cap. III. §. 22. edit. Maurin. alias Epist. LXXXIX.

(2) Homil. XL. Cap. XV. pag. 689. Editionis Commelinianæ. MDCIII. in fol.

βασιλέως ἀφεθέντος ῥυπῶσαν τὴν ψυχήν ἐστιν ἰδεῖν, τὴν δὲ τοῦ βαπτισθέντος, οὐκέτι, ἀλλ᾽ αὐτῶν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων καθαρωτέραν, καὶ οἵα ἐξ ἀρχῆς γεννηθεῖσα ἦν μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνης ἀμείνω πολλῷ. Quæ Interprete Germano Brixio Altissiodorensi (1), Latine legenda sunt: *Qui crimine Regis beneficio absolutus est, inquinatum animum servat: Quem abluit Baptisma non item, sed solis radiis puriorem mentem habet, & qualis erat jam olim dum conderetur, immo hac illustriorem*. Eodemque sensu interpretatur Gentianus Hervetus, licet aliis utatur verbis citato supra loco (2). Tunc enim Aquæ in Sacramenti mysterium transilierunt, & *Baptismi* materia esse cœperunt, cum Christus in Jordane baptizaretur, ut docent Tertullianus (3), Hieronymus (4), Nazianzenus (5), aliiqne Patres, qui Evangelia doctissime, ac sapientissime explicarunt. Et hæc est REDEMTIO FILIIS HOMINVM. per symbolum, seu *Epigraphen* in nostro Numismate eleganter designata. Per symbolum inquam, nam: *Sacramenta Christiana, ac præsertim ea, quæ magis necessaria sunt..... primum in Lege Naturæ, & Moysis adumbrata, ac prænuntiata*, ut optime animadvertit insignis Theologus, itemque S. R. E. Cardinalis Robertus Bellarmi-

(1) Homil. XL. Cap. XV. Edit. Paris. MDLVI. in fol. Column. 563.

(2) Edit. Commelin. in fol. pag. 689.

(3) Lib. de Baptismo. Cap. IV. atq. etiam alibi.

(4) Dialogo Contra Luciferianos.

[5] Orat. ad Sancta Lumina.

larminius (1), *deinde a Christo promissa, tum instituta, postea frequentata, & commendata in Scripturis inveniuntur* : quod pluribus exemplis illustrat agens de Sacramento Eucharistiæ, & Pœnitentiæ antiquitus præfiguratis. Vide si lubet Eusebium (2), & Augustinum (3): qui egregius Ecclesiæ Doctor inquit (4): *Deus ..... utriusque Testamenti se esse voluit auctorem, ut & terrena promitteret in Veteri Testamento, & Cœlestia in Novo Testamento*. Christus autem, ut ait Paullus Apostolus: *factus est nobis Sapientia a* Deo (5), *& Justitia, & Sanctificatio, &* REDEMTIO.

CAP. XIV
Orthographia Lemmatis expéditur, & illustratur.

SI licet quandoque eruditionis caussa a re maxima, gravissimaque ad inferiora descendere (neque enim extra chorum versamur) Numismatis inscriptionem a vetustis lapidibus melioris notæ aberrare video Orthographiæ vitio, in quibus REDEMPTOR constantissime legitur, non REDEMTOR. Ita apud Gruterum in magno Inscriptionum Thesauro, Thomam Reinesium, Jacobum Sponium, Raphaelem Fabrettum, Antonium Franciscum Gorium Viros clarissimos, secus ac in monimentis Christianorum: in iis enim inconstanti omnino ratione id vocabulum,

 & quæ

(1) Lib. III. de Sacramen. Pœnitentiæ. Cap. III.

(2) Historiæ Ecclesiasticæ. Lib. I. Cap. XI.

(3) Lib. X. de Civit. Dei. Cap. XXXII. & alibi passim.

[4] In Psalm. LXXIII. §. 2.

(5) Epist. I. ad Corinth. Cap. I. vers. 30.

CAP. XIV

& quæ ab eo profluxere nomina exhibentur. REDEMTA dicitur Christiana fœmina apud Boldettum (1) in lapide antiqui Cæmeterii, quod a Callisto, & Prætextato nuncupatur. REDEMPTA apud Bosium (2) in Cæmeterio Priscillæ. REDEMPTA quoque apud Cl. V. Antonium Mariam Lupi Societatis Jesu, in Dissertatione de Epitaphio Severæ Martyris ex lapide, Græco sed rudi charactere sculpto (3), qui exstat in Museo Kircheriano; Alioque Latino lapide ex Cæmeterio Sanctorum Processi, & Martiniani REDEPTA (4). Ita pariter adjecta litera P. REDEMPTO, qui vixit Annis V. titulum posuisse lego Susannam, apud eumdem Boldettum (5). Plures alios lapides tum Græcos, tum Latinos, lubens omitto, qui penes eosdem Scriptores, & reliquos vetustarum Inscriptionum Editores occurrunt, Orthographia, utplurimum varia, atque instabili. Iis vero omnibus, qui literam P. inde non excludunt adstipulatur Priscianus Grammaticus (6), atque alii Veteres, quibus adhæret Paullus Manutius. Favet autem admodum Numisma eruditis viris, qui cum Dionysio Lambino eamdem literam P. adimunt ab hac voce, & ceteris similibus (7), lenius pronunciandi gratia.

Sic.

(1) Osservazioni sopra i Cemeterj. Lib. II. Cap. XIII. pag. 475.

(2) Rom. Sotterran. Lib. III. Cap. LXI.

(3) §. XVIII. pag. 185.

(4) Ibidem &c. §. XIII. pag. 110.

(5) Osservazioni sopra i Cemeterj. Lib. II. Cap. XIII. pag. 489.

(6) Lib. X.

(7) *Emtus, exemtus, consumtus &c.*

tia. Quod item monuit Fabius Marius Victorinus (1), & nuper eruditissimus Gorius (2). Pudeat vero Trajanum Boccalinium in hanc arenam aliquando descendisse (3), atque alios homines hujus gregis.

CAP. XV
De Anno, atque Ætate, in qua Christus Baptizatus fuit.

DE Anno, quo Christus baptizatus fuit, ac de Ætate ipsius celeberrimus est Evangelii locus apud Lucam (4), ubi idem narrat: *Anno..... quintodecimo Imperii Tiberii Cæsaris*, a Joanne baptizatum, *procurante Pontio Pilato Judæam, Tetrarcha autem Galileæ Herode, Philippo autem fratre ejus Tetrarcha Itureæ, & Trachonitidis regionis, & Lysania Abilinæ Tetrarcha, sub Principibus Sacerdotum Anna, & Caipha*: eo scilicet temporis intervallo, quod infra Summos Sacerdotes Annam, & Caipham interjacet, verum eodem Caipha tunc Principe Sacerdotum: numquam enim apud Judæos duo simul Pontifices exstiterunt, in quo Josephus Scaliger (5) caligavit. Etenim si quando duo simul Summi Sacerdotes occurrerint, alter intrusus, & Schismaticus reputari debet. Annus autem xv. Imperii Tiberii Cæsaris, ex supputatione Honuphrii Panvinii (6), refertur ad Annum Urbis conditæ

DCCLXXXII.

(1) Lib. de Orthographia.
(2) Inscription. Donian. Class. I. num. 121 pag. 42.
(3) Ragguagli di Parnasso. Centuria. I. num. LIII.
(4) Cap. III.
(5) De Emendat. Temporum. Lib. VI. Cap. I.
(6) Commentarior. ad Fast. Consular. Lib. II.

CAP. XV

DCCLXXXII. quod adseveranter conatur definiendo declarare dum agit de Anno, & Die Passionis Domini nostri Jesu Christi (1). Tirinus in Chronico Sacro (2) reiicit ad Annum Urbis conditæ DCCLXXX. Julianum LXXIII. Pagius exactioris criticæ studiosus vir (3), de Anno Imperii Proconsularis Tiberii Cæsaris Evangelistam loqui existimavit, juxta quem calculum emergit Annus Urbis conditæ DCCLXXIX. quo notatur Annus Christi XXXI. atque Æræ vulgaris XXVI. Consulendus etiam eruditus Comes Camillus Silvestrius (4) in sua Chronologia. Jacobus Usserius ponit Christi *Baptisma* (5) in Anno Periodi Julianæ MMMMDCCXL. Æræ Christianæ XXVII. Demum omnes, qui Scripturam Sacram Commentariis illustrarunt, & Chronologiam Veteris, ac Novi Testamenti compilarunt, vel Sacras Historias scripsere: Jacobus Salianus, Sebastianus Barradius, Alphonsus Salmeronius, Cæsar Baronius, Henricus Spondanus, Isidorus Clarius, Gilbertus Genebrardus, Alphonsus Tostatus Episcopus Abulensis, & alii permulti in varias abeunt sententias. In hisce vero computis exerendis Blanchinium libentius sequor, qui post alios Chronologiam Consularem, Cæsaream, & Ponti-

(1) Ibid. ad Ann. Urbis DCCLXXXVI.
(2) Cap. XLVII. Cap. XLVIII. et Cap. XLIX.
(3) Ad Ann. XXXII. § 7.
(4) Parte I. Dissert. III. pag. 120.
(5) Annales Veteris, et Novi Testamenti.

Pontificiam ſummo ſtudio, diligentia, atque eruditione concinnavit (1). Is autem ad Annum Urbis conditæ DCCLXXVII. refert Chriſti *Baptiſma*, ac Periodi Julianæ MMMMDCCXXXVIII. quibus Annus XV. Proconſularis Imperii Tiberii Cæſaris in Syria congruit, & in Prolegomenis (2) etiam convenire demonſtrat, quicquid ſit, quod alii aliam opinionem probaverint (3). *Et ipſe erat incipiens quaſi annorum triginta*, ut Lucas teſtatur (4), quo tempore baptizatus fuit a Joanne, qualem ſane oſtendunt vetera quæquæ monimenta.

CAP. XVI.
Orientales populi Jeſu Chriſti Baptiſma præcipua Solemnitate quot. annis recolunt. Idem agitur ab Eccleſia Neritina.

ATtamen Orientales Chriſtiani ſolemni Ritu quotannis renovantes memoriam Jeſu Chriſti Domini noſtri baptizati in Jordane, per trinam Immerſionem *Chriſti Pueri Statuam* in Fonte Sacro tingunt Die Epiphaniorum, cujus Ritus meminit Cl. Pagius (5) illius Aquæ prodigia celebrans, quæ de Aquis Baptiſmalibus narrant Chryſoſtomus (6), atque alii. Adeo nempe, quod optime notat Sandinus (7), ut etiam hæretici, quos vocant *Proteſtantes*, conſcribant, Caſaubonus

(1) Anaſtaſ. Vitæ Pontific. Romanor. Tom. II. Edit. Vatican.

(2) Ibidem. pag. CL.

(3) Videndus item Dionyſius Petav. in Rationar. Temporum Par. II. Lib. IV. Cap. I.

Henricus Philippi. In Quæſtionibus Chronologicis de Annis Nati, & Paſſi Salvatoris. Cap. XIII.

Serry. Exercit. Critic. XLV.

[4] Cap. III. verſic. 23.

(5) Ad Annum Chriſti. XXIX.

[6] Tom. I. Homil. XXIII. de Baptiſmo Chriſti.

(7) Hiſtor. Famil. Sacræ. pag. 73.

CAP. XVI.

bonus (1), & Guillelmus Cave (2). Dum hæc ſcripta eſſent, & prælo proxime conſignanda Vir Clarus Petrus Pollidorus, alter ipſorum cenſor, Eminentiſſimi Annibalis Cardinalis Albani S. R. E. Camerarii Auditor, & Vaticanæ Baſilicæ Beneficiatus, pro ſua qua pollet humanitate, monuit me, hunc Ritum noſtro pariter ævo uſurpari in Eccleſia Neritina: *Statuam* tamen *Jeſu Chriſti* adhiberi ſolitam, non quidem *Puerili*, ſed *Adulta Ætate*, eam ad Baptiſmum ſolemniter comitantibus Presbyteris, Clero, atque omni populo accenſis funalibus magno numero, eadem ipſa Die Epiphaniorum. Æque conſentiunt in hac Die, nimirum VI. Januarii adſignanda Chriſti *Baptiſmati* Occidentalis, atque Orientalis Eccleſia, quamvis, ut notum eſt, de aliis nonnullis Feſtivitatibus diſſentiant (3). Unus ab omnibus diſcrepat Epiphanius (4), qui ad VIII. Idus Novembris refert *Baptiſma* Chriſti, nullo tamen vade, ac teſte producto: quem minime audiendum eſſe ait Baronius (5), ſicut cum inquit, Chriſtum natum Die VI. Januarii: *quum, & eidem contradicant Ægyptii, licet de Die Natali Domini æque ipſi conſentiant.*

Exem-

[1] Exercitat. XIII. §. 10.

(2) Hiſtor. Literaria. Diſſertat. II. de Libris, & Officiis Græcor. pag. 179.

(3) Videſis Baron. ad Ann. Chriſti XXXI. §. 18. §. 54. atque alibi.

Et in Not. ad Martyrolog. Roman. VIII. Idus Januar. Henricus Valeſius nonnihil animadvertit. Lib. XXI. Ammiani Marcellini. *Rer. Geſtar.* Cap. II. ex Collatione X. Caſſiani. Cap. II.

[4] Hæreſi. LI. §. 28.

[5] Ad Ann. Chriſti. XXXI. §. 18.

CAP. XVII
Sacrum Baptiſma ſero acceptum antiquitus.

EXemplo Salvatoris Cathecumeni ſero *Baptiſmate* initiabantur priori ætate, cujus rei teſtimonia longe multa ſuppeditat Hiſtoria Eccleſiaſtica (1). Neque enim vacat Chriſtianorum veteris diſciplinæ normam, conſuetudinemque per ſingula capita proſequi, atque illuſtrare, & hoc loci repetere ordinem documentorum, quibus ea paſſim referta eſt. Verum (qui forte non ita obvii cuique ſunt), nonnullos lapides depromam, licet jam pridem ab eruditis viris prolatos, qui rem noſtram juvant, atque declarant. Exſtant apud Fabrettum ſequentes Inſcriptiones. Prima eruta eſt ex Cæmeterio ad duas Laurus (2), ex qua KAMPANVS adultus baptizatus fuiſſe intelligitur, cum ageret XXXV. vitæ Annum.

I.

D M
EVFROSINE
COIVGI KA
RISSIMO
KAMPANO QVI VIXIT MECV AN
BENE XII. MESES DVO DIES V PERIT ANN XXXV
EX DIE ACCEPTIONES SVE VIXIT DIES LVII

Etenim EX DIE ACCEPTIONES SVE VIXIT DIES LVII. arguitque vir doctiſſimus (3) in Lapide indicium: *de accepto per Baptiſmum Spiritu Sancto.... ex arcana nempe, & religioſe ſervata hu-*

M *jus*

(1) Adi Annales Baron. ad Ann. Chriſti. CCCLXXXVII. §. 14, Item Ann. CCCCXIX. §. 55.

(2) Inſcript. Domeſtic. Cap. VIII. pag. 563. num. XXXIX.

(3) Ibidem. pag. 566.

CAP. XVII *jus mysterii apud Veteres Christianos taciturnitate.* Alteram ex Cæmeterio Sanctorum Gordiani, & Epimachi ediderunt Fabrettus (1), licet alio tendat ab instituto nostro, Bonarrotius (2), literarum etiam forma, atque apicibus diligenter expressis, multo emendatius, novissime autem Boldettus (3); sed omnes nude vulgarunt. Eam igitur ab exemplari Bonarrotii rursus describam, quod autographo simillimum, & adversus Pelagianos insigne monimentum putem. Ibi enim de Gratia agitur, quam Baptismo consequimur.

I I.

IXO I C

I · POSTVMIVS · EVTHENION · FIDELIS · QVI · GRATIA SANCTA · CONSECVTVS ·
X · PAIDIE NATALISVO SEROTINA · HORA · REDDIT · DEBITVM · VITAE · SVAE · QVI VIXIT ·
Θ · ANNIS SEX · ET DEPOSITVS · V · IDVS IVLIAS · DIE IOVIS · QVO ET NATVS EST · CVIVS ·
Y · ANIMA CVM SANCTOS IN PACE · FILIO BENEMERENTI · POSTVMII FELICISSIMVS ·
C · N · EVEVTHENIA · FEFESTA · AVIA IPSEIVS ·

Maxime ad rem confert Sanctus Cyprianus Lib. III. Testimoniorum contra Judæos Cap. XLII. & Cap. XCVII. in quibus locis *Consequutio* ponitur pro *Baptismo*, & verbum *Consequor* pro *Baptizor*, & alibi etiam sæpe eodem sensu. Ita in Epistola ad Magnum (4). *Quæsisti etiam, fili carissime, quid mihi de illis videatur, qui in infirmitate, & languore Gratiam Dei consequuntur, an haben-*

(1) Inscript. Domestic. Cap. IV. pag. 329. num. 485.

(2) Osservazioni sopra alcuni Frammenti di Vasi Antichi di Vetro. pag. 17.

(3) Osservazioni sopra i Cemeterj de' Santi Martiri. Lib. I. Cap. XIV. pag. 58.

(4) Epist. LXXVI. Edit. Baluz. alias. LXIX.

habendi ſint legitimi Chriſtiani, *eo quod Aqua Salutari*, *non loti ſint*, *ſed perfuſi &c.* Sed reſoluta ex tunc vetere Quæſtione (1). Legimus Diſtinctione v. de Conſecratione (2): *noviſſime a Summo Sacerdote per impoſitionem manus Paracletus traditur Baptizato*, *ut roboretur per Spiritum Sanctum ad prædicandum aliis*, *ideſt Donum*, *quod in Baptiſmate conſequutus eſt per Gratiam*, *vitæ donatus æternæ*. Inde ergo POSTVMIVS videtur GRATIA SANCTA CONSECVTVS, ideſt *Baptizatus*, ut ſupra demonſtratum eſt, (neque aliter interpretari licet de puerolo. QVI VIXIT ANNIS SEX), nempe ab originali peccato ita mundatus, Gratia IESV CHRISTI DEI FILII SALVATORIS noſtri: quod indicant marginales literæ IXΘYC. N, ſi unaquæque ſeorſim conſideretur, ut inquiunt Sanctus Optatus Afer Epiſcopus Milevitanus, adverſus Parmenianum (3), Sanctus Auguſtinus (4), Sanctus Proſper ab Aquitania (5), Tertullianus (6), & ex ijsdem Scriptoribus Latinus

M 2

(1) Vide Cap. VII. Partis II. hujus Commentarii.

(2) Canon. IV:

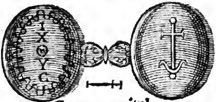
(3) De Schiſmate Donatiſtarum. cum Notis *Philippi Priorii*, & alior. Paris. MDCLXXIX. in fol. Lib. III. pag. 61. *Hic eſt Piſcis*, *qui in Baptiſmate per invocationem fontalibus undis inſeritur*, *ut qua Aqua fuerat*, *a Piſce etiam Piſcina vocitetur*. *Cujus Piſcis Nomen*, *ſecundum appellationem Græcam*, *in uno Nomine per ſingulas literas turbam Sanctorum Nominum continet*. ΙΧΘΥΣ *quod eſt Latine*. JESVS CHRISTVS DEI FILIVS SALVATOR.

[4] Lib. XVIII. De Civit. Dei. Cap. XXIII. ubi agit. De Sybilla Erythræa, & Cumana.

(5) De Promiſſionib., & Prædictionib. Dei. Par. II. Cap. XXXIX. Eum vero ab Auguſtino deſumſiſſe, quod ait de myſtico nomine *Piſcis*, alii adnotarunt, nec quidem temere.

(6) Lib. de Baptiſmo. Cap. I. *Nos Piſciculi*, *ſecundum* ΙΧΘΥΝ *Noſtrum Ieſum Chriſtum in Aqua naſcimur*, *nec aliter*, *quam in Aqua permanendo ſalvi ſumus*.

tinus Latinius (1), Franciſcus Balduinus (2), & Jacobus Pamelius (3). Ultima vero litera N. a verbo græco interpretari debet NIKA, ideſt *vincit*, ut in pluribus Nummis ævi inferioris. En tibi *ex Muſeo Victorio* ſculptum eodem Lemmate *Opalon*, in cujus averſa parte Anchora.

Gemmæ magnitudo.

Jampridem Chriſtianis frequens Conſtantiæ ſymbolum. Baptiſmate igitur initiatus fuit PRIDIE NATALI SVO exeunte, quo poſtea SEROTINA HORA, ſcilicet die natali jam decurrente, reddidit debitum vitæ ſuæ, & depoſitus fuit. V̄. IDVS IVLIAS DIE IOVIS QVO ET NATVS EST. Itaque Feria IV. hoc eſt, die Mercurii baptizatum fuiſſe reor, quo hora ſerotina, dies Jovis ex ordine ſequebatur, illud enim notat PRIDIE NATALI SVO, & SEROTINA HORA, alias παράδοξον in ſermone ſuboriretur, pridie natali ſuo obiiſſe, & die natali ſuo. Rationem reddit Chryſoſtomus (4) quare ſerius de more baptiza-

(1) In obſervationib. ad Pamelium miſſis, quas idem, doctiſſimas vocat.
(2) Notæ in Optatum. Lib. III.
(3) Not. in Tertullianum.
(4) Homil. XXI. ad Populum Antiochœnum, quæ eſt ad Illuminandos, ſive Competentes. pag. 267. Edit. Pariſ. MDCXXI. in fol.

ptizarentur: Διὰ τοῦτο καὶ πρώην εἶπον, καὶ νῦν λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι εἴτις τὰ ἐλαττώματα τῶν τρόπων μὴ διώρθωσε, μηδὲ παρεσκεύασεν ἑαυτῷ τὴν ἀρετὴν εὔκολον, μὴ βαπτιζέσθω. τὰ μὲν γὰρ πρότερα ἁμαρτήματα ἀφεῖναι δύναται τὸ λουτρόν. δέος δὲ οὐ μικρὸν, καὶ κίνδυνος οὐχ ὁ τυχὼν, μήποτε πάλιν πρὸς αὐτὰ ἐπανέλθωμεν, καὶ γένηται ἡμῖν ἕλκος τὸ φάρμακον. ὅσῳ γὰρ μεῖζον ἡ χάρις, τοσούτῳ πλέον ἡ κόλασις τοῖς μετὰ ταῦτα ἁμαρτάνουσιν (1): *Propterea & prius dixi, & nunc dico, & dicere non desistam, si quis morum vitia non correxit, nec sibi facilem paravit virtutem, ne baptizetur. Priora namque crimina Lavacrum abluere potest, timor autem non parvus, & periculum non mediocre, ne rursus ad eadem redeamus, & vulnus nobis fiat de medicina. Quanto namque major Gratia, tanto amplior postea peccantibus pœna*. Legendum Joannis Morini Opus posthumum (2), ubi de Cathecumenorum Expiatione agitur. Recte igitur Bonarrotius (3), *Baptismatis*, ac *Pœnitentiæ* symbola, quæ in Sarcophago Junii Bassi, aliisque vetustissimis Emblematibus conspiciuntur, ad hunc morem refert, quod sero admodum ad hæc Sacramenta suscipienda pervenirent. Tertiam Inscriptionem ex Cæmeterio Castuli protulit Mabillonius (4), quam a Paganismi nota vindicavit Fabrettus (5), eaque ab edito ejus exemplari,

[1] Ex Interpretatione Bernardi Brixiani recognita a Frontone Ducæo. Ita citato supra loco.

(2) Cap. xv.

[3] Osservazioni sopra alcuni Frammenti di Vetro. pag. 4. e 5.

[4] In Itin. Italic. pag. 72.

(5) Inscript. Domestic. Cap. VIII. pag. 574. num. LXI.

CAP. XVII

emplari, maxima cura, ac sedulitate descripta est, ut heic subjicitur.

III.

DMA SACRVM XL
LEOPARDVM IN PACEM
CVM SPIRITA SANTA· ACCEP
TVM EVMTE ABEATIS INNOCINEM
POSVER· PAR· Q. AN· N· VII· MEN· VII

Primus: *manifestum hunc de Confirmatione locum esse*, adfirmavit. Alter manifestum potius de *Baptismo* locum censuit. Vir eruditissimus (1) nuper, *neque de Baptismo, neque de Confirmatione videri manifestò loqui*, putavit, nonnullis cumulatis adsimilibus formulis, quæ in veterum Christianorum titulis nonnumquam occurrunt, & præsertim apud Boldettum (2) in Lapide ex Cæmeterio Sancti Urbani resosso, in quo habetur formula ferme eadem: CONIVCA INNOCENTISSIMA... REFRIGERA CVM SPIRITA SANCTA; quæ sane legenda est: *refrigereris cum Sanctis Spiritibus*, Sphalmate non Sculptoris, sed illius ævi barbarie non infrequenti, ita in nostro lapide legendum proponit: *Leopardum in pace acceptum cum Spiritibus Sanctis, idest cum cœtu Sanctorum*, non autem cum SPIRITV Tῷ ΠΑΡΑΚΛΗΤΩι, scilicet cum Baptismo. Mihi vero & si arrideat quodammodo Viri longe docti, mihique amicissimi, facilis, & literalis interpretatio, fateor tamen ingenue non

[1] Differtat. & Animadverf. ad Severæ Martyris Epitaph. pag. 169. §. XVII.

[2] Osservazioni sopra i Cemeterj Lib. I. Cap. XIX. pag. 87. num. 30.

nonnihil diſſimile , ac diſpar inter utramque phraſim reperire , quare Fabretto potius malim adhærere . Multa enim loquebantur occulte de Fidei myſteriis : *ut fideles qui rem tenent* , inquit Cyrillus (1) , *intelligant , & qui non tenent , ne lædantur* , ſed infra apertius . Quartam Inſcriptionem ex Cæmeterio Beati Caſtuli primo protulit Noriſius (2) , atque inde Fabrettus (3) , quæ aliis inſignior eſt , ac valde ſpectanda , & qua noſtra intereſt recudendam cenſui , ceteris omiſſis , quæ ab iiſdem Viris clariſſimis enucleata fuerunt .

IV.

NATV · SEVERI NOMINE PASCASIVS
DIES PASCALES PRID NOV APRIL N
DIE IOBIS FL CONSTANTINO
ET RVFO VV CC CONSS · QVI VIXIT
ANNORVM VI · PERCEPIT
XI · KAL MAIAS ET ALBAS SVAS
OCTABAS PASCAE AD SEPVLCRVM
DEPOSVIT D IIII KAL · MAI · FL · BASILIO
VC CO · ·

Illud autem PERCEPIT XI. KAL. MAIAS, inquit Noriſius , Sacramentum Regenerationis indigitare : *videlicet Baptiſma , quæ vox in marmore , non quidem detrita eſt , ſed omiſſa , quod cum illud eſſet primum Chriſtiani Dogmatis myſterium , religioni ducebant illud , vel nomine tenus prodere .* Ergo ſi PASCASIVS, ut monet lapis , PERCEPIT XI.

(1) Catecheſi VI. apud Morinum. de Catheecumenor. Expiat. Cap. X. pag. 75.

(2) Diſſertat, ad Faſt. Conſular. Anonymi. pag. XXXXIII. primæ edition.

(3) Inſcription. Domeſt. Cap. VIII. pag. 577. num. LXX.

CAP. XVII XI. KAL. MAIAS. ideſt die XXI. Aprilis Paſchati Sacra, ſeu: *a veſpere antecedenti ipſam Diem Paſchalem* (1), & ALBAS SVAS OCTABAS PASCAE AD SEPVLCRVM DEPOSVIT DIIII KAL. MAI. ſcilicet Die XXVIII. Aprilis, jam ſexto ætatis anno Baptizatum fuiſſe comperimus, quo vivere deſiit, Conſulibus FL CONSTANTINO ET RVFO. in Occidente vero, BASILIO. Eamdem pene formulam animadverto in Inſcriptione Numero I. relata. EX DIE ACCEPTIONES SVE. Idem myſterium Num. II. GRATIA SANCTA CONSECVTVS. Numero III. CVM SPIRITA SANTA ACCEPTVM. Siquidem LEOPARDVM IN PACEM, ideſt *Leopardus in Pace*, ſenſum redolet perfectiſſimum in Lapide Chriſtiano, cujuſmodi ſexcenta exempla cumulari facili negotio poſſent: quod maxime duobus punctis, nempe foliis concluditur: de quo interpunctionis genere Reineſius (2), Fabrettus (3), Boldettus (4), ac poſtremo cultiſſimus idem Lupus (5) dixerunt. Quod autem ſequitur. CVM SPIRITA SANTA ACCEPTVM, legendum profecto eſt: *cum Spiritu Sancto*, ideſt *cum Baptiſmo*, atque ideo *Innocentem* exiſtimari *Leopardum* lapis indicat. Etenim per Baptiſma Innocentiam conſequutus fuit, quo ab origi-

(1) Fabret. loco citato. pag. 577.

(2) In Præfat. ad Inſcription. Syntagm. pag. 7. & ſeqq.

[3] Inſcript. Domeſtic. Cap. III. pag. 118.

(4) Oſſervazioni ſopra i Cemeteri Lib. I. Cap. LII. pag. 274. e ſegg.

(5) Diſſertat. de Epitaphio Severæ Martyris. pag. 53.

originali culpa lotus, atque expurgatus erat. Alioquin si pro libito legeris: *cum Spiritibus Sanctis acceptum*, ideſt *cum Sanctis*, nonne quæſo ſupervacaneum foret illud EVMTE ABEATIS INNOCINEM, quod eſt, *eumdem habeatis Innocentem*? Innocens ergo, quia ſeptennis Baptizatus occubuit, uti de Poſtumio, alterum epitaphium expendens, commentatus ſum. In promtu eſt vetus Melchiadis Papæ nomine editum Decretum (1). *Spiritus Sanctus, qui ſuper Aquas Baptiſmi ſalutifero deſcendit lapſu, in Fonte plenitudinem tribuit ad Innocentiam, in Confirmatione augmentum præſtat ad Gratiam*. Majori vi roboratur opinio, ſi Sanctorum Patrum ſententias, & Codices Sacramentorum vetuſtiſſimos inſpiciamus, a Venerabili Joſepho Maria S. R. E. Cardinali Thomaſio, Viro ſcientiſſimo editos (2). Si conſulamus denique Joannis Morini Opera de Cathecumenorum Expiatione, in quibus omnibus verba *percipere*, *accipere*, *ſuſcipere*, plerumque de myſterio Baptiſmatis ſcripta reperiuntur. *Suſcepti* autem, *Accepti*, & aliquando *Illuminati* ex vetuſtiori diſciplina Baptizati dicebantur (3), & *Suſceptores*, *Sponſores*, *Geſtantes*, *Offerentes*, ii qui illos e Sacro Fonte elevabant. Adi Obſervationes Eccleſiaſticas Joſephi Vicecomi-

N tis

[1] Diſtinct. v. de Conſecrat. Canon. I.

[2] præſertim. Lib. I. pag. 38.

[3] Diſtinct. IV. de Conſecrat. Canon. CXLI.

CAP. XVII

tis (1), maxime a Viris doctis laudatas. Circa rem hanc prætermiſſo Decreto nomine Hygini Summi Pontificis evulgato (2), ita habetur de Baptiſmo Adultorum in Concilio Carthaginenſi: *In Eccleſiis autem, ubi Baptiſmus fit per Immerſionem totius corporis, Sacerdos* ACCIPIT *electum per brachia prope humeros, & ſuperiore parte corporis nudatum, reliqua honeſte contectum, ter illum mergendo, & toties elevando baptizet ſub trina merſione, Sanctam Trinitatem ſemel tantum invocando*. KAMPANVS ergo baptizatus fuit Ætatis Anno XXXV. POSTVMIVS Anno VI. LEOPARDVS Anno VII. Menſe VII. & PASCASIVS Anno VI.

Aliud Epitaphium, detrito nimis, ac comminuto ſaxo (3), miſſum facio, Conſulibus Paterno, & Mariniano, videlicet Anno Chriſti CCLXVIII. ſtylo erudito, an potius impolito? exciſum, ex quo tamen memoria CHRISTICIANI Pueri eruitur, QVI VIXIT ANNVS XII M II ET D... Is vero ACCEPIT duodecimo Kalendas Octobris, ſcilicet Vigeſima Die Septembris *accepit Baptiſma*, & reddidit vitam Undecimo Kalendas, (deeſt quo Menſe obierit, fragmento lapidis deperdito), fortaſſe ejuſdem Menſis Octobris, nempe Die Vigeſima prima Septembris; hoc eſt prima Die

(1) Lib. I. de Baptiſmi Ritib. Cap. XX. & Lib. I. de Ritib. Confirmation. Cap. XI.

[2] Diſtinct. IV. de Conſecrat. Canon. XCVIII.

(3) Apud Boldet. Oſſervazioni ſopra i Cemeterj. Lib. I. Cap. XIX. pag. 80. num. 8.

Die poſt *Sacrum Lavacrum* . Ideoque adiecta eſt adclamatio: VIBAS INTER SANCTIS, videlicet: *Vivas inter Sanctos* .

ſic

CAP. XVIII
Baptiſma in *Paſchate, ac Pentecoſte* Ritu Solemni miniſtratum: De re ipſa Diſciplina varia.

PAſcaſiani autem lapidis mox adlati fulti teſtimonio, aliquando circa *Feſta Paſchalia* Baptiſmum miniſtratum fuiſſe edocemur. *Illi pueri*, inquit Auguſtinus (1), *infantes parvuli lactentes, maternis uberibus inhærentes, & quantum eis Gratiæ conferatur neſcientes, ut ipſi videtis, & ipſi habent Octavas Dies* . Peractis enim diebus ſeptem poſt Paſcha, (quæ ſeptem Spiritus Sancti χαρίσματα, ſive Dona (2) ſignificant) ALBAS SVAS, quibus induti erant, prope Baptiſterium deponere ſolebant (3) vetuſto Ritu, quem PASCASIVS implere nequivit, feſtina morte præventus, eaſque AD SEPVLCRVM DEPOSVIT. Quem-

[1] Serm. CLX. in Dominica Octava Paſchæ.

[2] Adi Flacci Alcuini Librum. *De Divinis Offic.* Cap. XXI. *De Sabbato in Albis* .

Amalarius Fortunatus Archiepiſcop. Treveren. Lib. I. *De Eccleſiaſt. Officiis.* Cap. XXIX. *A Sabbato uſque ad Sabbatum portamus illas, ideſt ex qua die Pignus Spiritus accipimus: qui propter Septenarium Numerum Sabbato deputatur, uſque ad alteram Sabbati, qua eſt memoria illius Sabbati, in qua præſentari nos oportet ante Dominum cum ipſo Pignore. &c.*

Vide ibidem infra. &c.

Vide item in *Gemma Animæ*. Lib. III. Cap. CXIII. *De Confirmatione* .

Videſis Rabani Mauri. Lib. II. *De Inſtitutione Clericor.* Cap. XXXIX. *De Paſcha Domini* .

(3) Amalarius Fortunat. Lib. *De Ordine Antiphonarii* . Cap. LI. *Oſtendit mihi Angelus Fontem Aquæ Vivæ, ſic loquitur, quaſi hi loquantur ad Eccleſiam, qui in Chriſto Baptizati ſunt, & ſunt Agni Novelli, & hodie revertuntur ad Fontes, ut exuant ſe Albis. &c.*

Videſis Jacobi Goar. *Rituale Græcorum* . in Not. ad Baptiſmatis Officium pag. 366. num. 27. Vide item pag. 373. & 374. num. I. ubi inquit, octavo poſt Baptiſmum die Candidas Veſtes depoſituros ad Eccleſiam convenire conſueviſſe. Vide item num. 2. num. 3. & num. 4

CAP. XVIII

admodum de Rege Anglo-Saxonum Ceedualla, qui Baptiſmum a Sergio I. Pontifice Romæ acceperat, legimus apud Bedam (1), & Paullum Diaconum (2). Hunc eumdem Regem, quo indice latet me, Codratum appellat Joannes Stephanus Durantius (3). Videſis quæ de Alba Veſte recens Baptizatorum, in Paſſione Geneſii Martyris, atque etiam Mimi narrant Acta Sincera (4), & quæ de Gelaſio, ſeu Gelaſino Martyre pariter, ac Mimo leguntur in Chronico Paſchali (5). Reliqua pleniſſime in Ritualibus, atque Ordine Romano deſcripta reperiuntur. Siricius certe Sæculo IV. ultra dimidium Pontifex Maximus, ſublatis aliis Feſtis diebus, in quibus ea tempeſtate, ut fit, ſenſim uſus inoleverat *Baptiſma* impertiri (6), una cum Feſtis Paſchalibus dies Pentecoſtes deſignavit; ideſt primus Decreto ſanxit. Quibus ſolemnioribus

(1) Ven.Beda. Lib. V. *Eccleſiaſticæ Hiſtor. Gentis Anglor.* Cap. VII. *Ceedualla Rex Occidentalium Saxonum ... Etenim ille perveniens*, nempe Romam, *Pontificatum agente Sergio, Baptizatus eſt die Sancto Sabbati Paſchalis. Anno ab Incarnatione Domini* DCLXXXIX. *& in Albis adbuc poſitus, languore correptus* XII. *Kalendarum Majarum Die ſolutus eſt a carne, & Beatorum eſt conſortio ſociatus in Cœlis, cui etiam tempore Baptiſmatis, Papa memeratus Petri nomen impoſuerat. &c.*

(2) Lib.VII. *De Origine, & Geſtis Langobardorum.* Cap. IV. *His Diebus Ceedualla Rex Anglorum Saxonum, qui multa in Patria ſua bella geſſerat, ad Chriſtum converſus Romam preperavit ..... Hic cum Romam perveniſſet a Sergio Papa Baptizatus, Petruſque appellatus, & adbuc in Albis conſtitutus, ad Regna Cœleſtia migravit. &c.*

[3] Lib. I. *De Ritibus Eccleſiæ Cathol.* Cap. XIX. pag. 57. Edition. Vatican. MDXCI. in fol.

(4) Apud Theodoric. Ruinart. Editionis noviſs. Veron. in fol. MDCCXXXI. pag. 236. & 237.

(5) Ad Ann. XIII. Diocletiani Imp.

(6) Epiſt. I. Siricii Papæ ad Hymerium Epiſc. Tarraconen. Cap. I.

ribus anni temporibus, poſtea multi baptizabantur, & quidem conſulto, nimirum, ut infra anni ſpatium perfecte, accurateque de Fidei myſteriis inſtruerentur baptizandi, *Acceptabili tempore* (1), nempe Quadrageſimalibus Jejuniis ad Scrutinia accedentes (2). De his Feſtivitatibus Sacramento Baptiſmatis adſignatis exſtat teſtimonium Tertulliani (3): *Diem*, inquit, *Baptiſmo Solemniorem Paſcha præſtat, & quum Paſſio Domini, in quo tingimur adimpleta eſt...... exinde Pentecoſte ordinandis Lavacris latiſſimum ſpatium eſt.* Tertulliano accedunt Hieronymus (4), Auguſtinus (5), aliique plures (6), quos inter adnumerandi ſunt poſtremi Scriptores Edmundus Martene (7) Vir clariſſimus, & Joſephus Vicecomes

(1) Videſis Epiſt. II. Paul. Apoſt. ad Corinth. Cap. VI. verſic. 2.

Videſis S. Leonis Magni Papæ Sermon. IV. de Quadrageſima.

(2) Alcuinus. *De Divinis Officiis*. Cap. XIX. *Neque hoc omittendum eſt, quod Romani infra Quadrageſimam ſex Scrutinia celebrant, & hodie ſeptimum*, (loquitur de Sabbato Paſchæ). *In iſto Septenario intelliguntur* VII. *Dona Sancti Spiritus in Baptiſmate data*.

Vide Ruperti Abbatis Tuitienſis. Lib. IV. *De Divinis Offic.* Cap. XVIII. Cap. XIX. & Cap. XX. Apud Melchiorem Hittorpium. Edit. Paris. MDCX. in fol.

[3] Lib. de Baptiſmo. Cap. XIX.

[4] Commentariorum in Zachariam. Lib. III. Cap. XIV. & aliis locis.

(5) Lib. XXII. De Civit. Dei.

(6) Flaccus Alcuinus. Lib. *de Divinis Officiis*. Cap. VI. *Unde in Baptizandis electis, qui ſecundum Apoſtolicam regulam, & exorciſmis ſcrutandi, & Jejuniis ſanctificandi, & frequentibus Prædicationibus imbuendi, duo tantum tempora, ideſt Paſcha, & Pentecoſten eſſe ſervanda, excepto pro mortuis periculo, & in perſecutionis anguſtiis, & in timore naufragii*.

Idem ibidem. Cap. XIX.

Walfridus Strabo. Libro. *De Exordiis, & Incrementis Rerum Eccleſiaſticar.* Cap. XXVI. *Tempora autem Baptizandi legitima, Paſcha, & Pentecoſte præfiguntur ſecundum Decreta Siricii, Leonis, vel Gelaſii Epiſcoporum, quamvis Concilio Gerundenſi Natalis Domini, & Paſcha ponantur*.

Videſis Ruperti Abb. Tuitien. Lib. X. *de Divin. Offic.* Cap. II.

[7] Lib. I. *De Antiquis Eccleſiæ Ritib.* Part. I.

CAP. XVIII

comes (1). Binghamius tamen (2) eidem Tertulliano fortasse nimis adhærens, putavit: *per latissimum spatium Pentecostes, non peculiarem aliquem diem, sed universos* L. *Dies inter Pascha, & Pentecosten interjectos intelligere, qui ipsius*, Tertulliani, *ætate Festi agebantur*, & illud erudite nititur adserere eodem ipso Tertulliano teste (3). Falso tamen, ut sæpe alias aberrat, studiose quærens placere novitate rerum, atque ingenio suo. Huic Sacramento Horam Nonam adsignatam fuisse ostendit Flaccus Alcuinus (4), caussas quoque adferens priscæ hujus consuetudinis, & idem habetur in Gemma Animæ (5). Fusius vero hæc prosequitur Sebastianus Pauli in Dissertatione de Ritu Ecclesiæ Neritinæ (6), magna sacræ vetustatis fruge referta. Sed ab usu antiquo recedendum sequioribus sæculis Patres censuere, consuetudinem jam auspicatam, & coalescentem, tamquam utilem adprobantes, ne forte

(1) Observationum Ecclesiasticar. Tom.1. de Baptismo.

(2) Originum, sive Antiquitat. Ecclesiasticar. Lib.XI. Cap. VI. §.VII.

(3) De Idololatr. Cap. XIV. & De Coron. Milit. Cap. III.

(4) *De Divinis Offic.* Cap. XIX. *Hodie autem Hora* IX. *Baptismus celebratur*, idest in Sabbato Paschæ, *sicut in Pentecoste, ea de caussa, quia Angelus Domini venit ad Cornelium Hora* IX. *annuncians ei, quod Orationes ejus, & Eleemosynæ adscenderint in conspectum Domini: Qui mox misit ad Petrum, & promeruit Sacramentum Baptismi. Sed & hoc decentissimum est, ut quia Hora* IX. *Auctor Vitæ emisit Spiritum, eadem Hora* IX. *Ecclesia Sancta percipiat Sacrum Baptisma. &c.*

(5) De Antiquo Ritu Missarum. Lib. III. Cap. CXII. *Ideo ad Nonam Baptismus agitur. quia Hora* IX. *Christus expirasse commemoratur, cujus mortem Baptisma imitatur. Ideo in Die Sepulturæ Christi celebratur, quia ei credentes in Baptismo consepeliuntur. Ideo semel agitur, quia Christus semel est mortuus.*

(6) Cap. VI. pag. 42. & seqq.

ſorte cunctando abſque Baptiſmo homines interirent (1). Igitur, quod prius, niſi inſtante neceſſitate, ſeu mortis periculo (2), extra præfinita tempora vetitum erat, deinde Pontificum Decretis, ac urgentibus Conciliorum Sanctionibus frequentari cœpit, quemadmodum in exordiis Eccleſiæ Catholicæ, in quibus quocumque tempore (3), qualibet naturali aqua, quocumque loco, ſive in Mari, ſive in Fluminibus, ſive in Fontibus, in Viis, in Domibus (4), ubique Baptizabantur. Immo temporis progreſſu accedente, ſtatim ab ortu Pueris miniſtrari ſtatutum fuit, ſervato Ritu conſecrandi Fontes unanimi deliberatione in iis Solemnitatibus, in quibus, ut olim *Baptiſma*, hodieque maxima celebritate adminiſtratur, & adulti inprimis, cum eorum natis, ſi qui ſunt, pro illis diebus ſervantur. Et hæc dicta ſufficiant de Ritu Baptiſmatis, & de Diſciplina varia Veterum Chriſtianorum, quæ pro illuſtratione Sacri Numiſmatis adtingenda eſſe videbantur.

CAP. XIX
Ætas Numiſmatis ſubobſcura: Idem *Joanni Zimiſcæ* Cõſtantinopolitano Imperatori ex conjectura tribuitur.

EXpoſitis Anaglyphis, Lemmate, iiſque omnibus, quæ ex dignitate, & merito Sacræ Hiſtoriæ eadem conſequuntur, reliquum eſt de

(1) Socrates. *Hiſtor. Eccleſiaſt. Lib.* v. Cap. XIX.

(2) Gelaſius. Epiſt. IX. atque alii Pontifices, ipſo antiquiores.

[3] Baſil. in Exhortat. ad Baptiſm. variis locis.

(4) Tertullian. Lib. De Baptiſm. Cap. IV.

de Ætate Numiſmatis pauca dicere : non enim Epocha ſuccurrit , qua Imperatoris titulum inveſtigare contendam , neque titulus , quo Epocha expiſcari poſſit , ita ut in ambiguo potius relinquendum id eſſe decreverim , quam temere aliquid adfirmare . Anſelmus Bandurius (1) Nummum refert Chriſti protoma ſignatum , literis circumpoſitis EMMANVEL. Parte vero poſteriore cum Hiſtoria trium Magorum , qui ſtantes munera offerunt Virgini Mariæ ſedenti cum Jeſu infante , nulla omnino Epigraphe inſcriptum : quem inter Zimiſcianos cum nonnullis aliis exhibet , recenſetque , non ideo quod Joannis Zimiſcæ illi ſint , ut inquit ex Diſſertatione Cangii de Inferioris Ævi Numiſmatibus (2) , *ſed* : *quod commodiori , vel certiori loco collocari vix potuerint* . Hunc eumdem Nummum cum Hiſtoria, quæ eſt adoratio Chriſto puero a Magis præſtita in ſinu Matris , myſticas ei munerum ſpecies offerentibus , ediderat idem Cangius in Familia Joannis Zimiſcæ (3) . Cui idcirco noſtrum etiam Numiſma , quod primus in lucem profero , adſcribendum eſſe putabam , inclytum fortaſſe aliud pietatis monimentum religioſiſſimi illius Imperatoris (4), qui decimo Chriſti Sæculo, videlicet ab Anno

(1) Tom. II. Numiſm. Imperat. pag.739.

(2) Exſtat ad calcem Gloſſarii mediæ , & infimæ Latinitatis . Vide ibi Num. XXVII.

[3] Hiſtor.Byzantin. pag.152.

(4) Videſis quæ de illo diximus , & item de Iſaacio Comneno in Parte I. hujus Commentarii . Cap. XXXVII. & Cap.XXXVIII.

no DCCCCLXIX. ad DCCCCLXXV. Orientale Imperium tenuit. Horum ſiquidem doctiſſimorum Virorum judicio, noſtræ lucubrationis opera, nihil exploratius accedit.

CAMEUM ANULARE ANTIQUUM
VETERUM CHRISTIANORUM
EX ALBO, ET NIGRO
Exſtat Romæ in Muſeo Victorio.

Gemmæ ⊢⊣ antiquæ magnitudo.

Videſis, Commentarii hujus Parte II. Cap. XVII. pag. 91., & 92.

Nunc ignoſcite legentes, & ſi qua eſt incauta præſumtio, ſuadentibus potius imputate: Quia mea judicia cum illo videntur facere, qui me decreverit accuſare. *Caſſiodorus. Lib. I. Variar. in Præfatione.*

Addenda, & Corrigenda.

Pagina 33. Linea 3. & 4. Lege: *Quæ in Fronte Operis Nummum Æreum exhibet cum Imagine Jeſu Chriſti Domini Noſtri, & ejus Baptiſmate.* P. 35. L. 5. *prolixiores*. P. 36. L. 25. *Eccleſia*. P. 47. L. 2. & 3. *Cum Imagine Chriſti ex una, eodem Nimbo Crucigero exornata*. P. 64. L. 14. *Calchographus*. *Cetera, quæ ad rectam Ortographiam ſpectant, & vitio Typographico irrepſere, eadem oculos Correctoris fugerunt. Ex Indice autem ſequenti, vel corriguntor, vel æquus Lector emendet.*

INDEX

INDEX RERUM.

A

Accipere, Percipere, Suscipere: de Mysterio Baptismatis intelligenda sunt. *pag.* 97. Suscepti, Accepti &c. pro Baptizatis intelliguntur. *ibidem*. Vide infra *Formulæ*. &c.

Adspersio quid sit? 59.

Agnus Symbolum Jesu Christi. 49. Cum Nimbo Crucigero. 51. Qui egerint de Figura Agni? 55. Agni Imagines in antiquis monimentis. 68. 69.

Albæ Vestes deponebantur in octava Paschæ. 95. 96. Vide *Gelasius*, *Genesius*, *Ceedualla*. Dies septem, in quibus illæ Vestes portabantur, septem Spiritus Sancti Dona significant. 99. deponebantur prope Baptisterium. 99.

Alexander Severus Imperator, Christi Simulacrum servabat. 5. Agit de Christi [illegible]. *ibidem*.

Amida Civitas in Mesopotamia. 11. In ea Imago Christi depicta. *ibid.*

ΑΝΑϹΤΑϹΙϹ. Lemma Nummi veteris. 47.

Anchora in Gemma sculpta, symbolum Constantiæ. 92.

Annus, in quo Christus Baptizatus fuit. 87.

Ateani mysterium. 41. 49. 56. 61. & sæpe alibi. &c. 89. 90. 95. &c.

Archivum Lateranense. 15. Vaticanum. 23. 24.

Assumtio Virginis Mariæ, Romæ dies Solemnis delationi Imaginis Lateranensis designata. 24.

Asterius Episcopus Amaseæ explicatus. 9.

Augustinius Antonius Episcopus Tarraconensis. 44.

S. Augustinus floruit Sæculo v. 10. Multas Imagines Jesu Christi depictas memorat, *ibidem*. Et sæpe infra laudatur. Agit de Baptismo Infantium. 81. 99.

B

Bandutius Anselmus Monachus S. Benedicti. 44. 46. &c. 104.

Baptismatis typus in Nummo expressus. 2. 57. Baptisma per *Immersionem* exprimere ardua res est. 59. Per Ænygma figuratum. 64. Christi Baptisma per *Immersionem*, & *Infusionem* sæpe expressum. 65. Baptisma per *Infusionem* usurpatum. 66. In antiquis monimentis per *Infusionem* exprimitur. 66.

Baptisma per *Immersionem* totius corporis. 98. Nudati Baptizabantur. *ibidem*. Ter mergebantur in aqua. *ibid.*

Baptismatis effectus qui? 58. Mundat a peccato originali. 91. Priora crimina omnia abluit. 93. Sacramentum Mortuorum dicitur. 81. Patit Innocentiam. 97. Fons est Spiritus Sancti. 60. Omnibus necessarius. 80. Qui Baptizantur accipiunt Dona Spiritus Sancti. 60. 89. 91. 94. 96. 97. Vide *Albæ Vestes*, *Formulæ* &c., *Consequutio*.

Baptismus ad Jordanem ministrabatur in die Theophaniæ. 78. Aliquando in

in Paschate, & Pentecoste ministrari consuevit. 99. 101. Antiquitus, prout hodie continuo ministrabatur. 103. Sero accipiebant illud Cathecumeni. 89. Quare? 93. De Baptismo Adultorum agit Concilium Carthaginense. 98. Quod sero acciperent Baptisma, in Sarcophagis aliquando exprimere solebant. 93.
Baptismatis vox, quare in antiquis marmoribus omissa? 95.
Baptisterium, & Lavacrum idem significant. 58.
Baptismo Hora IX. adsignata 102.
Barberina Bibliotheca 18.
Basilicæ, unde dictæ? 29.
Beatorum sors, quænam sit? 81.
Binghamius Josephus, notatus. 58. 102.
Blanchinius Franciscus Editor Historiæ Pontificalis, quæ Anastasio tribuitur. 86. 87. Ejus opinio de Christi Baptismate. *ibidem*.
Boccalinius Trajanus notatus. 85.
Boldettus Marcus Antonius. 43. & sæpe alibi.
Bollandiani. 7. 78.
Bonannius Philippus. 32.
Bonarrotius Philippus laudatur. 30. 93. Notatus. 30. Diligens antiquorum Lapidum descriptor. 90.
Boso Episcopus Tiburtinus. 15. Ejusdem, Donationis Instrumentum Imaginibus Salvatoris. 16.

C

Cambuca quid sit? 57.
Cangius. 44. 45. 46. & sæpe alibi &c. 104.
Cappa. Vide K.
Carpocratiani hæretici. 4.
Cathecumeni. Vide *Baptisma*.
Cavades Rex Persarum. 11. Amidam Urbem expugnat. *ibidem*. Ecclesiam Christianorum ingreditur. *ibidem*. Christi Imaginem salutat. 11. 12.
Cæmeterium. Vide *Cœmeterium*.
Ceedualla Rex Anglo-Saxonum, Romæ in *Albis Vestibus* moritur. 100.
Chi, Litera Græca, X. Christum indicabat, præsertim Antiochiæ. 75. 76. 77.
Christi ἀπόδειξις. Romæ proposita. 5.
Christi Imago. Vide *Imago*.
Christi Baptisma. Vide *Baptisma*.
Christus ad Agni formam expressus. 49. *Basileus* dictus. 44. *Rex Regum*. 45. *Rex magnus*. ibidem. *Rex Regnantium*. 46.
Christus Hemorrhoissam sanat. 8. Gratiarum Fons. 62. ΙΧΘΥΣ. dictus a Veteribus Christianis. 91. Vide ΙΧΘΥΣ. V. *Piscis*. Eumdem Crucifixum subobscure exprimebant. 56.
Ciampinius Joannes Monimentorum Veterum Christianorum illustrator. 30. sæpe laudatur.
Clementis VI. Papæ Diploma. 23.
Clodoveus Rex Francorum Baptizatus a S. Remigio Episcopo. 78.
Cœmeterium apud Albanum. 43. Callisti, & Prætextati. 84. Priscillæ. *ibidem*. Processi, & Martiniani. *ibid*. Ad duas Lauros. 89. Gordiani, & Epimachi. 90. Castuli 93. 95. Sancti Urbani. 91. S. Januarii ad Corpus. 43.
Cogitantis habitus qualis?
Columba Symbolum Spiritus Sancti. 58. 77. 78. Descendit aliquando ad Jordanem. 70. An vera Columba fuerit, quæ ad Jordanem descendit in Baptismo Jesu Christo collato? 70. 71. Nonnumquam in Imaginibus Baptismatis a Christo suscepti omissa: Quare? 63.
Columba super Monogrammate Sacro. 73. Cruci innixa. 74. In Gemma pulcherrima sculpta. 75. De Columbæ Symbolis qui disseruerint? 72. 73.
Columna Rostrata exstat Romæ in Capitolio. 19. Ubi loci? 20.
Concilium Carthaginense. Vide *Baptisma*.
Confirmationis Sacramentum Gratiam auget. 97.

Con-

Consequutio ponitur pro Baptismo apud Sacros Scriptores, & consequor pro Baptizor. 90.
Constantinus Auctor tranquillitatis Ecclesiæ. 29. Crucem in Palatio ornatissimam ponit. 39. Vide infra *Crux. V. Statua*.
Consulatus Basilii. 95. 96. Constantini, & Rufi. *ibidem*. Paterni, & Mariani. 98.
Crux foliata. 38. 39. Ornata Gemmis. 40. Symbolum Salutis. *ibid.* ad Formam *Tau*. 43. Patibulara, Recta. *ibidem*. Decussata. 43. 77. Immissa. 44. A Constantino Magno coli incœpta. 50. Suppliciis adhiberi vetita. *ibidem*. Hastata. 68. 69.

D

Decretum Populi Romani. 21. Vide *Lapis Capitolinus. V. Imago Christi ad Sancta Sanctorum. V. Ritus servatus in Delatione Sacræ Imaginis ad Sancta Sanctorum*.
Descriptores Lapidum oportet maxime solicitos esse, atque observatores integros. 20.
Deus Auctor utriusque Testamenti. 83.
Disputatio Joannis Tristani, & Jacobi Sirmondii. 47.
Diptycorum usus apud Veteres Christianos. 49.
Dona Spiritus Sancti Baptismo consequuntur. Vide *Baptisma*.
Donaria cum Historia Baptismatis. 67.

E

Epiphanius Constantiæ Episcopus. 4. 6. Notatus. 88.
Evangelium Nazaræorum Hæbraice scriptum &c. 60.
Eusebii Epistola ad Constantiam in suspicionem adducta. 10.
Eusebius Cæsareæ Episcopus floruit Sæculo IV. 7. Imaginem Christi Æneam vidit. *ibid.* Petri, & Paulli Imagines pariter se vidisse meminit. 8. & alibi sæpè laudatur.

F

Fabrettus Raphael. 83. 89. 90. 91.
Figrelius Edmundus. 8.
Floreni Aurei illustrati prodibunt aliquando ex *Museo Victorio*. 69.
Flumina, figura hominis nonnumquam exprimebantur. 64. Vide *Oceanus*.
Folia Hederacea, olim interpunctionis genus. 94. 96.
Fons in Lucania Jordani comparatus. 79.
Fons Spiritus Sancti. Vide *Baptisma*.
Fontaninius Justus. 55.
Formulæ EX DIE ACCEPTIONES SVE. 89. 96. GRATIA SANCTA CONSECVTVS. 90. 91. 96. CVM SPIRITA SANTA ACCEPTVM. 94. 96. PERCEPIT. 96. ACCEPIT. 98. Omnes de Sacramento Baptismatis intelliguntur.

G

Gallonius Antonius. 43.
Gelasius, sive Gelasinus *in Albis* moritur. 100.
Genesius Martyr *in Albis* moritur. *ibid.*
Giacchettus Joannes notatus. 26.
Gorius Antonius Franciscus. 83. 85.
Gregorius II. Papa. 13. 25.
Gregorius IV. 67.
Gregorii Papæ XIII. Nummus Argenteus. 32.
Gruterus Janus. 83.
Gualdus Eques Sancti Stephani. 63.

H

Hadrianus Imperator agit de Christi ἀποθέωσει. 5. Erigit Christo Templa. *ibidem*.

Hemorrhoiſſa mulier à Chriſto ſanitati reſtituta. 8. Vide *Chriſtus*.
Heraclius Imperator Imaginem Chriſti ſecum deferebat. 12. 13.
S. Hieronymus. 60. 70. 82.
Hittorpius Melchior. 25.
Hygini Papæ Decretum valde incertum. 98.

I

Imagines Jeſu Chriſti vetuſtiſſimæ. 36. 37.
Imagines Sacræ in Tabulis pictæ. 50.
Imagines Philoſophorum in Gemmis, & Marmoribus ſculptæ. 5.
Imagines Defunctorum in ἀναλήψει deferebantur. 6.
Imago Jeſu Chriſti in Nummo antiquo impreſſa. 2. deſcribitur. *ibid.* Similis Prototypo adſeritur. 2. 3. A Paganis adſervata. 4. 5. Romæ extabat Tiberio, & Hadriano Imperatoribus. 6.
Imago Chriſti *Amida*: 11. Salutatur a Cavade Rege Perſarum. 11. 12. *Camulianenſis*, alia eſt ab *Amidenſi*. 12.
Imago Chriſti *Edeſſena*. 7. 26. Alia *Paneade* ex ære. 7. Eadem Sæculo V. extabat. 8.
Imago Jeſu Chriſti *in Baſilica Sancti Laurentii de Palatio*. 16. Alia *infra Baſilicam Sancti Laurentii*. ibid. Una tantum erat Urbano V. Pontifice. 17.
Imago Chriſti *Romæ ad Sancta Sanctorum*. 13. 28. In Tabula picta eſt. 24. A Stephano Papa III. cum pompa ad Baſilicam Liberii defertur. 13: 14. Sæpe delata per Urbem. 24. 27. Pedes eidem Imagini lavabantur Baſilico. 26. Percuſſa, cicatricem præfert. 18. Quo loci percuſſa. *ibidem*. Innocentius III. exornat. 22. Honorius III. *Athletam* appellat: *ibid.* Vide *Lapis Capitolinus*. *Decretum Populi Romani*. *Ritus ſervatus in delatione Sacræ Imaginis ad Sancta Sanctorum*.
Immerſio, Vide *Baptiſma*.
Infantes Baptiſmo opus habent. 80. 81. Mundantur a culpa originis. 80. Vide *Baptiſma*.
Infuſio. Vide *Baptiſma*.
Innocentius I. Pelagium, & Cœleſtium damnat. 80.
Joannes XVII. licet intruſus in Catalogo Pontificum Romanorum a nonnullis numeratur. 16.
S. Joannes Baptiſta Jeſum Chriſtum Baptizans in Nummo Antiquo expreſſus. Vide *Baptiſma*. In Nummis Reipub. Florentinæ. 63. Ejus Imago in Antiqua Gemma. 68.
Joannis PP. XXII. Diploma. 23.
Jordanes aliquando figura Hominis depictus. 63. Symbolum Baptiſmi. 65. In eo Baptiſmum aliquando collatum in die Theophaniæ. 78. Vide *Baptiſmus*. Chriſtifideles ſe in eodem Flumine lavabant in ipſa Solemnitate. 78. Aqua Jordanis nonnumquam aliò miſſa ad miniſterium Baptiſmi. 79.
S. Irenæus floruit Sæculo II. 8. Jeſu Chriſti Imagines memorat. *ibidem*, & infra laudatur.
Iſaaci Comneni Imperatoris factum improbatum. 49.
Italia nonnulla Græca vocabula adhuc retinet. 29.
Judæi unum Pontificem Maximum habere conſueverant. 85.
Juliani Apoſtatæ impium facinus. 9. Ofor Græcæ literæ X. 75. Vide *Chr.*
Juſtinianus II. Imperator. Vide *Servus Chriſti*.
ΙΧΘΥΣ, quid ſignificet? 91. Vide ibi ad calcem paginæ num. 3. & num. 6. Id ipſum Nomen in Gemma ſculptum. 92.

K

Cappa Græcorum litera, Conſtantium indicabat apud Antiochenos. 75. Vide ibi ad calcem paginæ num. 2.
Kircherianum Muſeum. 84.

Lanii

L

Lanii a Societate Sanctissimi Salvatoris expulsi. 19.

Lapis Capitolinus.21.26. Exstat prope Colomnam Rostratam in muro. 19. 20. Vide *Decretum Populi Romani*. *V. Ritus servatus in delatione Sacræ Imaginis ad Sancta Sanctorum*. Vide latius. *Imago Jesu Christi ad Sancta Sanctorum*.

Lapis aoriquos Cœmeterii ad duasLaurus. 89. Sanctorum Gordiaoi, & Epimachi. 90. Beati Castuli. 94. Latissime de eodem differitur. *ibid.* & usque ad pag. 98. Alius ex eodem Cœmeterio B.Castuli. 95. Vide *Descriptores Lapidum* 95. *V. Formulæ*.

Lateranensis Basilica Vestes Aræ Maximæ, sive amicolum, vulgò *Palietto* in ipsis diebus Festis accommodar eum Historia Solemnitatum Majorom. 67.

Lemma Numismatis antiqui explicatur.80.Vide *Nummus Musei Victorii*.

Liberius Summus Pontifex. 14. Actos in exilium. 15. Epistola eidem tributa. 14. 15. 28. &c.

Litaoiæ Solemnes io Urbe in Die Assumtionis Beatæ Mariæ Virginis. 25. 28.

Luoa noctis typus. 41.

Lupi Antonius Maria Auctor Dissertationis de Epitaphio Severæ Martyris. 84. Ejos opinio circa vetostom Lapidem. 94. &c.

M

Magi tres offeruot muoera Jesu Christo adhue iofanti. 104.

Marcellina fœmioa improba, & nefaria. 4.

Maria Virgo io lectulo decumbens antiquitos expressa. 37. 40. Velo superinduta, in quo Crux supra frontem, & dexterum humerum. 42. Gratiarum deprecatrix, & origo.62.

Martinellius Fioravantes. 13. &c. Notatus. 18.

Mater Dei, Virginis Mariæ elogium. 37. 41. 61. 62. Adpositum ejus Imaginibus contra Nestoriaoos. 42.

Medices Philippos Cosimus, Francisci Magoi Docis Etruriæ Filius, Florentiæ Aqua Jordaois Baptizatur. 70.

Millinios Benedictus, notatos.12. Græcorum Historiæ de Imagioe Salvatoris adversatur. 13. &c. Notatos iterum. 19. Anastasii locum illostrat. 25. Solemnem Translationem Imaginis Sanctissimi Salvatoris exacte describir. 27.

Monogramma Christi constat literis X. & P. 52. Idem in Annlis Antiquis. *ibidem*. In Antiquis Christianorum Locernis. 53. 54.

Muratori Ludovicus Antonius. 77.

Museum Victorium, in eo servatur Nummus Æreus Antiquus Veterum Christiaoorum in Fronte Commentarii relatus.Vide infra *Nummus* &c. Alia Monimenta *ejusdem Musei*, post Indicem Capitum, norantur Indiculo præmisso hoic Commentario.

N

Nemesiani Cynegeticon. 2.

Neritina Ecclesia. Vide *Ritus Ecclesiæ Neritinæ*.

Nicephorus Callistus Christi vultum describir. 34. 35. Defensus a conviciis, & censuris. 35. 36.

Nicolai IV. Papæ Diploma. 23.

Nicolaus III. Pontifex Maximos Sacellum ad *Sancta Sanctorum* reædificar, ornat, consecrat. 22.

Nimbus Cruce insignitus. 29. usque 32. & iterom 37. 38. 44. 45. 61.

Nimbus Quadratæ formæ imaginibus superstitum Virorum adpositus. 29. Secus Rotundæ figuræ. *ibidem*.

Nomen Jesu Christi a longinquis temporibus præcognitum. 38.

Nummi

Nummi Reipublicæ Florentinæ cum Historia Baptismatis . 63.
Nummi, qui dicebantur ΣΩΤΗΡΙΚΟΙ 45.
Nummus Æreus Veterum Christianorum *Musei Victorii*, tribuitur Joanni Zimiscæ. 104. Pars anterior describitur. 2. Pars postica. 57. Lemma in illo expressum. *ibid.* Vide *Lemma &c.*

O

ORabant Deum Christiani manibus expansis . 61.
Oraculum Prophetæ Isaiæ illustratur . 62.
Oceanus figura Hominis expressus antiquitus . 64. Vide *Flumina.*
Octava post Baptismum die Albas Vestes de more deponebant . 95. 96. 99. Vide *Alba Vestes.*
Orientales Christiani Die Epiphaniorum Statuam Jesu Christi Pueri vetusto Ritu quotannis Baptizant . 87.
Orthographia Numismatis illustratur . 83. 84. In antiquis Inscriptionibus plerumque varia . *ibidem* .

P

PAnvinius Honuphrius . 85.
Pascha, & Pentecoste Baptismo Sacræ Solemnitates . 99. Vide *Baptisma* .
Paschalis I. Summus Pontifex . 67.
Patera Argentea S. Petri Chrysologi Ravennæ adservatur . 51.
Pelagiani, licet Baptismum non susceperint Infantes, Vitam Æternam cum Beatis consequuturos adfirmabant . 81. 90.
Percipere, Accipere &c. Baptismi Mysterium in se continent . 97. Vide *Accipere &c. V. Formulæ* .
Petrus Apostolus tria millia Virorum una vice Baptizat : alia vice quinque millia . 66.
Philippicus Orientis Præfectus Imaginem Christi secum deferebat. 12. 13.
Picturæ Veterum Christianorum cum Historia Baptismatis . 62. 63. Vide *Baptisma*. Cum imagine Jesu Christi. Vide *Imago* .
Piscis, ita dictus Jesus Christus . 91. Vide *Christus* . *V.* ΙΧΘΥΣ
Pœnitentia Sacramentum Mortuorum dicitur. 81. Quare ? *ibidem* .
Pollidorus Petrus Censor Operis . 88.
Pontius Paullinus a nonnullis distinguitur ab Episcopo Nolano. 51. Vide ad calcem paginæ num. 3.
Porta Urbis a nomine S. Joannis nuncupata, olim Asinaria, Cœlimontana, Querquetulana dicebatur. 31.
Præsepium cum duobus Animalibus Bove, atque Asino. 37. 40.
Processius Nicolaus scripsit Sæculo XIV. ejus Opus manuscript. exstat in Bibliotheca Vaticana . 17.

Q

QUadragesima, Vide *Tempus Acceptabile* .
Quare Joannes aquam effundere videatur supra Christi Caput in veteribus monimentis . 60.
Quæstio de Clinicis, sive iis, qui in infirmitate per Ablutionem Baptizabantur, non vero per Immersionem. 90. 91.

R

REDEMTIO, & REDEMTOR scribendum esse existimant eruditi, exclusa litera P. 84. Ita in Nummo antiquo explicato . 2. 58.
Reinesius Thomas . 83 .
Remigius Episcopus . Vide *Clodoveus.*
Ritus consecrandi Fontes in Paschate, & Pentecoste . 103.
Ritus Ecclesiæ Neritinæ, circa Baptismum, quo Statua Christi quotannis tingitur . 88.

Ritus

Ritus servatus in delatione Sacræ Imaginis *ad Sancta Sanctorum*. 21. Vide *Lapis Capitolinus. Imago Christi Romæ ad Sancta Sanctorum. Decretum Populi Romani*.
Ruinart Theodoricus. 100.

S

SAcramenta Vivorum, quæ ? 81. Gratiam Fidelibus adaugent. *ibidem*. Mortuorum: Baptisma & Pœnitentia 81. Vide *Baptismus. V. Pœnitentia*.
Sacroprofanum aliquid interdum ab Ecclesia usurpatum. 64.
Sancti-Bartolus Petrus insignis calchographus. 64.
Sandinus Antonius. 7. Ejus opinio circa Baptisma per Infusionem. 65.
Sarcophagi cum Symbolo Baptismi. 93.
Scaliger Josephus notatus. 85.
Scrutinia in Quadragesima fieri solebant. 101.
Sergius I. Papa. 24. 25. 100.
Serry Jacobus Hyacinthus. 5. 7. Ejus opinio de Epistola quadam Eusebii. 10. Augustinum interpretatur de Christi Imaginibus memoriam agentem. *ibidem*. Nicephorum irridet. 35. Ejus opinio de Baptismo per Infusionem. 65.
SERUUS ChRISTI. dicitur Justinianus Junior in Nummis. 46.
S. Silvestri Monasterium in Urbe. 26.
Siricius Papa in Paschate, & Pentecoste Baptisma ministrari decrevit. 100.
Soresinius Josephus Maria. 13. Gregorio II. Pontifice Imaginem Sanctissimi Salvatoris *ad Sancta Sanctorum* Romam pervenisse adfirmat. *ibid*. Epistolam Archivi Lateranensis Liberio Papæ adscribit. 14. 15. Vetustum Donationis Instrumentum recitat. 16. Ejus opinio notatur de *Lanis* a Societate Sanctissimi Salvatoris expulsis. 19. Refert Pontificias Epistolas ex Archivo Vaticano. 24. Notatur ejus opinio circa Imaginem Sanctissimi Salvatoris *ad Sancta Sanctorum*. 25. Pompam translationis ejusdem Imaginis accurate describit. 27.
Spanhemius Ezechiel. 45.
Spiritus Sanctus ad Imaginem Columbæ aliquando apparuit. Vide *Columba*. Ignis speciem sumsit in Die Pentecostes. 70.
Sponius Jacobus. 83.
Statua Constantini Magni cum Cruce ab ipso in Foro collocata. 50.
Statua Christi. Vide *Orientales Christiani. V. Ritus Ecclesiæ Neritinæ. V. Imago Christi Paneade*.
Statuæ pedestres, quænam sint ? 8.
Stephanus Papa III. Imaginem Christi a Basilica Lateranensi ad Liberianam defert. 13. 14.
Strabo. Vide *Walfridus*.

T

T Litera, quæ literam C. comprehendit. 46.
Tempus Acceptabile, quod scilicet quadraginta dierum producto jejunio Ecclesia sanctificat. 101.
Tertullianus. 5. & sæpe infra laudatus. 71. 82. 102.
Thomasius Josephus Maria, Venerabilis, S. R. E. Cardinalis, edidit Codices Sacramentorum. &c. 97.
Tiberius agit de Christi ἀποθέωσει. 5.
Tridentinum Concilium. 80.
Trinitas Sancta semel invocatur in Baptismo. 98.

V

VAticana Basilica Aræ Maximæ Vestes adhibet in ipsis Festis cum Historia Solemnitatum Majorum. 67.
Vaticana Bibliotheca. 17. 22.
Vavassorius Franciscus. 37. 47.
Verallius Fabritius Cardinalis. 15.

Vestes Albæ Baptizatorum. Vide *Alba Vestes*.
Vestis Sancti Joannis Baptistæ, pelliceum indumentum. 68. Vestis Heliæ, similis. *ibidem*. Græcum hujus Vestis vocabulum. 70.
Vicecomes Josephus Observationum Ecclesiasticarum editor. 98.
Victorium Museum. Vide *Museum Victorium*. &c. *V. Nummus Æreus Veterum Christianorum*. &c.
Victorius Petrus laudatus. 70. 72.
Villa Plinii Secundi ad Apenninum: Altera apud Laurentum. 58.
Urbanus v. Pontifex Maximus. 17.
Ejus Diploma. 14.
Usserius Jacobus. 86.
Walfridus Strabo Sæculi IX. Scriptor. 66. 101.

Z

Zimisce Joannes pius Imperator. 104. Primus Imagines Jesu Christi in Nummis expressisse dicitur. 44. Ipsi tribuitur ex conjectura Nummus explicatus. 104.
Zimisciana Moneta, quæ dicatur? 44.

F I N I S.

EXCUDEBAT
ROMÆ APUD MONTEM JORDANUM
JOANNES ZEMPEL TYPOGRAPHUS
ANNO ÆRÆ CHRISTIANÆ MDCCXXXVII.
MENSE OCTOBRI.